

GSI JOURNALS

SERIE B
ADVANCEMENTS IN
BUSINESS AND ECONOMICS
(ABE)

VOLUME 1 ISSUE 1 YEAR 2018

GSI JOURNALS SERIE B: ADVANCEMENTS IN BUSINESS AND
ECONOMICS

Volume: 1 Issue: 1

JOURNAL INFO (COPYRIGHT)

Journal Name	GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics
E-Mail	GSIJournalsB@gsico.org
Web	https://gsico.info/publications
Adress	Adress: Josipa Broza Tita 23A sprat II, PD97.KO Podgorica III - MONTENEGRO
Publisher	Halil Cem Sayın

GSJ JOURNALS SERIE B: ADVANCEMENTS IN BUSINESS AND
ECONOMICS

Volume: 1 Issue: 1

Chef in Editor

Verda Canbey Özgüler
(Prof. - Anadolu University)

Co-Editor

H. Cem Sayın
(Assist. Prof. – Anadolu University)

Editorial Board

<i>Alper Çabuk</i> (Prof. – Eskisehir Technology University)	<i>Avinash Pawar</i> (Assoc. Prof. - University of Pune)
<i>Dileep Kumar</i> (Assoc. Prof. - BERJAYA University College)	<i>Francesco Greco</i> (Prof. - University of Niccolò Cusano)
<i>Dimitrios Diamantis</i> (Prof. - Les Roches Global Hospitality Education)	<i>Detlev Remy</i> (Assoc. Prof. - Singaporean Institute of Technology)
<i>Dragan Cistic</i> (Prof. - University of Rijeka)	<i>M. Adel Atia-</i> (Assoc. Prof. Minia University)
<i>Halim Perçin</i> (Prof. – Ankara University)	<i>Jagbir Singh Kadyan</i> (Assoc. Prof. - University of Delhi)
<i>Haywantee Ramkissoon</i> (Assoc. Prof. - Curtin University)	<i>Mukhles Al-Ababneh</i> (Assoc. Prof. - Al-Hussein Bin Talal University)
<i>Jean-Pierre van der Rest</i> (Prof. - Leiden University)	<i>Sunil Kumar Tiwari-</i> (Prof - A.P.S.University)
<i>Jelena Janjusevic</i> (Assist. Prof. - Heriot-Watt University)	<i>Gamal S. A. Khalifa</i> (Assoc. Prof. - Lincoln University College)
<i>Judy Hou</i> (Manager - The Emirates Academy of Hospitality Management)	<i>Hilmi Rafet Yüncü</i> (Assoc. Prof. – Anadolu University)
<i>Mahdi Nasrollahi</i> (Assist. Prof. – Imam Khomeini International University)	<i>Athula Gnanapala</i> (Assoc. Prof. - Sabaragamuwa University)
<i>Mir Abdul Sofique</i> (Assoc. Prof. - University of Burdwan)	<i>Taki Can METİN</i> (Assist. Prof.-Kırklareli University)
<i>Onur Çakır</i> (Assist. Prof. – Kırklareli University)	<i>Saye Nihan Çabuk</i> (Assoc. Prof. – Eskisehir Technology University)
<i>Piyush Sharma</i> (Assoc. Prof. Amity University)	<i>Amitabh Upadhya</i> (Prof. - Skyline University College)
<i>Sonia Mileva</i> (Prof. - Sofia University)	<i>Sunil Kumar</i> (Assoc. Prof. - Alliance University)
<i>Stephanie Morris</i> (Assoc. Prof. - The Emirates Academy of Hospitality Management)	<i>Dejan S. Šabić</i> (Prof. - University of Belgrade)
<i>Şükran Şahin</i> (Prof. - Ankara University)	<i>Öner Demirel</i> (Prof. - Kırkkale University)

GSJ JOURNALS SERIE B: ADVANCEMENTS IN BUSINESS AND
ECONOMICS

Volume: 1 Issue: 1

CONTENT

Authors	Article	Page
Verda CANBEY ÖZGÜLER	Göç ve Uyum Politikaları (Migration and Integration Policies)	1-14
Bahriye Zümrüt ERGİN Halil Cem SAYIN	Ekonomik Kalkınma ve Büyüme İçin Fırsat Olarak Kadın Girişimciler (Women Entrepreneurs as an Opportunity for Economic Development and Growth)	15-29
Fatih UYSAL Dilek Melike ULUÇAY	National Export-Promotion Programs in Turkey: Impacts and Challenges	30-42
Verda CANBEY-ÖZGÜLER	School-to-Work Transition And Youth Unemployment	43-55
Ayşecan AKŞİT	Yerleşimleri Yeniden Düşünmek Bağlamında Yeni Bir Kentsel Gelişim ve Yönetim Stratejisi (A New Urban Development And Management Strategy In The Context of Re-Thinking of Settlements)	56-66

GSJ JOURNALS SERIE B: ADVANCEMENTS IN BUSINESS AND ECONOMICS

Number: 1, Issue: 1, p. 1-18, 2018

GÖÇ VE UYUM POLİTİKALARI MIGRATION AND INTEGRATION POLICIES

Prof. Verda CANBEY - OZGULER¹
(Received 20.06.2018 Published 25.07.2018)

Özet

Uyum, mültecilerin kendi kültürel kimliğinden vazgeçmeden ev sahibi topluluğa uyumunu ve ev sahibi toplumun da kurumları ile birlikte mültecileri kabul ederek ihtiyaçlarını karşılaması biçiminde iki taraflı bir durumdur. Karşılıklı taraflar "uyum" ve "hoş karşılama" yaklaşımı içinde bulduklarında olumlu bir durum ortaya çıkmaktadır. Uyumun eğitim, sağlık, emek piyasalarında yer alma gibi çeşitli boyutları bulunmaktadır. Bu bağlamda söz konusu boyutlardan birine ağırlık vererek diğerlerini dışlamak sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Ortaya çıkan nüfus hareketinin türüne göre oluşan farklı göçmen kategorileri için farklı uyum politikaları söz konusu olmaktadır. Türü ne olursa olsun, tüm göçlerin olumlu ve olumsuz sonuçları olmaktadır. Zorlayıcı faktörlerin etkisiyle hayatta kalabilmek için başka ülkelere göç etmek zorunda kalanlar, kendilerini diğer ülkelerde ve tanınmayan bölgelerdeki farklı bir hayatta kalma mücadelesinde farklı zorluklar yaşamaktadır. Günümüzde savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan yaklaşık 3.485.644 Suriyeli bulunmakta ve bu kişilerin sadece 235.000'i "geçici koruma merkezleri" (kamp) bünyesinde kalmaktadır. Bu çalışmada, genel olarak göç ve uyum konusuna yer verildikten sonra, ağırlıklı olarak Türkiye'ye gelen geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler örneği üzerinden uyum ve göç konusu literatüre dayalı olarak incelenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Göç, Uyum, Entegrasyon, Kitlesele Göç, Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Abstract

Integration is a two-sided phenomenon in which refugees adapt to their host community without surrendering their cultural identity, and the host community, together with its institutions, accepts refugees and meets their needs. Therefore, mutual parties are integrating in harmony with a welcoming approach. Harmony is established through various dimensions, such as education, health and participation in labour markets. It is both possible and vital to reveal the problems of the exclusion of others via these dimensions. In addition, there are different adaptation policies for different categories of migrants, according to the type of emerging population movement, which affect the achievable levels of harmony and must be considered. Whatever the type, all migrations have positive and negative consequences. Those who have to migrate to other countries in order to be able to survive under the influence of compulsive factors find themselves in a different struggle for survival in other countries and unfamiliar regions. Nowadays we are seeing mass immigration by Syrians who fled the war to seek refuge in Turkey. For approximately 3,485,644 people, only 235,000 "temporary protection centers" (camps) are provided for accommodation facilities. In this study, after a review of migration and integration in general, cohesion and migration issues will be explored through the Syrian with temporary protection population that is entering Turkey, which will be examined based on the literature.

Key Words: Migration, Integration, Mass Migration, Syrians within Temporary Protection Scop

¹PhD, Anadolu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Labour Economics and Industrial Relations, vcanbey@anadolu.edu.tr

1. GİRİŞ

Sınırları aşmak ve başka coğrafyalara göç etmek insanlık tarihi kadar eski olsa da günümüzde yaşanan uluslararası göç, etnik ve kültürel birlik üzerine kurulmaya çalışılan ulus-devletlerin siyasal güçleri ile yurttaşları üzerinde egemenlik hakları ile bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Sınırların belirlenmesi “yurttaş” ve “yabancı” kimlikleri ile kayıt içine alınması süreci “öteki” kategorisinin ortaya çıkışına neden olmuştur². Bu anlamda “ötekiler” olarak mülteciler ve mültecilik olgusu sadece ülkesini terk eden kişiyi değil aynı zamanda hedef ülkeyi ve vatandaşlarını da etkilemektedir. Devletler çeşitli nedenlerle göçmen kabul etmekte ve farklı uyum/entegrasyon politikaları uygulamaktadırlar. Göç teorilerinde de açıklandığı gibi kimi zaman kendi ekonomilerini güçlendirmek (merkez-çevre kuramı) kimi zaman da tarihi bağlar nedeniyle göçmenlere kapılar açılmaktadır. Kimi durumlarda ise zorunlu nedenlerle göç eden kişilere insani gerekçelerle yardım edebilmek amacıyla göçmen/mülteci/sığınmacılar kabul edilmektedir. Göçmen/mültecileri kabul etme nedenleri uyum/entegrasyon politikalarının oluşturulması ve yürütülmesi aşamasında belirleyici olmaktadır.

Göç ve uyum da bu bağlamda göçmenlerin geldikleri yeni topluma alışmaları ve ayrımcılık yaşamamaları konularını içermektedir. Bu noktada “en az yerleşikler kadar o toplum üyesi olma” uyum sürecinin nihai hedefi olarak ifade edilebilir. Uyum süreci göç nedenleri ile doğrudan bağlantılıdır. Ülkedeki emek gücü açığını kapatması için davet edilen göçmenlerle, savaştan canını kurtarıp ülkeye sığınan göçmenlerin uyumu aynı veriler/kavramlar üzerinden analiz edilemeyeceği gibi uyum süreçleri de aynı araçlarla yönetilememektedir.

Bu çalışmada genel olarak göç ve uyum konusuna yer verildikten sonra, ağırlıklı olarak Türkiye’ye gelen geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler örneği üzerinden uyum ve göç konusu incelenmektedir.

2. GÖÇ VE UYUM POLİTİKALARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Uyum kavramı, özellikle göç ve göçmenlik sürecine paralel olarak toplumların gündemine gelmiş; hem göç alan hem de göç veren ülkeler açısından giderek daha çok önem kazanmış bir konudur. Entegrasyon kelimesi farklı ülkelerde farklı anlamlar taşıyan bir kelime olmakla birlikte, ev sahibi toplum ve göçmen arasındaki karşılıklı uyum sürecini ifade etmektedir. Entegrasyon yabancıların kendi özel deneyimlerinden ayrılmaları değil bireysel ve kolektif kimlikleriyle bütün toplumsal organizasyonlar, çalışma ve sosyal hayat alanlarında ortak uyumları olarak anlaşılmaktadır. Uyum süreci o ülkenin ve göçmenlerin beklentilerine göre şekillenmektedir (Perşembe, 2005:

² Göçmen ve göçmen benzeri kavramların şemsiye niteliğindeki başlığı “yabancı” dır. Kendi ülkesinde vatandaş olarak birtakım haklara sahip olan birey, bu kısa veya uzun süreli hareketlerden/yolculuklardan sonra kendisini yeni bir kavramın içinde bulunmakta ve yeni bir statü içine girmektedir. Bireyin yeni içinde bulunduğu kavram en genel ifadeyle yabancı olarak adlandırılmakta, statüsüne göre değişik adlar alabilmektedir. Göçmen, mülteci, sığınmacı, vatansız gibi aralarında küçük farklılıklar bulunan birçok kavramla ifade edilebilmektedir (Ergül, 2012: 214). Suriye kaynaklı kitlesel göç ile gelen kişiler Türkiye’de “Geçici Koruma Altında Bulunan” kişilerdir. Tanımlar ile ilgili ayrıntılı bilgiyi Ek Tablo 1’de bulabilirsiniz.

273). Toplumun geçmişine ve kültürel özelliklerine yönelik önyargılı yaklaşımlar bir arada yaşayan toplumlarda birbirine anlayış göstermelerini ve uyumlarını engellemektedir. Uyum ve entegrasyon kelimelerinin birebir aynı anlamı vermediği ancak genel olarak göç literatüründe (tam bir fikir birliği bulunmamakla birlikte) eş anlamlı olarak kullanıldığı ifade edilebilir (Çağlar ve Onay, 2015: 35). Bu çalışma kapsamında da uyum ve entegrasyon kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır

Köken kültürün tam anlamıyla yok olması şeklinde tanımlanan, toplumların kültürel çoğulculuğuna ters düşen ve günümüzde anti-demokratik olarak görülen asimilasyon teorileri 1960'lardan itibaren yerini uyum/entegrasyon kavramına bırakmıştır (Kastoryano'dan aktaran Çağlar ve Onay, 2015: 46).

Uyum konusunda en yaygın kabul edilen tanımlardan biri Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK/United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR) tarafından kabul edilen tanımdır. BMMYK uyumu, birbiriyle bağlantılı yasal, ekonomik ve sosyo-kültürel üç farklı boyutu olan dinamik çok yönlü ve iki taraflı işlem olarak kabul etmektedir. Uyum, mültecilerin kendi kültürel kimliğinden vazgeçmeden ev sahibi topluluğa uyumunu ve ev sahibi toplumun da kurumları ile birlikte mültecileri kabul ederek ihtiyaçlarını karşılaması biçiminde iki taraflı bir durumdur. Bireyler veya (etnik) gruplar açısından söz konusu olan uyum, kültür, okul, eğitim ve mesleğe giriş gibi bütün alanlarda bireylerin katılımını mümkün kılmaktadır (Çağlar ve Onay, 2015: 48). Uyum konusu tüm boyutlarıyla ele alınması gereken bir olgu olup sadece tek boyut üzerinden geliştirilen politika ve yaklaşımların uzun vadeli etkileri sınırlı olmaktadır. Örneğin; konunun ekonomik ve hukuki boyutlarına odaklanan bir yaklaşım insani boyutu yeterince dikkate almadığında, göçmen/mülteci bireylerin sosyo-ekonomik sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik uyumlarında ciddi sıkıntılar yaşanabilmektedir (Türker ve Yıldız, 2015: 24).

Ekonomik kaynakların paylaşılması sorunu göçmen/mültecilere karşı ayrımcı ve dışlayıcı tutumların gelişmesine neden olabilmektedir. Göçmen/mülteciler de alıştıkları çevreyi, uzun yıllar yaşadıkları toprakları, arkadaşlarını ve anılarını bırakarak kendilerini yeni bir ortamda bulmaktadırlar. Özellikle bu göç zorunlu nedenlerle gerçekleşmişse psikolojik travmalar, stres ve depresyon gibi olumsuz psikolojik sonuçları da olabilmektedir. İsteğe bağlı göçlerin aksine zorunlu göçlerde belirsizlik unsuru daha fazla olmaktadır.

2.1. Uyum/Entegrasyon

Günümüz çok kültürlü toplumlarında bireyler göçmen, mülteci, sığınmacı, konuk, etnik azınlık olarak geçici ve kalıcı sürelerle bulunmaktadır. Uyum süreci, sağlık durumu, iletişim yeterlilikleri, farkındalıklar, kabul duygusu, kültürel davranış becerileri, ekonomik yeterlilikler gibi çok boyutlu bir yapıdadır (Şeker, 2015: 15). Uyum süreci 3 ölçütü içermektedir. İlki hukuki ölçüttür. Göçmenin ev sahibi ülkede o ülke vatandaşlarının sahip olduğu yasal haklara sahip olmasıdır. İkincisi ekonomik ölçüttür. Göçmenin kendisi ve ailesi için sürdürülebilir bir gelecek sağlayacak, yaşadığı ev sahibi ülke standartlarına uygun bir yaşam maliyetini karşılayacak olanakları sağlayacağı bir işinin olmasıdır. Son ölçüt kültürel ve sosyal ölçüttür, göçmenin

ayrımcılık korkusu yaşamadan, içinde yaşadığı ülke ile sosyal, kültürel bağlar kurması, kendini ifade ederek mevcut kültürel ve sosyal yapıya katkıda bulunmasıdır (Karasu, 2016: 995). Uyum kavramı farklı amaçlarla göç eden gruplar (göçmenler, uluslararası öğrenciler, geçici çalışma için gelenler, mülteciler, etnik kültürel gruplar, insani koruma, sığınmacı) için önemini arttırarak korumaktadır (Şeker, 2015: 20). Uyum süreci; birey ve grupların göç edilen yerin beklentileri doğrultusunda yaşamlarını tekrardan düzenleme ve daha tatmin edici bir hayat kurma çabaları olarak tanımlanmaktadır (Saygın ve Hasta, 2018: 306). Bu süreçte stres, başa çıkma ve kültürel öğrenme kuramları temel alınmaktadır. Farklı araştırmacıların çalışmalarında bu uyum süreci psikolojik uyum ve sosyo-kültürel uyum olarak yer almaktadır. Psikolojik uyum stres ve başa çıkmaya dayanmaktadır. Bu yönüyle uyumun duygusal yönünü ifade etmektedir. Sosyo-kültürel uyum ise kültürel öğrenme teorisine dayanmakta, uyumun davranışsal yönünü kapsamaktadır. Bu iki uyum alanına üçüncü bir alan olarak ekonomik uyumu da dikkate alan çalışmalar da bulunmaktadır (Şeker, 2015: 16). Uyum süreci grup düzeyinde (siyasal, ekonomik, kültürel, demografik dönüşümler) ya da bireysel düzeyde ele alınabilmektedir. Bireysel düzeyde uyum sosyokültürel ve psikolojik uyum olmak üzere iki alt başlıkta ele alınmaktadır³. Bunlar;

- Sosyo-kültürel uyum günlük yaşamda karşılaşılan zorluklar ile ilişkilendirilerek ölçülmektedir. Dil öğrenme süreci kültürel öğrenmeyi ve sosyal desteği arttırarak sosyo-kültürel uyumda etkili olmaktadır. Uyum ve kültürleşme arasındaki ilişki incelenirken;
 - Yaş, cinsiyet, etnik köken, din, sosyo-ekonomik durum gibi demografik değişkenler,
 - Göç yaşı, kaç kuşaktır orada yaşadığı, yeni kültüre yerleşim süresi,
 - Göçün gönüllü ve zorunlu olması,
 - Yeni yerleşilen toplumun etnik yapısı, sosyo-politik durumu, ulusal politikalar, ev sahibi toplumun tutumları,
 - Göçmenlerin ayrımcılık deneyimi, kültürel benzerlik gibi faktörler dikkate alınmaktadır (Şeker, 2015: 17-18).
- Psikolojik uyum süreci, kişinin kültürleşme sürecinde yaşadığı değişikliklerle ilgilidir. Bireyin kişisel ve kültürel kimliğini iyi algılaması, akıl sağlığının iyi olması ve bulunduğu yeni durumdan kişisel olarak memnun olmasını içeren içsel psikolojik sonuçlar içeren psikolojik uyum sürecinde sosyal kimlik de etkili olmaktadır (Saygın ve Hasta, 2018: 313). Psikolojik uyum, depresyon, genel ruhsal rahatsızlık gibi kavramlarla görünür hale gelmektedir. Bu süreçte bireyin kişilik yapısı belirleyici olmaktadır.

Sosyo-kültürel ve psikolojik uyumun yanı sıra yaşam doyumu ve sosyal destek mekanizmalarının varlığı da bireysel uyum sürecinin sağlıklı bir şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır.

³ Kimi çalışmalarda sosyo-kültürel ve psikolojik uyuma ek olarak ekonomik uyum kavramına da yer verilmektedir. Buna ekonomik uyum da eklenmiştir. Yeni kültürde iş edinin edinememesi durumu kadar işlerinden memnun olmayanların da ekonomik uyumu da zor olmaktadır.

2.2. Kültürleşme

Sosyal yaşamdaki iki veya daha fazla grubun karşılaşması sonucu birey ve grup düzeyinde yaşanan değişim süreci kültürleşme olarak adlandırılmaktadır. Kültürleşme sürecine bağlı olarak kısa süreli ya da uzun süre hatta kuşaklar boyu devam eden değişimler söz konusu olmaktadır. Kültürleşmenin temel nedenlerinden biri göçlerdir. Göçmen gruplar kültürleşme süreci ile birlikte fiziksel, biyolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel açılar başta olmak üzere pek çok açıdan değişime uğramaktadır. Göç, göç edenler için ve göç edilen bölgede yaşayanlar için köklü değişikliklere neden olmaktadır (Bilge-Zafer, 2016: 77). İnsanlar beraber yaşamayı ve birbirine uyum sağlamayı öğrenirken “kültürleşme” olarak adlandırılan bir süreç gerçekleşmektedir. Genel anlamda kültürleşme bir grubun başka bir grupla etkileşiminin sonucu olarak hem ev sahibi toplumun hem de göç ile gelen azınlığın dili, değerleri ve davranışları değişikliğe uğramaktadır. Toplumsal yapıda farklı kültürel özelliklere sahip gruplar bir arada yaşamaktadır. Grupların bir arada yaşamasının açıklanmasında kullanılan 3 boyut bulunmaktadır. Bunlar;

- Grupların bir arada gönüllü yaşaması (göçmenler). Grupların bir arada zorunlu yaşaması (mülteciler, yerli gruplar, azınlıklar).
- Hareketlilik (bazı gruplar kendi topraklarında bazıları ise toprağından uzaktır).
- Göç edilen yerde geçirilen süre (bazı gruplar kalıcı -etnik kültürel gruplar-yerli gruplar-bazı gruplar ise geçici-uluslararası öğrenciler, işçiler, sığınmacılar).

Farklı kültürlerden olan grupların birbiriyle temasını izleyen kültürel değişim sürecini kapsayan kültürleşme süreci bireysel düzeyde ele alındığında kültürlerarası etkileşimi izleyen psikolojik süreçlere karşılık gelmektedir (Güngör, 2014: 18). Kültürleşme ortamdan bağımsız değildir, kültürel yönelimin türü ve uyum açısından sonuçları makro düzeyde pek çok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörler kültürleşme koşullarını oluşturmaktadır. Birey düzeyinde yaşanan kültürleşme sürecinde kişide; fiziksel (yeni bir yer, ev vb.), biyolojik (yeni hastalıklar, beslenme alışkanlıkları vb.), sosyal (aidiyet), ekonomik (yeni iş), psikolojik (davranışsal ve kültürel) bazı değişimler yaşanmaktadır. Grup düzeyinde kültürleşme sürecinde ise sosyal yapıda, kurumlarda ve kültürel pratiklerde değişimler yaşanmaktadır.

Kültürleşme konusundaki kuram ve çalışmaların geçmişi Batı kültürüyle temas sonucu yerli kültürlerde oluşan değişimlere ilişkin antropolojik çalışmalara kadar uzansa da, psikologların bireysel süreçlere ilgisi nispeten yenidir (Güngör, 2014: 18). Kültürleşme kuramına göre gruplardan biri baskın olsa da her iki sistem de bu kültür ilişkisinden etkilenmekte ve değişikliğe uğramaktadır. Kültürleşme süreci içinde insanlar, kültürel öğeler, araçlar ve kurumlar da değişikliğe uğramaktadır. Yabancı ülkelerde uzunca bir süre kalan birey ve gruplarda gözlemlenen değişimler kültürleşmedir. Kültürleşme sürecinde ulusal politika ve programlar ile devlet ideolojisi de önemlidir. Ulusal politika programları yoluyla devlet tarafından göçmenlere destek olunması, onlara kucak açılması, maddi ve manevi yardımlarda bulunulması kuşkusuz göçmenlerin kültürleşme sürecini olumlu yönde etkilemektedir (Bilge-Zafer, 2016: 87).

Kültürleşme süreci değerlendirilirken çeşitli kuramsal modeller geliştirilmiştir. Kültürleşme sürecinin kültürel değişimin, köken kültürden baskın kültüre doğru olduğunu ifade eden tek boyutlu ya da etkileşimin karşılıklı olduğunu belirten çift boyutlu modellerle kültürleşme süreci açıklanmaya çalışılmaktadır (Şeker, 2015: 11)⁴. Göçmen grupların benimsediği kültürleşme stratejilerinde bireyin “öz kültürünü” korumak isteyip istememesi başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Birey ev sahibi kültürle iletişime geçip geçmeme kararına göre farklı davranışlar sergilemektedir. Yerleşilen ülkenin ve o ülke vatandaşlarının göçmenlere karşı tutumları kültürleşme sürecini etkileyen diğer önemli faktördür. Göçmenlerin gelişi ev sahiplerinde endişeden beğeniye kadar pek çok farklı duyguya yol açmaktadır (Bilge-Zafer, 2016: 87).

Tablo 1. Kültürleşme Stratejileri

Göçmen Grupların Benimsediği Kültürleşme Stratejileri	Ev Sahibi Ülkenin (Baskın Grubun) Benimsediği Kültürleşme Stratejileri
Bütünleşme: Birey açısından kendi kimliğini sürdürmek ve baskın grupla iletişime geçmek eşit öneme sahip ise “bütünleşme” stratejisinden söz edilmektedir. Bu stratejiyi benimseyen birey, hem yaşadığı ülke vatandaşlarıyla hem de kendi etnik grup üyeleriyle sosyal faaliyetlerde bulunmayı tercih etmektedir.	Eritme Potası: Eritme potası yaklaşımının asimilasyon teorisinden farklı yanı, göçmenlerin kültürel farklılığının eritilmek suretiyle belirli bir takım süreçlerden geçilerek yok edilmesidir.
Asimilasyon/Özümseme: Kültürel kimliği sürdürmek yerine baskın kültürün benimsenmesi durumunda “asimilasyon” söz konusu olmaktadır. Birey yalnızca yaşadığı ülke vatandaşlarıyla sosyal faaliyetlerde bulunmayı tercih etmektedir. TDK tanımına göre “farklı kökenlerden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etmek” anlamına gelen asimilasyon kavramı için çeşitli tanımlar bulunmaktadır.	Ayrımcılık/Tecrit: Almanya’da yabancı nüfusa karşı daha 1960’larda göç durumu ile ilişkili bir savunmacı tutum gelişmekle birlikte, yabancı düşmanlığı, asıl olarak kendisini 1966-67’deki iktisadi durgunluk döneminde göstermiştir.
Ayrılma: Birey kültürel kimliği sürdürmeyi tercih ediyor ve baskın kültür ile etkileşimden kaçıyor “ayrılma” stratejisinden söz edilmektedir. Bu stratejiye sahip bireyler yalnızca kendi etnik grubunun üyeleriyle sosyal faaliyetlerde bulunmayı tercih etmektedir.	Dışlama/Reddetme: Sosyal dışlanma kavramının kökleri klasik sosyolojide bulunabilir ancak kavramın modern kullanımı sosyolojik olmaktan çok politiktir. Sosyal dışlanma içinde ele alınan gruplar içinde göçmenler önemli bir yer tutmaktadır.
Marjinalleşme: Kültürel sürekliliği sağlama ve baskın gruplarla etkileşim kurma istek düzeyi düşükse “marjinalleşme” durumu söz konusu olmaktadır.	Çok Kültürlülük: Asimilasyon ve entegrasyon teorileri, göçmenlerin kendi istekleri ve tercihleriyle bir başka ülkeye göç etmiş olduklarından dolayı kendilerine dair belirli özelliklerinden taviz verebileceklerini öngörmekte iken; çok kültürlülük ise farklılıkların sistem içinde kendine has özellikleriyle var olabilmelerini kabul etmektedir

Kaynak: Şeker, 2015: 19; Çağlar ve Onay, 2015: 41; Günlü, 2003: 278; Dedeoğlu, 2011: 29; Çağlar ve Onay, 2015: 55; Berry, 2009’dan aktaran Saygın ve Hasta, 2018: 302.

Uyum sürecinde bütünleşme stratejisi önemlidir. Özellikle sosyo-kültürel uyum ile bütünleşme ilişkilidir. Avusturya, Kanada ve ABD gibi göçmen toplumlarda

⁴ Tek boyutlu küreselleşme yaklaşımına gelen eleştiriler iki boyutlu yaklaşımın gelişmesine yol açmıştır. İki boyutlu kültürleşme yaklaşımına göre; baskın kültür (ev sahibi kültür) ile baskın olmayan kültür (orijinal kültür, azınlık ya da göçmen kültürü) birbirinden bağımsızdır. Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi John W. Berry’dir.

“bütünleşme stratejisi” uyumu etkileyen kültürleşme stratejisidir. Fransa, Almanya, Birleşik Krallık gibi göçmen gruplardan oluşmamış toplumlarda ayrılma ve asimilasyon gibi kültürleşme stratejileri psikolojik uyumu olumlu yönde etkilerken sosyo-kültürel uyumla olumlu ilişki içinde değildir (Şeker, 2015: 19). Asimilasyon kültürel özümseme olarak da adlandırılmaktadır (Çağlar ve Onay, 2015: 41). Marjinalleşme stratejisinde birey, ne yaşadığı ülke vatandaşlarıyla ne de kendi etnik grubunun üyeleriyle sosyal faaliyetlerde bulunmayı tercih etmemektedir (Berry, 2006: 309’dan aktaran Çağlar ve Onay, 2015: 40). Çok kültürlülük benimsendiğinde; göç alan çok uluslu ülkelerde, azınlık ve ana akım toplumda bireylerin bir arada yaşamalarını kolaylaştıracak önlemlere de yaygın bir biçimde yer verilmektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte insanların ihtiyaçlarının, çalışma alanlarının ve ulaşım imkânlarının artması çok ulusluluğu ve çok kültürlülüğü de beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak da neredeyse tüm toplumlarda tek kültür, tek dil ve tek kimliğe bağlı yapılar sürdürülemez hale gelmiştir (Berry, 2009’dan aktaran Saygın ve Hasta, 2018: 302).

2.3. Kültürleşme ve Uyum Süresini Etkileyen Faktörler

Kültürleşme ve uyum süreci geçici bir süreç değildir. Göç ile gelen ilk nesillerden son nesillere kadar devam edecek olan bir değişim, dönüşüm, benimseme ya da benimsememe sürecidir.

Tablo 2. Kültürleşme ve Uyum Süresini Etkileyen Faktörler

Kültürleşme ve Uyum Sürecini Etkileyen Faktör	Açıklama
Eğitim Düzeyi	Eğitim düzeyinin yüksekliği gerek göçmenlerin geldikleri topluma uyum sağlamaları bakımından gerekse ev sahibi toplumun üyeleri bakımından uyum ve kültürleşme sürecini destekleyen bir durum yaratmaktadır.
Dil	Kültürleşme sürecine giren kişiler ya da grupların aynı dili konuşuyor olmaları her iki toplum açısından da uyum ve kültürleşme sürecine olumlu etkide bulunmaktadır. Her iki toplumun farklı dil konuşuyor olması kültürleşme sürecini olumsuz yönde etkilerken aynı dilin konuşuluyor olması bu süreci olumlu yönde etkilemektedir.
Cinsiyet	Erkek göçmenler ana akım kültürde göçmen kadınlardan daha çabuk ve daha iyi uyum sağlamaktadır. Evrensel cinsiyet rolleri bu konuda belirleyici olmaktadır. Bu noktada sosyal çevre etkenlerinin çok büyük önemi vardır. Örneğin erkek çalışıyor ve kadın evde oturuyorsa ve ayrıca destek alabileceği bir sosyal çevreden de yoksunsa ise depresyona düşme riski bir hayli fazla olmaktadır. Kadınların mülteciliğin bütün aşamalarında hem fiziksel, hem cinsel, hem ruhsal olarak saldırılara maruz kalma olasılığı daha yüksektir.
Göç Edilen Ülkede Kalış Süresi	Kültürleşme ve uyum sürecinde yaş ve ülkede kalış süresi önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak küçük yaşta göç eden ve yerleştiği yerde uzun süre yaşayan bir kimsenin kültürleşme sürecinin daha başarılı geçtiği söylenebilir.
Yaş	Genç yaşta göç edilmiş olması ve göç edilen ülkede uzun süre ikamet edilmiş olması kültürleşmeyi olumlu yönde etkilemektedir. İkinci kuşak göçmenler bu konuda daha başarılı olmaktadır.
Medeni Durum	Evli bireylerin kültürel uyum süreci bekâr bireylere göre daha geç tamamlanmaktadır.
Din	Dini inançları farklı olsa da göçmen ve ana akım topluluk üyelerinin birbirlerini tanımaları, alışmaları ve kaynaşmaları zaman almaktadır.

Sosyal Kimlik ⁵	Bireyin öz kültürel kimliğe bağlılık düzeyi arttıkça kültürleşme azalmaktadır. Sosyo-psikolojik entegrasyonun tam olarak gerçekleşmesi, göç yoluyla bireylerin, bu göçmenlik olgusunun kendisi için taşıdığı anlamı tam olarak anlayabildiği, yeni topluma uyumu için sağlıklı bir "kimlik" oluşturmasına bağlıdır.
Sosyal mesafe	Sosyal mesafe, kişiler arası ilişkilerde bireyin karşı taraf ile kendileri arasında uygun gördükleri yakınlıktır. Bireyin kendi grubu ile diğer grubu ne derece algıladığı ya da algılamadığı sosyal mesafeyi belirleyen en önemli unsurdur.
Algılanan Ayrımcılık	Algılanan ayrımcılıkta kişilerin ya da grupların maruz kaldıklarını düşündükleri ayrımcılığın sıklığı ya da şiddeti söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda kişi ayrımcılığı "maruz kaldığı ayrımcılığın sosyal grubu ya da sosyal kimliği ile ilgili olduğunu düşünmesi" ya da "maruz kaldığına inandığı ayrımcılığın hak edilmemiş ve haksız olduğuna inanması" biçiminde iki farklı şekilde algılanmaktadır.

Kaynak: Südaş ve Mutluer, 2010: 31; Saygın ve Hasta, 2018: 317-319; Türker ve Yıldız, 2015: 27.

Bu süreçte, eğitim düzeyi, dil, cinsiyet, kalış süresi, medeni durum, din, sosyal kimlik, sosyal mesafe ve algılanan ayrımcılık gibi rol almaktadır.

3. ZORUNLU/KİTLESEL GÖÇ VE UYUM POLİTİKALARI

Göç zorunlu ve gönüllü olabilmektedir. Zorunlu göçler bireysel olarak da gerçekleşebilmektedir. Ancak kişileri göçe zorlayan nedenler göz önünde bulundurulduğunda ağırlıklı olarak kitlesel göçler, mülteci akınları biçiminde ortaya çıktığı söylenebilir. Mülteci akınlarının en önemli nedeni iç çatışma ve baskıcı rejimlerdir. Dünya tarihinin farklı dönemlerin ve farklı bölgelerde baskıcı rejimler söz konusu olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Baskıcı rejimler, savaşlar ve çatışmalar "kazanan" ve "kaybeden" tarafları ortaya çıkarmaktadır. Kaybedenler için ise çoğu zaman göç etmek bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde insanlar iklim değişikliklerine bağlı sorunlar nedeniyle de yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalabilmektedirler.

Bu durumda toplumsal olarak da bir kabul ve benimseme süreci söz konusu olmaktadır. Uyum ve kültürleşme başlıkları altında ele alındığı üzere bu süreç otomatik ve sancısız değildir. Göçmenler genellikle suç oranları ile bağlantılı olarak görülmektedir. Bu nedenle de toplumda güvensizlik ve korku kaynağı olarak da görülen göçmenler günlük yaşamda "öteki" olarak anılmaktadır (Saçan-Cizdan ve Tabak, 2017: 30). Dolayısıyla "güvenlik" perspektifi yerine "mülteci ve göçmen odaklı" ve "insan hakları odaklı" perspektifler olarak özetlenebilecek bakış açılarına ihtiyaç duyulmaktadır (Ekşi, 2015: 134).

Uyum ve kültürleşme sürecinde gelen mülteci/göçmen gruplar topluma uyum sağlamak için ikinci bir sosyalleşmeden geçmek zorundadır. Bu nedenle göçmen için uyum programları hazırlanmaktadır (Tekin, 2007: 49). Son 20 yıldır Batı toplumlarında mülteciler ve sığınmacılara karşı önyargı, korku ve nefret artmaktadır. "Yoksulların

⁵ Sosyal psikoloji literatüründe göçmen gruplar ile yerel halk arasındaki ilişkiler "sosyal kimlik" kuramı çerçevesinde ele alınmaktadır (Şeker, 2015: 10). Bu kurama göre bireyler içinde buldukları sosyal grubun konumunu diğer gruplar ile karşılaştırarak belirlemektedir. Günlük yaşamda farklı gruplar arasında çeşitli nedenlerle (göç, geçici ikamet, turizm, uluslararası eğitim vb.) isteyerek ya da istemeden etkileşimler olmaktadır. Bu etkileşimlerin sonucu olarak da değişimler yaşanmaktadır.

işgali”, “Avrupa’nın saldırıya uğraması” şeklinde değerlendirilen göçmen akımı sonucu ülkede ücretlerin düşeceği, yerli nüfus arasında işsizliğin yüksekliği, doğurganlık oranı yüksekliği nedeniyle sosyal sistemin çökeceği, ulusal kimliğin tehlikeye düşeceği gibi ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel argümanlarla da göçmenler istenmemektedir (Deniz, 2014: 179). Örneğin Hollanda Adalet Bakanlığı ve İstatistik Bürosu tarafından Hollanda kökenli olmayanların bütünleşmelerini izlemek amacıyla “Uyum Monitörü” adı verilen bir veri tabanı oluşturulmuştur (Gelekçi, 2014: 196). Ulusal düzenlemelerdeki tüm çabalara rağmen göçmenler yeni yerleştirdikleri toplumlarda ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Örneğin, yerel halktan daha yüksek işsizlik sorunu yaşamaktadır İş bulduklarında da düşük ücret ve kötü çalışma koşullarına maruz kalmaktadır. İnsan hakları ihlalleri, ayrımcılık, dışlanma ve emek sömürüsü ile yoğun bir biçimde karşılaşan göçmenlere yönelik olarak makro ölçekli politikalar üretilmelidir (Türker ve Yıldız, 2015: 23).

3.1. Uyum Politikaları

Modern devlet yapısında göçmen gruplarla ilgili politikalar, yasalar ve uyum (ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel) ile ilgili kamu politikaları çoğulcu ideolojiden etnik ideolojiye kadar geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Göçmenlerin yeni geldikleri kültürle ilişkilerini düzenleyen göçmen politikaları ve göçmenlerin ev sahibi toplumla bütünleşmesine yardımcı olan uyum politikaları bulunmaktadır. Devlet genel olarak eğitim sistemi, kamu yönetimi ve medya aracılığıyla göçmenlik ve uyum konusundaki ideolojik durumunu meşrulaştırarak kamu tutumlarını ve politikalarını etkilemektedir (Şeker, 2015: 9). Uyum politikaları ev sahibi toplum ve göçmen grup üyelerinin kültürleşme sürecinden etkilenmekte ve bu süreci etkilemektedir. Grupların kültürleşme eğilimi sosyal veya politik bir boşlukta değil, devletin uyum politikaları ile etkileşimli bir bağlamda ortaya çıkmaktadır.

3.2. Toplumsal Kabul

İnsanların mekânla kurdukları bağ insana dair olanı anlamlı kılar. Ancak göç bu bağ zedeleyici önemli bir unsurdur. İnsanlar çeşitli nedenlerle buldukları mekânı terk ederler. Terk edilen ve yerleşilen yer ile göçmenler ve göçülen yerdekilerin nicel ve nitel özellikleri farklıdır. Dolayısıyla her göç birbirinden farklıdır Geçici koruma altındaki Suriyeliler örneğinde, göçün sosyal doku, yapı ve ilişkiler üzerindeki etkisinin yeni baştan gözden geçirilmesi gereklidir. Türkiye’ye gelen geçici koruma altındaki Suriyeliler arasında kadın ve çocuk oranı yüksektir, komşuluk ve evlilik alanlarında sorunlar yaşanmaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015: 19; Şeker-Sirkeci ve Yüceşahin, 2015: 2).

4. TÜRKİYE’DEKİ GÖÇMEN/MÜLTECİLER VE UYUM

Türkiye tarihi boyunca farklı şekillerde göç ve sığınma hareketlerine sahne olmuştur. Son yıllarda Türkiye’nin aldığı göç, verdiği göçü geçmiştir. Daha önceleri göç veren bir ülke konumunda iken günümüzde göç alan, göç veren ve geçiş ülkesi konumunda olan Türkiye 2011 yılından itibaren de ortaya çıkan kitlesel mülteci akını nedeniyle tarihinin en büyük nüfus hareketini yaşamaktadır.

Türkiye farklı dönemlerde uluslararası göç ve sığınma hareketlerine sahne olmuştur. Bu hareketlerin en somut örnekleri şu şekilde özetlenebilir; 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişi, 1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişi, 1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişi, 1988 yılında Irak'tan 51.542 kişi, 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi, 1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467.489 kişi, 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi, 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi, 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi ve 2011 yılından itibaren Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 3.5 milyon kişi Türkiye'ye gelmiştir. Özetle, Türkiye 1922'den günümüze kadar 5 milyondan fazla kişiye kucak açmıştır. Bu sayıya çalışma ve eğitim gibi amaçlarla gelen yabancılar dâhil değildir (<http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-tarihi>).

Türkiye'deki göçmenler genel olarak dört gruba ayrılabilir. Bunlar; i. Eski SSCB'den gelen kayıtdışı göçmenler, ii. transit göçmenler, iii. Orta Doğu'dan, İran ve Irak'tan Asya'dan Afrika'dan gelen göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler, iv. kayıtlı yabancılar (Pusch, 2013: 126; Deniz, 2014: 184). 2011 yılından itibaren bu ayrıma beşinci grup olarak Suriyeliler de eklenebilir. Türkiye'ye farklı zamanlarda gelmiş olan grupların tabi oldukları hukuki statüler gibi uyum süreçleri de farklı olmaktadır. Ancak bu gruplar arasında geçici koruma altında bulunan Suriyeliler gelen nüfus kitlesinin büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda üzerinde en fazla düşünülmesi gereken grubu oluşturmaktadır.

5. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLER VE UYUM

Suriye 877 km'lik kara sınırı ile en uzun kara sınırına sahip olduğumuz bir ülkedir. Bu sınırın uzunluğu yanında Türkiye ile Suriye arasında tarihi, kültürel ve sosyal bağlar bulunmaktadır. Suriye'deki iç savaş nedeniyle ülkelerinden kaçarak gelen Suriyelilerin Türkiye'de barınma merkezlerine yerleşmeleri ilk olarak Mayıs 2011'de olmuştur. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından verilen rakamlara göre Mayıs 2011'de sığınmacı sayısı 260 kişidir⁶ (Paksoy, Koçarlan, Kılınç ve Tunç, 2015: 143). AFAD tarafından Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) verilerinden yararlanılarak hazırlanan ve yayımlanan 21.05.2018 tarihli verilere göre Türkiye'de bulunan toplam Suriyeli sayısı 3.593.864 kişidir. 10 ildeki 20 kampta yaşayan Suriyelilerin sayısı ise 215.936 kişidir (<http://www.afad.gov.tr>).

Zorunluluktan kaynaklanan göçe bağlı olarak Türkiye'ye sığınan göçmen sayısı oldukça fazladır. Türkiye göçün en tehlikeli türü olan siyasal ve güvenlik nedeniyle ortaya çıkan büyük kitlesel göç ile karşı karşıya kalmıştır. Bu göç türü hem çok hızlı hareket etmekte hem de geriye çevrilemeyecek ölçüde büyük insan nüfusunu içermektedir (Günay-Atılğan ve Serin, 2017: 51).

Türkiye ise mültecilere en başından beri açık kapı politikası uygulamaktadır. UNHCR 2014 raporuna göre Türkiye, tarihinde ilk kez en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir. Suriyeli sığınmacılar artık Türkiye'nin bir gerçeğidir. Bu aşamada, yaşanan gelişmelerin olumsuz etkilerini azaltacak ve olumlu etkilerini

⁶ Söz konusu tarihte "Geçici Koruma Statüsü" tanımlanmamış olduğundan gelen Suriyeliler "misafir", "sığınmacı" vb. olarak adlandırılmaktaydı.

daha fazla hayata geçirecek önlemler üzerinde durulmalıdır. Bu bağlamda Türkiye halkının tepkisini önlemeyi de içeren geniş kapsamlı bir “Suriyeli sığınmacı politikası” acilen hayata geçirilmelidir (Üstün, 2016: 8).

Uluslararası göç ve mülteciler sorunu kontrolsüzce yoğun bir biçimde gerçekleştiğinde hedef ülkede yabancı korkusu ve etnik şiddet gibi güvenlik tehdidine dönüşebilmektedir. Siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapıları olumsuz etkileyen bu durum Suriyeli mülteciler örneğinde de görülebilmektedir (Deniz, 2014: 176).

Suriye’den gelen en büyük göç dalgasında temel ölçüt “misafirlik ve vicdani etkiler” olmuştur. Suriyeli mülteciler konusunda başta Avrupa ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkeler iyi bir sınav verememişlerdir. Tablo 3’te yer alan verilerden de görüldüğü gibi Avrupa’daki Suriyeli mülteci sayıları oldukça düşüktür.

Tablo 3. Avrupa’daki Suriyeli Mülteci Sayıları

Ülke	Mülteci Sayıları	Ülke	Mülteci Sayıları
İsveç	105.889	Litvanya	32
Norveç	11.246	Letonya	89
Danimarka	17.913	Estonya	42
Almanya	218.186	Macaristan	72.004
Hollanda	29.813	Slovenya	201
Belçika	14.850	Hırvatistan	365
Birleşik Krallık	8.792	Sırbistan ve Kosova	313.035
İrlanda	149	Romanya	2.470
Lüksemburg	772	Bulgaristan	17.089
İsviçre	11.974	Yunanistan	5.129
Fransa	10.281	Arnavutluk	205.587
İspanya	8.365	Karadağ	2.975
Portekiz	206	Bosna-Hersek	103
İtalya	2.451	Kıbrıs	3.185
Avusturya	34.154	Malta	1.222
Çek Cumhuriyeti	369	İzlanda	43
Polonya	757	Makedonya	2.109
Finlandiya	1.127	Slovakya	62
Toplam	897.645		

Kaynak: Harunoğulları, 2016: 32.

Türkiye yoğun ve sürekli göç dalgasına maruz kalan aynı zamanda uluslararası göç için transit ülke durumuna gelmiş bir ülkedir. Bu durum kimi yazarlarca da “bekleme odası” konumu olarak da ifade edilmektedir. Türkiye, Suriye iç savaşının ilk dönemlerinden itibaren bölgedeki sorunlardan doğrudan ve yakinen etkilenen ülkelerin başında gelmektedir (FORUM 7, 2016: 153).

6. SONUÇ

Uyum ve toplumsal kabul genellikle birlikte ele alınan kavramlardır. Ancak gelenlerin uyumu ve geldikleri toplumun kabulü geçici koruma altındaki Suriyeliler örneğinde farklı bir boyut kazanmaktadır. Geldikleri ilk dönemlerde “canlarını kurtarmak” temel hedef olduğu için talepleri çok temel düzeyde olan Suriyeliler bu dönemde Türkiye’de de “misafir” olarak görüldüklerinden daha yüksek uyum ve toplumsal kabul ortamı buldukları söylenebilir. Ancak zaman geçtikçe ilk günlerde

yaşanan olumlu duygular ve toplumsal kabul durumu değişikliğe uğrayabilir. Yoğun bir biçimde göçmen alan, mülteci akınlarına sahne olan ülke ve bölgelerde çok sayıda örneği bulunan bu durum çözümü kolay olmayan bir çatışma alanı yaratmaktadır.

Uyum göçmenler, uluslararası öğrenciler, geçici çalışma için gelenler, mülteciler, sığınmacı ve geçici koruma kapsamındakiler gibi farklı amaçlarla göç eden gruplar için farklı anlamlar taşımakla birlikte önemi giderek artan bir konudur. Kültürler arası ilişkilerde birey ve grupların birbirini tanınması, öğrenmesi, değişmesi, uyması zaman almaktadır. Baskın toplum göçmenlerin kamu yaşamına katılımlarında yansız ve tam fırsat eşitliğine dayanan davranışlarda bulunmasına rağmen grup ve birey tarafından ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalabilmektedir.

Kitlesel göç ile Türkiye'ye gelen ve kendilerine geçici koruma statüsü verilen Suriyeliler örneğinde, eğitimden emek piyasalarına, sağlıktan yoksulluğa kadar pek çok alanda sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar uyum süreci açısından incelendiğinde ortaya çıkması istenmeyen ya da mücadele edilmesi gereken alanlardır. Ancak bu noktada en temelde uyum süreçleri artık geldiği toplumda yaşamaya devam edecek olan gruplar bakımından söz konusu iken Suriyeliler kendilerine verilen hukuki statünün (geçici koruma kapsamındakiler) ve gerek kendileri gerekse Türkiye'de yaşayanların hissettikleri "geçicilik" nedeniyle aslında uyum politikaları kapsamında değerlendirilemeyecek bir gruptur. Bu durumu destekleyen başka bir boyut ise gelenlerin sayıca çokluğu, yani kitlesel bir nüfus hareketinin söz konusu olmasıdır. Bu bağlamda uyum, afet ve acil durum politikaları ile bağlantılı olarak ele alınmalıdır. Elbette bu bakış açısı yaşanan kitlesel göçün sosyal doku, toplumsal yapı ve toplumdaki kişiler ve kurumlar arası ilişkiler üzerindeki etkisinin yeni baştan gözden geçirilmesi gerekliliğini ortadan kaldırmamaktadır.

Kaynakça

- Bilge-Zafer, A. (2016). Göç çalışmaları için bir anahtar olarak "kültürleşme" kavramı. *UÜ. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(30), 75-92.
- Canbey-Özgüler, V.; Erdoğan, M. & Demirkaya, S. (2018). Göç kavramına ilişkin temel bilgiler. İçinde Canbey-Özgüler, V. (Ed.). *Göç ve Göçmen Sorunları* (ss. 3-22). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Çağlar, A. & Onay, A. (2015). Entegrasyon/uyum: kavramsal ve yapısal bir analiz. İçinde B. D. Şeker; İ. Sirkeci & M. M. Yücesahin (Eds.), *Göç ve Uyum* (ss. 33-64). London: Transnational Press.
- Dedeoğlu, S. (2011). Türkiye'de göçmenlerin dışlanması: istanbul hazır-giyim sanayiinde çalışan azerbaycanlı göçmen kadınlar örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(1), 27-48.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *TSA*, 18(1), 175-204.
- Ekici, S. & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan, *Birey ve Toplum*, 5(9), 9-22.
- Ekşi, B. (2015). Avrupa'da Göç ve mülteci araştırmaları üzerine bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 131-137.

- FORUM 7 (2016). Can pazarından hayat savaşı'na: zorunlu göç ve sığınmacılar. *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Forumlar Dizisi, İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No.54, 151-195.
- Gelekçi, C. (2014). Avrupa'da yaşayan Türklerin Türkiye ile bağları ve evlilik göçü. *Bilig*, Güz 71, 179-204.
- Güngör, D. (2014). İkinci kuşak Avrupalı Türklerde psikolojik entegrasyon ve uyum: çift boyutlu kültürleşme temelinde karşılaştırmalı bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (34), 16-31.
- Günay, E.; Atılğan, D. & Serin, E. (2017), Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 7(2), 37-60.
- Günlü, R. (2003). Göç, kimlik ve öğrenme: Bilincin toplumsal örgütlenmesi, *Mülkiye*, XXXII, Sayı 240, 269-284.
- Karasu, M. A. (2016). Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların kente uyum sorunu, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), 995-1014.
- Kolukırık, S. (2014). Uluslararası göç ve Türkiye: Yerel uygulamalar ve görünüm, *Zeitschrift für die Welt der Türken ZfWT*, 6(2), 37-53.
- Paksoy, H. M.; Koçarlan, H.; Kılınç, E. & Tunç, A. (2015). Suriyelilerin ekonomik etkisi: Kilis ili örneği, *Birey ve Toplum*, 5(9), 143-173.
- Perşembe, E.(2005). Kimlik ve uyum arasında Almanya'da Türk göçmenler, *EKEV Akademi Dergisi*, 9(23), 271-284.
- Pusch, B. (2013). Karşı istikametten göç: Türkiye'deki yüksek vasıflı alman kadınlar, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, Sayı 2013/2, 123-149.
- Saçan, S.; Cizdan, G. & Tabak, H. D. (2017). Aydın halkının Suriyeli göçmenlere yönelik bakış açısının incelenmesi, *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 28-38.
- Saygın, S. & Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10 (3), 302-323.
- Südaş, İ. & Mutluer M. (2010). Daha iyi bir hayata doğru: "yaşam biçimi göçü", *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1), 31-47.
- Şeker, B. D.(2015). Göç ve uyum süreci psikolojik bir değerlendirme, İçinde B. D. Şeker; İ. Sirkeci & M. M. Yüceşahin (Eds.), *Göç ve Uyum* (ss. 9-21). London: Transnational Press.
- Tekin, U.(2007). Avrupa'ya göç ve Türkiye, İÜ. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, N0.37, 43-56.
- Türker, D. & Yıldız, A. (2015). Göçmenlerde sosyo-psikolojik entegrasyon analizi, Betül Dilruba Şeker, İbrahim Sirkeci ve M. Murat Yüceşahin (Eds.), *Göç ve Uyum*, içinde (ss. 23-31). London: Transnational Press.
- Üstün, N. (2016). *Suriyelilerin Türk işgücü piyasasına entegrasyonu sorunlar öneriler*, Konya Ticaret Odası Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Araştırma Raporu. Erişim tarihi: 07.02.2018, <http://www.afad.gov.tr>

Ek Tablo 1: Göçmen ve Göçmen Benzeri Kavramlar

Kavram	Açıklama
Yabancı	Yabancı kavramı, yalnızca yabancı devlet vatandaşı olanları kapsayan dar bir kavramı ifade etmemektedir. Yabancı kavramı; yabancı devlet vatandaşı olanları, hiçbir devlet vatandaşlığına sahip olamayan vatansızları, göçmenleri/muhacirleri, mültecileri ve sığınmacıları, NATO mensuplarını, uluslararası kuruluşlarda çalışanları ve diplomatik temsilciliklerde olduğu gibi özel statüdeki yabancıları kapsamaktadır.
Göçmen	Sözlük anlamı itibarıyla; siyasi, dini, iktisadi ve özel nedenlerden dolayı başka bir ülkede sürekli olarak yerleşmek amacıyla gelen ve bu nedenle bulunduğu yerden/ülkeden ayrılan kişiler göçmen olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik, dini, siyasi vb. nedenlere bağlı olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek yerleşmek amacıyla ile başka bir ülkeye giden kişiler göçmen olarak ifade edilmektedir. Göçmen tanımlamasında genel olarak ekonomik durumunu düzeltmek için, nispeten gönüllü olarak yer değiştirme durumu söz konusudur.
Mülteci	Vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devleti ekonomik, siyasi ya da sosyal nedenlerle zorla veya kendi isteği ile terk eden ve başka bir ülkeye geçici olarak sığınan kişi mülteci olarak ifade edilmektedir. Ayrıca mülteci, yeni bir ülkenin vatandaşlığına geçmemiş ve herhangi bir devletin diplomatik koruması altında bulunmayan kişidir.
Sığınmacı	Sığınmacı uluslararası hukuk anlamında mülteci başvurusunu yapmış, ancak henüz işlemleri tamamlanmamış olan yabancıyı ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında sığınmacı, mülteci statüsünü henüz kazanamamış olan kişidir.
Vatansız	Hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kişiler vatansız olarak kabul edilmektedirler. Diplomatik korumanın vatandaşlığa bağlı olması sebebiyle vatansızlar korumadan mahrum bırakılmışlardır. Vatansızlık; hukuki vatansızlık veya fiili vatansızlık şeklinde olabilmektedir
Yerinden Edilmiş Kişiler	Bu kişiler buldukları ülke sınırları içinde çeşitli ekonomik, sosyal ve çevresel nedenlerle yer değiştirmek zorunda kalmış, yerinden edilmiş kişilerdir. Son yıllarda ortaya çıkmış bir kavram olan yerinden edilme, özellikle soğuk savaş döneminden sonra gündeme gelmiştir. İnsanların yaşadıkları yerden kendi hükümetleri veya vatandaşları tarafından zorla ve planlı bir şekilde koparılıp göçe zorlanmaları halidir. Kendi topraklarını iradeleri dışında terk etmeye zorlanan ve komşu devlet ülkelerine göç edemeyen bu kişiler, ülkeleri içindeki farklı bölgelere göç etmektedir ve böylece zorunlu bir iç göç yaşamaktadır.
Uluslararası Koruma	Uluslararası koruma; 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 Protokolleri, Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin (ICRC) inisiyatif hakkı, Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri (ILO) ve insan hakları belgeleri gibi hukuki belgelerde öngörülen haklara devletlerin saygı göstermesini sağlamak için antlaşma yoluyla görevlendirilen bir örgütün sağladığı hukuki korumayı ifade etmektedir
İkincil Koruma	Uluslararası toplum, sığınma hareketlerini uluslararası hukuk alanında düzenlemeye başladığından bu yana, koruma arayanların, tek bir hukuki tanımlama kapsamına dâhil edilemediği gözlenmiştir. Avrupa devletleri uygulamada, mülteci tanımlamasına uyamayan, fakat uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerin de Facto (fiili) mülteci, savaş mültecisi, insani sığınmacı gibi statüler altında ülkelerinde kalmalarına izin vermektedirler. Bu kişilere bazı devletler sadece geri göndermeme ilkesinin gereği olarak barınmaya izin vermekte, bazıları ise barınma ile birlikte birtakım temel hakları da yasal olarak tanımaktadır. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinde yer alan mülteci tanımına girmediği için mülteci olarak nitelendirilmemekle birlikte, hayatı ve özgürlüğü tehdit altında olduğu için ya da başka nedenlerle kaçtıkları ülkeye dönme konusunda haklı korkuları olan ve kendilerine uluslararası koruma sağlanan kişiler bulunabilmektedir

Kaynak: Canbey-Özgüler; Erdoğan ve Demirkaya 2018: 13-22.

GSJ JOURNALS SERIE B: ADVANCEMENTS IN BUSINESS AND ECONOMICS

Number: 1, Issue: 1, p. 15-29, 2018

EKONOMİK KALKINMA VE BÜYÜME İÇİN BİR FIRSAT OLARAK KADIN GİRİŞİMCİLER

WOMEN ENTREPRENEURS AS AN OPPORTUNITY FOR ECONOMIC DEVELOPMENT AND GROWTH

Bahriye Zümrüt ERGİN¹

Asist. Prof. Halil Cem SAYIN²

(Received 27.06.2018 Published 25.07.2018)

Özet

Girişimcilik ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerinin en önemli temel dinamiklerinden biridir. Girişimciliğin ekonomik büyümeye katkı sağlaması, girişimci sayısı artış gösteren ülkelerin, işsizlik oranlarında da büyük düşüşler sağlaması girişimcilik potansiyeline sahip bireylerin ortaya çıkarılmasını zorunluluk haline getirmiştir.

Kadınlar toplumsal ve ekonomik yaşamın çok önemli bir parçasıdır. Kadınların özellikle kırsal alanda hem kendileri hem de aileleri ve çevreleri için yaşamı yeniden üretme konusunda büyük çabaları bulunmaktadır. Bu nedenle, kadınların öncelikle kırsal alanlarda kendi öncelikleri etrafında örgütlenmelerini kolaylaştıracak yaklaşım ve çabalara ihtiyaç vardır. Dolayısıyla, kadın girişimcilerin ekonomik ve sosyal anlamda ülkeye getirdiği kazanımlarının daha gerçekçi ve geleceğe yönelik olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, girişimcilik - kırsal kalkınma ve kadınlar ekseninde dünyada ve Türkiye’de mevcut durum incelenerek kadın girişimcilerin sorunları, başarı örnekleri, kırsal alanda kadın girişimciliği konuları ele alınmış, kadın girişimcilerin kırsal kalkınma ve gelişmede bir fırsat haline dönüştürülmesine yönelik öneriler ortaya konulmuştur.

Bu bağlamda kırsal alanlarda tarıma ve turizme dayalı iş kollarında kadın girişimciliğinin özendirilmesi, yerel kaynakların harekete geçirilmesi ve etkin kullanımı önemlidir. Türkiye’nin sosyal ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmak ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmek için ekonomik değer yaratan kadın girişimci sayısını arttırmak, var olan kadın girişimcileri güçlendirmek ve onları dünya ile bütünleştirmek gerekmektedir. Bu doğrultuda, kadın girişimcilere özel koşullarda kredi desteğinin sağlanması, iş yeri açma ve kapama işlemleriyle ilgili bürokrasinin azaltılması, danışmanlık ve eğitim destek hizmetlerinin sunulması, bilgisayar enformasyon teknolojilerinden faydalanma olanaklarının artırılması gibi uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar sözcükler: Girişimcilik, Turizm, Kırsal Kalkınma, Kadın Girişimciler

¹ Anadolu University, Faculty of Economics and Administrative Science, zumrut198@anadolu.edu.tr

² PhD, Anadolu University, Faculty of Business Administration, hcsayin@anadolu.edu.tr

Abstract

Entrepreneurship forms the basic dynamics of economic and social development. Entrepreneurship contributes to economic growth. Countries with an increasing number of entrepreneurs are also seeing significant decreases in unemployment rates. All these results have made it necessary to uncover the entrepreneurial potential of individuals.

Women are a very important part of social and economic life. Women have made great strides in reproducing life for themselves and for their families and their surroundings, especially in the rural arena. For this reason, there is a need for approaches and struggles that will facilitate the organization of women around their own priorities, especially in rural areas. Therefore, the achievements of female entrepreneurs in economic and social sense to the country should be evaluated more realistically and for the future.

In this study, in the axis of entrepreneurship - rural development and women, the current situation has been examined. The issues of women entrepreneurs, success stories, entrepreneurship of women in rural areas are discussed. In this context, proposals have been made to transform women entrepreneurs into opportunities for rural development and development.

Within this context, it is important to encourage women's entrepreneurship and also mobilization and effective use of local resources in the business areas based on agriculture and tourism in rural areas. In order to contribute to Turkey's social and economic development, and to achieve sustainable development it is necessary that increase the number of women entrepreneurs, strengthen existing women entrepreneurs and integrate them with the world. In this direction, applications such as incentive loan support to female entrepreneurs, reducing the bureaucracy related to set up a business, offering counseling and education support services, and increasing the possibilities of utilizing computer information technologies are needed.

Keywords: Entrepreneurship, Tourism, Rural Development, Women Entrepreneurs

1. GİRİŞ

Girişimcilik gerek ekonomik gerekse toplumsal gelişmenin temel dinamiklerinden biridir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında, gelişmekte olan ülkelere kıyasla gösterdikleri daha yüksek ekonomik büyüme ve kalkınma düzeyleri beraberinde eğitim, sağlık, refah düzeyi gibi unsurlar açısından gelişmesini de beraberinde getirmektedir. Bu gelişme ve kalkınma sürecinde girişimciliğin önemli bir yer edindiği görülmektedir. Gelir dağılımında iyileşmenin sağlanması açısından da özellikle kırsalda ve gelişmişlik düzeyi düşük bölgelerde girişimcilik teşvik edilmekte, kırsal kalkınmada önemli bir araç olarak kullanılma olanakları değerlendirilmektedir. Kırsal kalkınma, kent-kır arasındaki ekonomik ve sosyo-kültürel farklılıkların en aza indirilmesi amacıyla, kırsalda yaşayan nüfus tarafından gerçekleştirilen ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmeye yönelik çabaların devletin bu yöndeki çabalarıyla birleştirilmesi ve böylece kırsaldaki bireylerin ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir (Gökdemir & Ergün, 2012). Bu bağlamda bireylerin girişimleriyle birlikte kırsal kalkınma genel olarak ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasında itici bir güç olma potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla, bilişim teknolojilerindeki gelişme ve küreselleşmeyle beraber girişimciliğin (özellikle kırsalda) ülke ekonomisi ve gelişmişlik düzeyi açısından önemi hızla artmaktadır.

Girişimcilik faaliyetlerinin ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisi, girişimcilik çabalarını destekleyen ve böylece girişimci sayısını artıran ülkelerde işsizlik oranlarının azalmaya başlaması girişimcilik potansiyeli bulunan bireylerin ortaya çıkarılmasının ve desteklenmesinin önemini ortaya koyan durumlardır. Özellikle, kadınlar tarafından gerçekleştirilen girişimcilik faaliyetlerinin ekonomiye ve topluma önemli katkılar ve gelişim fırsatları sunduğu, kadınların girişimcilik faaliyetleriyle ülke ekonomisinin gelişiminde bir kaldıraç görevi yerine getirdiği görülmektedir. Kadınların kendi işlerini kurmaları, istihdam artışına katkıda bulunduğu gibi ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasına da önemli ölçüde etki etmektedir. Bu bağlamda kadınlar, ekonomik ve sosyal yaşam koşullarının iyileştirilmesinde oldukça önemli ve belirleyici bir rol üstlenmektedirler. Kadınların, özellikle kırsalda ekonomik kalkınmanın sağlanması ve gerek kendileri gerekse çevreleri için refah düzeyinin iyileştirilmesinde büyük potansiyelleri ve çabaları bulunmaktadır. Bu nedenle, kadınların özellikle kırsal kesimde ekonomik öncelikleri temelinde örgütlenebilmelerini ve aktif olabilmelerini kolaylaştıracak yaklaşımların geliştirilmesine ve bu doğrultuda çabalar sergilenmesine ihtiyaç vardır.

Bununla birlikte, kadınların ekonomik yaşama birer girişimci olarak katılmaları konusu çoğu zaman göz ardı edilmekte ve kadınlar sadece ücretli işgücünün küçük bir parçası olarak ele alınmaktadır. Bu dar kapsamlı bakış açısının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ekonomik büyüme ve kalkınmanın önemli bir aktörü olarak kadınlar, makro seviyede bir bakışla, girişimci olmaları yönünde teşvik edilmeli, kadınları desteklemeye yönelik oluşumların yaygınlaştırılması ve desteklenmesi öncelikli

politikalar arasına alınmalıdır. Dünya nüfusu içerisinde önemli bir yere sahip olan kadınların işgücüne katılımlarının erkeklere oranla daha az bir paya sahip olması, kadınların iş kurmaları ve çalışma yaşamına çok yönlü katılımları açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Dolayısıyla bu çalışmada, girişimcilik - kırsal kalkınma temelinde ekonomik kalkınma ve kadınlar ekseninde dünyada ve Türkiye’de mevcut durum incelenerek kadın girişimcilerin sorunları, kırsal alanda kadın girişimciliği konuları ele alınmış, kadın girişimcilerin kırsal kalkınma temelinde ülkenin ekonomik büyüme ve gelişiminde bir fırsat haline dönüştürülmesine yönelik öneriler ortaya konulmuştur.

2. GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI, ÖNEMİ VE GELİŞMESİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Girişimcilik ve girişimci kavramlarını, tek bir meslek grubu temelinde tanımlamaya çalışmak doğru olmaz. Girişimci tanımının yüklendiği işleve göre yapılması daha doğru olacaktır. Girişimci olmak herkes için aynı şeyi ifade etmemekle birlikte, girişimci kavramı en genel anlamıyla bir işi veya iş fikrini uygulama çabasında olan kişi olarak ifade edilebilir. Cinsiyet ve yaş farkı gözetmeksizin, yeni bir düşünceyi veya buluşu iş fikrine dönüştürerek bir iş kuran kişiler girişimci olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu girişimin başarıya ulaşması aynı zamanda ülke ekonomisinin de büyümesi ve gelişmesi anlamına gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde ekonominin güçlü olmasının altında yatan en önemli etkenlerden biri, yaş ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin nüfusu girişimciliğe teşvik eden etkin girişimcilik sistemlerinin bulunmasıdır. Bu durum, girişimciliği hemen hemen tüm ülkelerde önemle üzerinde durulan bir olgu haline getirmiştir. Bunun yanı sıra, dünya ekonomisinde dönem dönem yaşanan durgunluklar da girişimcilik olgusunun önem kazanmasında etkili olmuştur (Türkmen, 2007).

Girişimcilik, Hisrich (1989)’e göre zaman ve çabayla oluşturulmuş değerli bir farklılığın sürecidir. Yenilik, fırsat, dinamizm, esneklik, gelişim, risk gibi unsurlar girişimcilik kavramının kapsamına girmektedir (Tanrıverdi, Bayram & Alkan, 2016). Buna göre girişimcilik, fırsatları değerlendirerek projeler geliştirmek ve bunları uygulayarak üretimde bulunmaktır (Özcan & Taş, 2010). Girişimcilerin öncelikli amaçları; kurdukları işletmenin amaçlarını, stratejilerini ve politikalarını belirlemek, üretim faktörlerini temin ederek ve bir araya getirmek, yeni buluşlar ve teknolojik gelişmeler gerçekleştirmek, çevredeki gelişmeleri takip ederek fırsat ve tehditleri sürekli olarak analiz etmek ve gerekli yenilikleri yapmaktır (Yıldırım, Demirel & İçerli, 2011).

Girişimcilik faaliyetlerinin istihdam ve refahı artırması, işsizliğin azaltılmasında büyük katkılar sağlaması, ortaya çıkacak yeni ihtiyaçlara hızlı bir biçimde karşılık verilebilmesine olanak tanınması girişimcilik olgusunun gelişmesinin altında yatan en temel etkenlerdir (Özcan & Taş, 2010). Girişimciliğin önemli bir olgu olmasının temelinde; girişimcilerin toplumun ihtiyaçlarını belirleyerek, bu doğrultuda yatırımlara yönelmeleri ve yürüttükleri faaliyetlerle söz konusu girişimleri toplumsal refaha dönüştürmeleri yatmaktadır. Girişimciler tarafından gerçekleştirilen yatırımlar

istihdam ve gelir seviyesini artırarak, önce toplumu oluşturan bireylerin sonrada toplumun genelinin refah düzeyini artırmaktadır. Söz konusu yatırımlar aynı zamanda bir ekonomik denge faktörü olmaktadır. Dolayısıyla girişimcilik; makro ekonomik dengelere, istihdam artışına, bölge ve sektör düzeyinde kalkınmaya önemli etkileri olan bir olgudur (Kasalak, 2014).

Girişimciliğin gelişmesi aynı zamanda hâkim sosyo-kültürel yapıya da bağlıdır. Bir ülkede süregelen örf ve adetler, toplumda yaşayan bireylerde var olan girişimcilik potansiyelinin ortaya çıkmasına yardımcı olabileceği gibi engellemesine de neden olabilir. Bireylerdeki girişimcilik yeteneklerinin ortaya çıkmasına ve gelişmesine katkı sağlayan toplumlarda girişimcilik anlayışı ile birlikte toplumun kendisi de gelişir ve kalkınır (Özcan & Taş, 2010).

3. GİRİŞİMCİLİK, EKONOMİK BÜYÜME VE EKONOMİK KALKINMA İLİŞKİSİ

Ekonomist Joseph A. Schumpeter'e göre, "kapitalist toplumların gelişmesi girişimcilerin eseridir" (Türkmen, 2007). Girişimciler hem kendi amaçlarını gerçekleştirmekte hem de toplumun amaçlarına hizmet etmektedirler. Bu durum, ekonomik kalkınma için önemli bir faktördür (Bozkurt, 2006).

Ekonomik kalkınma, mevcut ekonomik şartların zaman içerisinde ne şekilde geliştiği ve değişmesi için neler yapılması gerektiği ile ilgilidir. Diğer taraftan, insanın refah içinde ve daha yüksek standartlarda yaşayabilmesi için yalnızca ekonomik şartların değil, insan yaşamına ilişkin bütün unsurların (yoksulluk, açlık, hastalık, eğitim, hak ve özgürlükler, sosyal gereksinimler vd.) ekonomik kalkınma tanımına dahil edilmesi gerekmektedir (Doğan Günday, 2011).

Ekonomik kalkınmanın ölçümünde kullanılacak kriterler önemlidir. Kalkınmanın ölçümü için yalnızca toplam üretim hacmindeki artışın dikkate alınması hatalı sonuçlar verecektir. Çünkü bu yaklaşım yalnızca üretime katılan nüfusu dikkate aldığı ve nüfusun çalışmayan kesimini değerlendirmede için gerçek durumu göstermeyecektir. Her ne kadar toplam üretimdeki artış üretimde yer alan kişi başına verimliliği artırsa da istihdam edilmemiş nüfus oranının yükselmesi durumunda ekonomik kalkınmanın yerini fakirleşme alacaktır (Doğan Günday, 2011).

Ekonomik kalkınmanın ölçülmesinde kullanılacak en sağlıklı ölçütün ne olacağı tartışmasında milli gelir kavramı öne çıkmaktadır. Yalnız burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, toplam milli gelir yerine kişi başına düşen milli gelirin dikkate alınması gerektiğidir. Çünkü, bir ülkede milli gelir artarken toplam nüfus da milli gelirle birlikte artıyorsa, kişilerin gelir durumunun iyileştiğini söylemek çok doğru olmayacaktır. Dolayısıyla, ancak kişi başına düşen milli gelir düzeyindeki reel artış dikkate alındığında toplumun refah düzeyinde bir iyileşmenin olup olmadığı belirlenebilir (Doğan Günday, 2011).

Ekonomik büyüme kavramı çıktı miktarında büyümeyi temel alırken; ekonomik kalkınma hem çıktı miktarındaki değişimi hem de sosyal, politik ve kurumsal

değişmeleri içermektedir. Başka bir deyişle, ekonomik büyüme ekonomideki rakamsal artışı ifade ederken ekonomik kalkınma daha kapsamlı bir iyileşmeyi ifade etmektedir. Ekonomik kalkınma, ekonomik büyümeyi takiben bir toplumsal sosyo-ekonomik dönüşüme ve yaratılan gelirin daha adil dağılımına vurgu vardır (Arslan, 2013).

Ekonomide ve toplumda kapsamlı iyileşmeler olmadan ekonomik büyümede süreklilik sağlanamaz. Aynı zamanda, refah düzeyini yükseltecek mal ve hizmet üretiminin kapasitesinde bir artış olmadan, ekonomik kalkınma sürecini devam ettirmek mümkün değildir (Doğan Günday, 2011). Bu bağlamda ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma, birbirinin tamamlayıcılarıdır.

4. KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE İSTİHDAM

Kadın girişimci, kendisine ait bir işletmesi bulunan, sahibi olduğu işletmede istihdam ettiği personel ile beraber çalışan ya da bir işletmenin sahibi sıfatıyla ortaklıklar kuran, iş ile ilgili planlama ve yönetim sorumluluğunu üstlenen, işletmesi adına tüm riski üstlenen, işletmenin elde ettiği kazanç üstünde söz sahibi olan kadındır (Soysal,2010b).

Ekonomik koşulların kötülüğü, işsizlik oranlarındaki artış ve boşanma gibi toplumsal olgular kadınların girişimcilik faaliyetlerine yönelmesine neden olan temel etkenlerdir (Demir, 2015). Bununla birlikte, kadınların girişimcilik faaliyetlerine giderek artan oranda katılmasına neden olan diğer etkenleri şu şekilde sıralayabiliriz (Soysal, 2013):

- Sosyo-kültürel alt yapı meydana değişimlerle birlikte kadınların öğretim seviyelerinin yükselmesi ve daha fazla sayıda kadının iş yaşamına girebilme olanaklarına sahip olması,
- Kadınların, sektördeki belirsizlikler ve işten çıkartılma kaygısı nedeniyle kendi işlerinin sahibi olma konusunda daha fazla istek duymaları,
- Kadın girişimcilerle ilgili başarı örneklerinin artması,
- İş yaşamında kadınlara yönelik negative ayrımcılık ve kariyer imkânlarının sınırlandırılması.

Sanayileşme, teknolojik gelişmeler, kültürel yapıdaki dönüşümler, hukuk alanındaki düzenlemeler, eğitim-öğretim olanaklarına erişimde kısıtların ortadan kalkması gibi faktörler kadınların çalışma yaşamındaki pozisyonunu yedek işgücünden asıl insan kaynağına dönüştürmüştür. Böylece, kadının çalışma yaşamında yer alması kolaylaşmıştır. Kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi, yüksek teknolojiyle değişen üretim yöntemleri ve çalışma yaşamında kas gücü yerine estetik ve duygusal zekânın öne çıktığı bakış açısı kadınların iş hayatında daha fazla oranda yer almasını sağlamaktadır (Yorgun, 2010). Bununla beraber, kadınların da yeni fikir ve görüşlere açık, kişisel birikimlerini ve yeteneklerini maddi kazanca dönüştürme eğilim ve becerisine sahip bireyler oldukları profesyoneller arasında kabul gören bir görüş haline gelmiştir (Eskicioğlu, 2015).

Doksanlı yıllara kadar girişimcilik faaliyetleri ağırlıklı olarak erkekler tarafında yürütülürken bu yıllardan itibaren girişimcilik erkeklerin tekelden çıkmaya başlamıştır (Hanson (2009)'dan aktaran Yıldırım ve diğ., 2011). Kadın girişimci olgusu günümüzde tüm sektörlerde başarılarıyla bilinen ve kabul edilen bir gerçek haline gelmiştir.

Kadınların ekonomik yaşama katılımı ve sosyal olanaklardan yeterli seviyede yararlanabilmesi açısından en önemli göstergelerden biri kadın istihdamı oranıdır. Dünya genelinde, Türkiye de dahil olmak üzere çok sayıda ülkede iş piyasalarının uzun yıllar kadınlara yönelik negatif ayrımcı unsurlar barındırdığı bilinmektedir. Fakat, son yıllarda bu yaklaşım değişmeye başlamış, hatta kadınların ekonomik yaşama katılımında ve sosyal olanaklardan yararlanmada erkeklerle eşit haklara sahip olması, ekonomik ve sosyal yaşama etkin bir şekilde katılması, refaktan kendi payına düşeni alması gibi unsurlar ülkenin gelişmişlik düzeyinin ölçülmesinde en önemli göstergeler arasına girmiştir (Özyol, 2015).

Sanayileşmeyle birlikte gerek kadının çalışma yaşamında yer alma motivasyonu ve hatta zorunluluğu, gerekse ekonomideki insan kaynağı ihtiyacı, kadınların ücretli işgücü arasına katılım oranını artırmıştır. Kadın işgücü istihdam oranındaki artışın doğal sonucu olarak, tüm sektörlerdeki işgücü de artmıştır. Başlangıçta kadınların çok fazla yetenek ve beceri gerektirmeyen işlerde istihdam edilmesi yönünde bir eğilim söz konusu iken, günümüzde kadınların sahip oldukları potansiyelin açığa çıkarılmasına ve gerçekleştirilmesine yönelik bir bakış açısı hâkim hale gelmiştir. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte kadınların ekonomik ve sosyal yaşamdaki konumu olumlu yönde değişmeye başlamıştır (Doğan Günday, 2011).

Kadının çalışma yaşamında etkin bir biçimde istihdam edilmesinin önemi, gelinen noktada oldukça artmıştır. Kadının çalışma yaşamında kendine bir yer bulabilmesi öncelikle kendisi için büyük önem taşımaktadır. Böylece ekonomik özgürlüğünü kazanan ve özgüveni pekişen kadın, aktif bir şekilde üretim yapan bir birey olarak gerek ekonomik gerekse toplumsal kalkınmaya katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda girişimci kadınlar, ailenin, toplumun ve nihayetinde ülkenin ekonomik gelişim ve ilerlemesinde önemli sorumluluk ve görevler üstlenir (Soysal, 2013).

Kadınların çalışma yaşamına katılımını artırmak ve istihdam edilme oranlarını yükseltmek gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra gelişmiş ülkelerin de öncelikleri arasında yer almaktadır. Avrupa Birliği (AB) tarafından hazırlanan ve krizlerin atlatılarak ekonominin yaşanacak gelişmelere hazırlanması amacını taşıyan strateji raporlarında da kadınlar, insan kaynağının güçlenmesini ve ekonomik büyümeyi sağlayacak faktörler arasında yer almakta, kadınların işgücüne katılım oranının artırılmasının gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (Demir, 2015).

Türkiye açısından mevcut durum incelendiğinde ise, kadınların çalışma yaşamına katılım oranının erkeklerden daha düşük olduğu görülmektedir. Türkiye'de kadın çalışanlara ilişkin araştırmalar, girişimci iş kadınlarının çoğunluğunun ticaret alanında faaliyet gösterdiğini, genel olarak 30-39 yaş aralığında yer aldığını, yarısına

yakın kısmının eğitim düzeyinin lise seviyesinde olduğunu ve büyük kısmının kentlerde yaşadığını ortaya koymaktadır (Soysal, 2010a). Demir (2015), çalışma yaşamındaki kadın işgücü oranının erkek işgücünün 1/3'üne karşılık geldiğini ve bu oranın Avrupa Birliği'nin çok gerisinde olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar son yıllarda, kadınların iş yaşamına aktif katılımı için gerçekleştirilen çalışmalara daha fazla ağırlık verilse de 2018 yılına gelindiğinde özellikle tarım dışı istihdamda oransal olarak bir değişme sağlanamadığı gözlenmektedir. Bu bakımdan, tarım dışı sektörlerde istihdamı sağlamaya yönelik olarak özellikle rekabet gücünün olduğu yöresel potansiyellerin harekete geçirilebileceği işkollarında istihdam alanları yaratılması önem arz etmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2018 işgücü istatistik verilerine göre; kadınların tarım dışı istihdam oranı erkeklerin oranının yaklaşık 1/3'ü iken, tarım istihdamında ise 4.983.000 kişiden 2.863.000'ü erkek, 2.120.000'si kadındır (TÜİK İşgücü İstatistikleri, 2018). Son istatistikler kırsaldaki kadınların çalışma yaşamında diğer bölgelere kıyasla daha fazla yer aldığını göstermektedir. Bu veriler doğrultusunda, kırsalda yaşayan kadınların şehirdeki kadınlara göre işgücüne katılma ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanma motivasyonlarının daha fazla olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla, tarımsal işletmelerin modernizasyonuna ağırlık verilmesi ve küçük ölçekli tarımsal işleme tesisleri için yatırım desteklerinin kırsal kesime götürülmesi büyük önem taşımaktadır (Yılmaz & Tolunay, 2007).

Yapılan araştırmalar, diğer ülkelerle benzer şekilde Türkiye'de de kadınların çalışma yaşamına katılım oranlarındaki artışın eğitim düzeyindeki ve teknoloji seviyesindeki artışla paralellik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu tespit, izlenmesi gereken yolu net olarak göstermektedir. Kadının toplumda sahip olduğu statünün yükselmesi ile Türkiye'nin ekonomik kalkınma düzeyindeki artış örtüşmektedir. Kadın işgücü, eğitim düzeyi ve büyüme oranı üzerine yapılan çalışmalar, eğitim düzeyindeki artışın işgücü verimliliğini artıran bir unsur olduğunu göstermektedir. İleri düzey eğitim gerek işgücünün yapısını gerek işgücü arzını gerekse işgücüne katılım oranını olumlu yönde şekillendirmektedir. Bu etkinin sonucu olarak ekonomik büyüme, kalkınma ve insani gelişmişlik seviyelerinde meydana gelen iyileşme beraberinde yoksulluğun azalmasını getirmektedir (Işık, 2015).

5. KIRSALDA KADIN GİRİŞİMCİLERİN ROLÜ VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Girişimcilik faaliyetinin, ekonomik büyüme ve kalkınma için önemli bir etken olduğu ifade edilmektedir. Bireysel ve toplumsal açıdan bir refah kaynağı olması girişimciliği pek çok araştırmamanın konusu yapmıştır (Kasalak, 2014).

Serbest piyasa mekanizmasının etkisiyle rekabetin artması, girişimciliğin ekonomik sistem içerisinde önem kazanmasına yol açmıştır. Serbest piyasa ekonomisi içinde faaliyet gösteren işletmeler bu yapının temelini oluşturmaktadır. Diğer taraftan, yeni fikirlerin üretilerek iş yaşamına ve ekonomiye kazandırılması yeni işletmeler kurulmasıyla olanaklı olabilmektedir. İşletmelerin kurulması, sayısının artması ve

büyümesi ise girişimciler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Böylece bir ekonominin gücü, ekonomik sistem içerisinde yer alan girişimcilerin ve bu girişimciler tarafından kurulan işletmelerin sayısına bağlı olmaktadır (Türkmen, 2007).

Bir ekonomideki üretim ilişkileri ile toplumsal ve kurumsal üst yapı arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu ifade edilmektedir. Buna göre, hâkim ekonomik ve teknolojik koşullar toplumsal ve kurumsal yapıyı şekillendirirken, aynı şekilde toplumsal ve kurumsal yapıda üretim ilişkilerine etki etmektedir (Doğan Günday, 2011). Çünkü toplumsal yapılar, bir taraftan içinde yoğruldukları ekonomik oluşum süreçlerini yansıtırken, diğer taraftan sürekli biçimde değişime uğrayarak üretim ilişkilerini dönüştürür.

Kadınların toplumsal üretime katılmalarının ölçüsü üretim güçlerinin ve üretim ilişkilerinin gelişme düzeyine bağlıdır. Söz konusu oran, gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksektir (Çitçi, 1982). Bu durum göstermektedir ki, kadınların ekonomiye başka bir ifadeyle üretime daha yüksek oranda katılmaları, yaratılan refahtan daha çok pay almaları, ekonomik kalkınma ve büyümede aktif rol almaları ve toplumsal statülerinde iyileşme sağlanması gelişmenin gereklilikleri arasındadır. Dolayısıyla, önemli bir üretim faktörü olan kadın işgücünün göz ardı edilmesi veya âtil bırakılması önemli ekonomik kayıplara neden olacaktır. Bu bağlamda, kadınların çalışma yaşamına dolayısıyla ekonomiye katılmalarının sağlanması; kalkınmanın hızlandırılmasında ve büyümenin dengeli bir yapıya kavuşturulmasında önemli bir etken olacaktır (Işık, 2015).

Kadının çalışma yaşamındaki konumunu irdeleyebilmek açısından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki duruma bakmak yerinde olacaktır. Ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalı gelişmekte olan ülkeler ile endüstriyel gelişim düzeyi üst seviyelere ulaşmış ülkeler arasında çalışma koşulları açısından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Gelişmiş olan ülkelerde kadınlar ağırlıklı olarak hizmet sektöründe yer alırken, gelişmekte olan ülkelerde kadınlar tarım sektörünün önemli bir ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Doğan Günday, 2011).

Kadının üretimde aldığı rol ekonomik gelişmişlik düzeyinin yanı sıra, içinde bulunduğu toplumun kültürel yapısıyla da yakından ilişkilidir. Tarıma dayalı ekonomik yapı içinde kadınlar üretimde en az erkekler kadar rol sahibi iken, hâkim kültürel yapı nedeniyle eğitimde ve sosyal yaşamda erkeklere kıyasla daha kısıtlı olanaklara sahiptirler (Gökdemir & Ergün, 2012). Daha ziyade ücretsiz aile işçisi pozisyonundaki bu kadınlar sosyal hak ve güvencelerden yoksun halde ve herhangi bir gelir elde etmeden çalışmaktadırlar. Türkiye’de kentlerde yaşayan nüfusun %13,3’ü, kırsalda yaşayan nüfusun %66,5’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Türkiye’deki kadınların %16’sı herhangi bir sağlık sigortası kapsamında yer almamaktadır. Bu oran 15-19 yaş grubundaki kadınlarda %31’dir. Kadınların %69’u herhangi bir sosyal güvenlik kapsamında değildir (GTHB, 2012). Kısıtlı bir eğitim ve iş ortamında yaşamını sürdüren kadın, ekonomik açıdan erkeğe bağımlıdır (Doğan Günday, 2011).

Kırsal kesimde yürütülen ekonomik faaliyetlerde işgücünün büyük çoğunluğunu oluşturan kadınların tarımsal faaliyete katılımı; erkeklere destek işgücü olarak değerlendirilmekte ve kadınların yaptıkları işler ev işlerinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Esasen kadınlar kırsalda aile ekonomisinin ücretsiz işgücü veya ücretli tarım işçisi olarak tarımsal üretime katıldıkları gibi; tarım dışı faaliyetler ile de aileye ekonomik katkıda bulunmaktadır (Karaturhan, Ünsal, Issabek & Güler, 2017). Halıcılık, hayvancılık, konserve imalatı, dikiş-nakış, sipariş usulü el örgüsü kıyafet yapımı, hamur işleri imalat ve satışı gibi ev ekonomisine yönelik bu faaliyetler kırsalda kadın girişimciliğinin amatör örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada, kırsalda söz konusu faaliyetleri gerçekleştiren bu kadınların birer girişimci olup olmadıkları bir tartışma konusu olmaktadır. Çünkü Türkiye'deki yasal düzenlemeler gereği ilgili resmî kurumlarda herhangi bir kaydı bulunmayan kişiler girişimci değerlendirmesinin dışında kalmakta ve dolayısıyla kırsaldaki kayıt dışı bu çabalar girişimcilik olarak nitelendirilmemektedir. Bunun yanı sıra toplum da kadınların gerçekleştirdikleri bu mikro düzeydeki faaliyetleri çoğunlukla boş zaman uğraşları olarak görmekte ve girişimcilik kapsamında değerlendirmemektedir. Bu durumlar, kırsalda bilinçli bir kadın girişimciliği faaliyetinden söz edilebilmesini güçleştirmektedir (Soysal, 2013).

Diğer taraftan, kırsal turizm kadınların kırsalda faaliyet gösterebileceği alanların başında gelmektedir (Karaturhan, Ünsal, Issabek & Güler, 2017). Kırsal turizm kırsal kalkınmanın temel araçlarından biridir. Kırsal turizm her şeyden önce kırsal kesim için istihdam ve gelir olanakları sunmaktadır. Kırsal turizmin gelişimi, kırsaldaki kadının ailedeki rolünü değiştirmiş ve çalışma yaşamına daha etkin olarak katılmasına olanak tanımıştır. Kırsal turizm, özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerde kadınların, yörenin sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi değerleri turizm amaçlı kullanarak gelir elde etmelerini ve refah düzeylerini yükseltmelerini olanaklı kılmaktadır (Ün, Tutar, Tutar & Çisil, 2012).

Günümüzde Türkiye'de, kırsal yerleşimler kentsel yerleşimlerin ulaştığı sosyal ve ekonomik gelişme seviyesinin oldukça gerisindedir (Karaturhan, Ünsal, Issabek & Güler, 2017). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kırsal kalkınma konusunda hedeflenen seviyenin gerisinde kalınmasının en önemli nedenlerinden biri kadınların ekonomik yaşama yeterli seviyede katılamamasıdır (Soysal, 2013).

6. KIRSALDA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİN ÖNEMİ VE KIRSAL KALKINMAYA ETKİSİ

Dünya ülkelerinin genelinde kalkınmada öncelikli yerlerin başında kırsal alanlar gelmektedir. Çünkü gerek gelir düzeyi gerekse yaşam koşullarının elverişliliği yönünden kırsal alanlar kentlerin oldukça gerisindedir. Dolayısıyla kırsalda kalkınmanın sağlanması ülke ekonomisinin ana hedeflerindedir. Söz konusu farkların her geçen gün kentler lehine artıyor olması, kırsal alanların kalkınmasına hız kazandıracak yeni model ve yaklaşım arayışlarını gündeme getirmektedir (Gözek, 2013). Bu arayış içinde ön plana çıkan ekonomik kalkınma modellerinin ortak

noktasının, sermaye birikiminin ve yatırımların önemi ile tarımsal üretimin sanayiyle bütünleştirilmesine yapılan vurgu olduğu görülmektedir (Doğan Günday, 2011).

Kırsal kalkınma; kırsalda ikamet eden ve geçimini büyük oranda tarımdan sağlayan nüfusun yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve refah seviyesinin yükseltilmesi, kırsal ile kentsel bölgelerin gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklarının azaltılması, tarımsal üretimin sanayiyle bütünleştirilmesi, istihdamın artırılması, kırdan kente göçlerin önlenmesi amaçlarını taşımaktadır (Gökdemir & Ergün, 2012).

Geniş ve verimli topraklara sahip, doğal kaynaklar yönünden zengin, istihdam edilebilir nüfusu yüksek ülkeler ekonomik kalkınmayı tüm bu unsurlardan yoksun ülkelere kıyasla daha hızlı bir şekilde gerçekleştireceklerdir. Bu bağlamda, sahip olduğu kaynakların zenginliği, tarımsal üretim potansiyeli, sanayileşme sürecinde ihtiyaç duyulan hammaddeyi karşılayacak verimli topraklara sahip olması, insan kaynağı kapasitesi gibi unsurlar Türkiye'nin kırsal alanda kalkınmayı teşvik ederek ulusal kalkınmasına ivme kazandırması için yeterlidir (Doğan Günday, 2011). Kırsal kalkınmanın ulusal kalkınmadaki rolü gereği, ekonominin büyük oranda tarımsal üretime dayandığı kırsal alanlarda tarım faaliyetlerine, yeni yatırım çabalarının desteklenmesine, kırsalda yaşayan nüfusun istihdamına, özellikle kadınların çalışma hayatına katılımının sağlanmasına özel önem verilmesini zorunlu kılmaktadır (Ün vd., 2012).

Kadın ve kalkınma konusu yalnızca, kadının daha üretken hale gelmesi ve emeğini daha etkin biçimde kullanması olarak değil aynı zamanda; ekonomik hayatta aktif olarak yer alması, çalışma hayatındaki gücü, üretim sürecindeki rolü, işgücüne katılımı, eğitim-sağlık-sosyal hizmetler-krediler vb. unsurlara erişebilme olanakları, kendi emeği üzerinde kontrole sahip olması, erkeklerle eşit şekilde kalkınma sürecine katılabilmesi açısından değerlendirilmelidir (Gökdemir & Ergün, 2012). Gelişmekte olan ülkelerde kadınlar üretim faaliyetlerine yoğun bir biçimde katılmaları nedeniyle kırsal ekonominin temel güç kaynağı pozisyonundadırlar (Yamanoğlu & Kızılaslan, 2010). Bu nedenle, kadınların kentlerde olduğu gibi kırsalda da ekonomik hayatta daha aktif yer alabilmesi, girişimcilik faaliyetlerine katılabilmeleri için gerekli koşulların sağlanmasına bağlıdır (Marangoz, Hız & Aydın, 2016).

Gelişmekte olan ülkelerde; eğitim düzeyinin yetersizliği, toplumsal önyargılar, cinsiyet ayrımcılığı, bilgi eksikliği gibi etkenlerin kadınların çalışma hayatına katılımı üzerindeki olumsuz etkilerinin, ancak kadınların girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesiyle ile aşılabileceği ifade edilmektedir (Soysal, 2013). Bunun gerçekleştirilebilmesi ise ancak, kadının kırsal kalkınmadaki rolünün ve işlevinin öneminin farkına varılmasıyla mümkündür.

TÜİK verilerine göre; 2015 yılında kırsalda yaşayan toplam nüfusun yaklaşık %51'ini erkekler oluştururken, %49'unu kadınlar oluşturmaktadır. Kırsal alanda genel olarak erkek egemen bir yapının hâkim olduğu, kadınların ise geri plana atıldığı gözlenmektedir. Yüksek verime sahip istihdam artışı ekonomik kalkınmada önemli rol oynayan bir unsurdur. Dolayısıyla, kırsaldaki nüfusun neredeyse yarısından ekonomide etkin olarak yararlanamaması kırsal kalkınmada ve ekonomik büyümede ciddi

güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, kadınların istihdam oranlarının artırılması için atılması gereken ilk adım; onların eğitim, bilgi gibi yönlerden güçlendirilmesi ve erkeklerle eşit iş olanağı kazanmalarının sağlanması olacaktır. Diğer taraftan, kadınlara yönelik yeni iş alanlarının oluşturulması, kadınların istihdama katılımının artmasını sağlayacaktır. Bu ise, işgücü piyasasını geliştirerek ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacaktır (Doğan Günday, 2011).

7. KIRSALDA KADIN GİRİŞİMCİLERİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

Sanayileşme çabasında olan fakat ekonomisi büyük oranda tarıma dayanan ülkeler; hızlı nüfus artışı, plansız kentleşme, işsizlik oranında artış, yetersiz eğitim ve sağlık imkanları gibi çok sayıda sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Söz konusu ülkelerde kadınların sosyal ve ekonomik hayatta maruz kaldığı olumsuzların ortadan kaldırılmasına yönelik çabalar ise oldukça yüzeysel kalmaktadır (Çitçi, 1982). Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de hemen hemen tüm yasal düzenlemelerde kadın-erkek eşitliğine ilişkin ifadeler bulunmasına karşın, sosyo-ekonomik ve kültürel nedenlerle kadın toplumda geri plana atılmış durumdadır (Doğan Günday, 2011). Özellikle kırsalda süregelen "Ataerki" aile yapısı kadının erkeğe oranla faaliyetlerini kısıtlamaktadır. Kırsalda kadınlar toplam üretim içinde önemli bir yer tutmalarına rağmen hak ettikleri karşılığı alamamaktadırlar. Bugün kırsalda her geçen gün artmaya devam eden yoksulluk, işsizlik, eğitim ve sağlık olanaklarındaki yetersizlikler, büyük göç hareketleri, kadın hakları ihlalleri, gelirin dağılımında ortaya çıkan adaletsizlik ve benzeri sorunlar gelinen noktada herkesi doğrudan ilgilendirmektedir (Karaturhan, Ünsal, Issabek & Güler, 2017).

Ekonomik yaşamda kadının kendi emeği ve geliri üzerinde tasarruf hakkı oldukça azdır. Özellikle erkekler ile karşılaştırıldığında, bu durum açık olarak görülmektedir. Ekonomik yaşamdaki cinsiyet eşitsizliği yalnızca kadını değil, çevresindeki bireyleri ve dolayısıyla tüm toplumu yoksullaştıran önemli etkenlerden biridir. Dolayısıyla kadınların maruz kaldıkları eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve işgücüne katılımının artırılması çok önemlidir. Bunun için atılması gereken ilk adım; kadınlara erkeklerle eşit eğitim ve iş olanakları kazandırmaktır (Doğan Günday, 2011).

Kırsalda yaşayan kadınların eğitim düzeylerinin yetersizliği ve eğitim imkânlarından kısıtlı yararlanma olanakları girişimcilik faaliyetlerini gerçekleştirmelerinde karşı karşıya kaldıkları önemli bir sorundur. Bu sorunu çözmeye yönelik olarak, kırsaldaki kadınların bilgi ve becerilerini artıracak gelir getirici faaliyetlere yönelik mesleki eğitim kursları düzenlenerek bir girişimci olmaları yönünde eksiklikleri tamamlanmalı ve kendi işini kurmuş kadınlara yönelik pazarlama ve satış faaliyetlerini de içeren kapsamlı eğitim programları düzenlenmelidir (Karaturhan, Ünsal, Issabek & Güler, 2017).

Gelişmekte olan ülkelerde finansal kuruluşların yeterli sayıda ve işlevsel olmaması, ekonomik kalkınmayı güçleştiren bir durumdur. Bu durum, kalkınmada önemli bir yeri olan yatırımları da olumsuz etkilemektedir (Doğan Günday, 2011). Ayrıca kadınlar finansal güvenilirliklerini belgeleyecek finansal kayıtlara sahip

olmadıkları için, çoğu zaman kredi kuruluşlarının sunduğu olanaklardan yeterince yararlanamamaktadırlar. Kredi kuruluşları iş deneyimi, pazar koşulları, üretimi yapılacak ürün veya hizmetin yapısı gibi konular hakkında bilgi talep etmekte; girişimci olmak isteyen kadınların çoğu ise, bu tür bilgilere sahip olmamaları nedeniyle bir başkasının desteğini almak veya kendi birikimlerini kullanmak zorunda kalmaktadır (Güney, 2006). Bu sorunların çözümü için ise kredi kurumlarının girişimci kadınlara özel düşük faizli veya faizsiz kredileri verebilmeleri için gerekli düzenlemelerin devlet tarafından yapılması önerilebilir (Karaturhan, Ünsal, Issabek & Güler, 2017).

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de kadın girişimciliği, istihdam açısından sorunların çözümünde önemli araçlardan biri olarak görülmektedir (Karaturhan, Ünsal, Issabek & Güler, 2017). Türkiye'de gerek ülke nüfusunun dörtte birlik bir bölümünün kırsalda yaşaması gerekse tarımın ülke ekonomisindeki ağırlığı nedeniyle girişimcilik özel bir önem arz etmektedir (Soysal, 2013).

Türkiye'de de kırsaldaki kadın çok sayıda sorunla karşı karşıyadır. Kırsalda kadın girişimciliği; kadının mülk sahibi olma konusunda engellerle karşılaşması, finansal kaynaklara ve eğitim olanaklarına erişiminin yetersiz olması, gelir düzeyinin düşük olması, geleneksel rolünün işgücüne katılımını sınırlaması ve sadece küçük çaplı girişimcilik faaliyetleri gerçekleştirmesine imkân vermesi, toplumdaki değer yargılarının etkisinde kalarak kendini girişimci olarak görmemesi gibi birtakım sorunlar nedeniyle, bilinçli ve organize bir yapıya sahip olamamıştır. Bu durum aynı zamanda Türkiye'nin kırsal kalkınmasının karşısına bir engel olarak çıkmaktadır. Kırsal kalkınmanın ivme kazanması, söz konusu sorunların ortadan kaldırılmasına ve kırsaldaki kadının güçlendirilmesine yönelik adımların atılmasına bağlıdır (Gökdemir & Ergün, 2012).

Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişimine katkıda bulunmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için kadının sosyal statüsünü yükseltmeli, ekonomik değer yaratan kadın girişimcilerin sayısı artırılmalı ve mevcut kadın girişimciler güçlendirilmelidir (Soysal, 2013). Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, kadın girişimciliğini desteklemeye ve kadınların sosyal sorunlarını çözmeye yönelik proje ve çalışmalar etkin bir şekilde yürütülmelidir. Kırsalda kadınların kendine yetebilmesine olanak tanıyan, üretime elverişli, sosyal güvenlik kapsamında yer alan istihdam alanları yaratılmalıdır. Kırsaldaki kadınların temel hizmetlere kolayca erişebilmeleri sağlanmalıdır. Böylece, kırsalda kadınlar girişimcilikte daha aktif bir biçimde rol alarak ekonomik kalkınmaya önemli katkılar sağlayacaklardır (Karaturhan, Ünsal, Issabek & Güler, 2017).

Kadının ekonomideki etkinliğini ve işgücüne katılımını artırmak, Türkiye'nin kalkınma derecesini yükselterek gelişmiş ekonomiler arasına girmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'de kadını merkezine alan uygulamaların sayısının artırılması gelişmiş ülke olma konusunda önemli bir adım olacaktır.

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kadın girişimciler bir ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasında önemli dinamiklerden biridir. Bundan dolayı, kadın girişimcilerin karşı karşıya kaldıkları sorunların çözümlenmesi, ekonomik yaşamda kadınların dinamizminden ve sahip

oldukları potansiyelden yararlanılması gerekmektedir. Yapılan araştırmalar kadınları dünya ekonomilerinin pek çoğunda büyümenin önemli faktörleri olarak göstermektedir. Neredeyse tüm ülkelerde, kadın girişimcilerin dünya ekonomisinde önemli bir yeri vardır, nüfus artmakta ve kadınlar da istihdama ve gelire katkıda bulunmaktadır (Bozat, 2017). Ne var ki Türkiye’de rakamlar kadın girişimci sayısının oldukça düşük olduğunu ve girişimcilik potansiyeline sahip kadınlardan girişimcilik alanında etkin bir biçimde faydalanılmadığını göstermektedir. Geniş topraklara ve doğal zenginliklere sahip bir tarım ülkesi olarak Türkiye, ekonomik anlamda fazlasıyla güçlenebilmek için özellikle kırsalda kadın girişimciliğın yaygınlaştırılması adına gerekli çalışmalarını kısa orta ve uzun vadede aksatmadan sürdürmelidir. Bu bağlamda kırsalda turizm ve tarıma dayalı iş kollarında kadın girişimciliğının teşvik edilmesi, yerel kaynakların harekete geçirilmesi ve etkin kullanımı önem arz etmektedir. Kadın girişimcilerin desteklenmesi ve sosyal statülerinin güçlendirilmesi, kadın girişimci sayısının artmasına ve ekonomi için önemli bir güç olmasına yardımcı olacaktır.

Kırsal da özellikle kadın girişimcilerin sayısının artırılması; kırsaldan kentte göçü azaltacağı gibi kırsalda yaşayanlara istihdam yaratacaktır. Kırsalda üretilen ekonomik artı değer, ülke ekonomisinin büyümesine ve kalkınmaya ivme kazandıracaktır. Üretim, istihdam ve iş olanaklarının artması, ülke ekonomisinin güçlenmesine, kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan kişiler arasında refah düzeyi, sosyo-kültürel durum, sağlık ve eğitim alanlarındaki farklılıkların en aza inmesine olanak tanıyacaktır. Kadınlar açısından ise diğer işlere kıyasla daha fazla özerklik, bağımsızlık ve geleceğe yönelik hedeflerine ulaşabilme imkânlarını sunacaktır (Eskicioğlu, 2015).

Dolayısıyla, özellikle kırsalda Türkiye ekonomisini geliştirmek adına kadın girişimciliğın önündeki sorunların çözümü hızlandırılmalı, buna yönelik projeler ve politikalar yaşama geçirilmelidir. Kırsal alanda kadının güçlendirilmesi için eğitim, sağlık, tarımsal üretim, turizm, satış, pazarlama, finansman, örgütlenme, girişimcilik, sosyal güvenlik gibi birçok konuda sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Kadın girişimciliğının geliştirilmesi yönünde çözüm bekleyen bir diğer sorun ise, işgücü piyasasına girişi de güçleştiren cinsiyete dayalı ayrımcılıktır (Keskin, 2014). Bunun yanı sıra, kadın girişimcilerin sahip oldukları işletmelerin yaşamlarını devam ettirmelerinde ve sürekliliğinde de önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu olumsuzluklar kadın girişimci sayısının sınırlı kalmasına neden olmakta, kadın girişimcilere ait işletmelerinin büyümesini ve gelişmesini güçleştirmektedir (Türkmen, 2007). Kırsalda kadınların güçlendirilmesi konusunda temel unsurlar; karar verme sürecinde yer alabilmeleri, kapasitelerini geliştirme olanaklarına sahip olmaları, aldıkları kararları uygulayabilme yetkinlikleri olmasıdır. Kadınların güçlendirilmesinde; kişisel gelişim, eğitim, kaynaklara erişim, katılımçılık, cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve kalkınma sürecinde aktif rol alma önemli aşamalardır. Dolayısıyla, kırsalda refah düzeyinin yükseltilmesi için yalnızca kadınların gündelik yaşamlarını kolaylaştırmaya ve kısa vadeli sorunlarını çözmeye yönelik bir yaklaşım yerine, yapısal ve stratejik gereksinimlere yönelik uzun vadeli politikaların geliştirilmesi ve uygulanması önemlidir.

Bu bağlamda kırsalda kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve geliştirilmesine yönelik önerileri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;³

- Kırsalda tarımsal üretim dışında kırsal turizm gibi alternatif iş alanları oluşturularak kadınların çalışma hayatına katılma olanakları artırılabilir,
- Kadınlara yönelik meslek edindirme programları geliştirilerek uygulamaya yönelik eğitimler verilebilir,
- Özellikle kırsalda yoğun şekilde hissedilen cinsiyet eşitsizliklerinin ve kadına yönelik geleneksel tutumların ortadan kaldırılmasına yönelik sosyal içerikli eğitimler düzenlenebilir,
- Kadın üreticilerin örgütlenmelerine öncelik tanınarak, çözüm üretmelerine ve farklı hareket alanları geliştirmelerine imkan tanımak üzere kadınların kırsalda öncü rolü üstlenmeleri desteklenebilir,
- Kırsal kadın nüfusunun tamamının örgün eğitim sürecinden geçmesi ve eğitim seviyelerinin en üst düzeye çıkması yönünde ilgili bütün resmi kurumların eşgüdümü sağlanabilir,
- Yaygın eğitimle ilgili kurslar açılarak hali hazırda devam edenlere işlerlik kazandırılabilir,
- Kadınların toplumsal yaşamın tüm alanlarına katılımını ve girişimcilik faaliyetlerini benimsemelerini sağlamaya yönelik olarak sempozyum ve seminer türü etkinlikler gerçekleştirilebilir,
- Yerel yatırım modelleri geliştirilebilir ve kadın girişimcilerin desteklenmesine yönelik yeni fonlar oluşturularak yatırımlar desteklenebilir, mikro kredi uygulamaları yaygınlaştırılabilir,
- Pazar ve hammadde imkânları tespit edilerek, bunların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yaygınlaştırılabilir. Bu bağlamda, girişimci kadınlar tarafından üretilen ürünler için ürün borsaları ve geleneksel ürün pazarları oluşturulabilir,
- Kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi için kadınlara yatırım alanlarının bedelsiz tahsisi ve vergi indirimi gibi uygulamalar yapılabilir,
- Kırsal kesimdeki kadınlara yönelik hazırlanan ve yalnızca onların faydalanabileceği işletme ve gelir durumlarına göre ödeme yapabilecekleri sosyal güvenlik uygulaması gerçekleştirilebilir,
- Kırsal kalkınma projelerinin planlama aşamasından uygulama aşamasına kadar bütün süreçlerinde kadınların aktif rol almaları sağlanarak girişim fırsatları artırılabilir,

Kadın girişimciliği, ekonomik ve toplumsal yaşamda önemli yararlar ve fırsatlar sunarak, ülke ekonomisinin gelişiminde ve iş yaratımında büyük katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda kadınlar ülke ekonomisini geliştirmede potansiyel girişimcilik faaliyetleri ile bir kaldıraç görevi görmektedirler (Soysal, 2010a). Ekonomik kalkınma, ekonomik

³ http://www.tzob.org.tr/Portals/0/Dokumanlar/Kitap_Brosur/Girisimcilik.pdf
<https://www.tkd.gov.tr/Content/File/Yayin/Dergi/KirsalKalkinmaSayi-4.pdf>

Ergin, B.Z. & Sayın, H.C. (2018) Women Entrepreneurs as an Opportunity for Economic Development and Growth. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1): 15-29.

büyüme yi kapsaması ve kadın girişimcilerin ekonomik büyüme boyutunda yarattıkları artı değer; Türkiye’de kadın girişimcilerin gelişmesinin, özellikle kırsaldaki kadınların girişimcilik konusunda desteklenmesinin Türkiye ekonomisinin büyüyerek kalkınması adına önemli bir fırsat unsuru olduğuna işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, G. E. (2013). Ekonomik büyüme, kalkınma ve gelir dağılımı. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 6, Sayı 2, 45-52.
- Bozat, Z. A. (2017). Kadın girişimciler ve inovasyon; topluluktan faydalanma yönteminin getirebileceği çözümler: şişli bölgesindeki kadın girişimciler. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 26-37.
- Bozkurt, Ö. (2006). Girişimcilik eğiliminde kişilik özelliklerinin önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 93-109.
- Çitçi, O. (1982). *Kadın sorunu ve Türkiye de kamu görevlisi kadınlar*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Demir, N. (2015). Türkiye’de girişimcilik ve kadın. *Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, 315.
- Doğan Günday, P. (2011). *Ekonomik kalkınmada kadının önemi ve katkısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eskicioğlu, A. V. (2015). *Avrupa Birliği eşiğindeki Türkiye’de girişimci kadın profili: Eskişehir örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- GTHB, 2012. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı. Erişim Adresi: https://www.tarim.gov.tr/EYYDB/Belgeler/Kırsal_Alanda_Kadının_Guclendirilmesi_Ulusal_Eylem_Planı_2012_2016_Kitapçığı%20.pdf, (Erişim Tarihi: 13.05.2018).
- Gökdemir, L., & Ergün, S. (2012). Kırsal kalkınmada kadının rolü. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), s. 68-80.
- Gözek, S. (2013). Kümelenme politikası, yerel küme yapılanmalarını teşvik ederek ekonomik kalkınmayı destekleyen bir politika yaklaşımıdır. *Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, 298.
- Güney, S. (2006). Kadın girişimciliğine genel bir bakış. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(1), 25-43.
- Işık, F. (2015). Kadınların ekonomideki yeri ve önemi. *Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, 315.
- Karaturhan, B., Ünsal, G., Issabek, B. & Güler, D. (2017). İzmir ilinde kırsal kadın girişimciliği ve bunu etkileyen faktörler. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 23 (1), 85-91. doi:10.24181

Ergin, B.Z. & Sayın, H.C. (2018) Women Entrepreneurs as an Opportunity for Economic Development and Growth. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1): 15-29.

Keskin, D. S. (2014). Türkiye’de kadın girişimcilerin durumu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9(1), 71-94.

Kasalak, M. A. (2014). Bölgesel kalkınma açısından sosyokültürel yapının girişimciliğe etkisi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (31), 249-266.

Marangoz, M., Hız, G., & Aydın, A. E. (2016). Kırsal alandaki kadınların girişimcilik eğilimi üzerine bir araştırma. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 3 (5), 24-44.

Özcan, S. & Taş, H. (2010). *Kendi İşini Kurma ve Girişimcilik Ruhu*. M. Öztel , & H. Burgazoğlu (Dü.). içinde (s. 585-589). Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü.

Özyol, A. (2015). Eşitlik iş demektir. *Kalkınma Anahtar Verimlilik Dergisi*, 315.

Soysal, A. (2013). Kırsal alanda kadın girişimciliği: Türkiye için durum değerlendirmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1), 163-189.

Soysal, A. (2010a). Türkiye’de kadın girişimciler engeller ve fırsatlar bağlamında bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1), 84-111.

Soysal, A. (2010b). Kadın girişimcilerin özellikleri karşılaştıkları sorunlar ve iş kuracak kadınlara öneriler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5 (1), 71-95.

Tanrıverdi, H., Bayram, G. & Alkan, M. (2016). Girişimcilik eğitiminin girişimcilik eğilimi üzerine etkisinin incelenmesi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 11 (1), 1-29.

Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü İstatistikleri. (2018). Haber Bülteni, 27688. Erişim Adresi: www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=27688, (Erişim Tarihi: 13.04.2018).

Türkmen, A. (2007). Girişimcilik ve girişimcilik kültürü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Ün, E., Tutar, F., Tutar, E. & Çisil, E. (2012). Ekonomik Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü: Türkiye Örneği. *International Conference on Eurasian Economies*, Erişim Adresi: <https://www.avekon.org/papers/486.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.04.2018).

Yamanoğlu, A., & Kızılaslan, N. (2010). Kırsal alanda kadınların tarımsal üretime ve aile içi kararlara katılımı: Tokat ili örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (13), 155-166.

Yıldırım , M., Demirel , Y., & İçerli, L. (2011). İşletme sahibi yöneticilerin girişimci kişilik özellikleri ile girişimcilik becerileri arasındaki ilişki: Aksaray örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimler Dergisi*, 3(2), 190-199.

Yılmaz , H., & Tolunay, A. (2007). Avrupa Birliği kırsal kalkınma politikalarında yeni yönelimler ve Türkiye. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* (1), 107-122.

Yorgun, S. (2010). Sömürü, koruma ve pozitif ayrımcılıktan çalışma hayatının egemen gücü olmaya doğru kadınlar: 21. yüzyıl ve pembeleşen çalışma hayatı. *Sosyo Ekonomi*, 1, 167-168.

**GSJ JOURNALS SERIE B: ADVANCEMENTS IN BUSINESS AND
ECONOMICS**

Number: 1, Issue: 1, p. 30-42, 2018

**NATIONAL EXPORT-PROMOTION PROGRAMS IN TURKEY:
IMPACTS AND CHALLENGES**

Fatih Uysal¹

Assist. Prof. Dilek Melike Uluçay²

(Received 13.06.2018 Published 25.07.2018)

Abstract

Turkey is an emerging economy with vibrant export potential. Hence, the Turkish government assists firms through a wide range of export-promotion programs to pursue and enhance this dynamic structure. However, the efficiency of these programs has recently been subject to much debate. Procedural and environmental obstacles, lack of awareness of promotion tools and weak communication between the firms and the government agencies are some of the barriers blamed for hindering exporters from taking advantage of these programs. Using Turkey as a case study, this paper examines the export-promotion programs offered by the government and discusses the challenges faced by exporters.

Keywords: Export-Promotion Programs, Challenges of Export-Promotion Programs, Turkey

¹ Yaşar University, International Trade and Finance, fatuys@gmail.com

² PhD, Yaşar University, Communication Design and Management, melike.taner@yasar.edu.tr

1. INTRODUCTION

Export marketing is considered the most common way of internationalizing because of its numerous advantages, such as low requirement of resources, fewer risk elements, and high flexibility options (as cited in Leonidou et al., 2011). Notwithstanding managerial skills and capabilities, exporting further enhances the firms' competitiveness in global market, and so in local market. Furthermore, exporting leads to socio-economic development, rise in new business connections and rise in employment in return, so economic growth in general (Phinho and Martins, 2010). Hence, many governments see export marketing as a key element that may compensate for the country's trade deficit and to expand international trade potential (Coughlin and Cartwright, 1987). Consequently, governments have started to offer a wide variety of export-promotion programs to SMES (small and medium sized enterprises) as a part of public policies aimed at encouraging internationalism (Barros, 2011). These assistance programs are geared toward raising awareness about international trade and exporting as an expansion option, overcoming possible challenges and barriers of exporting and providing incentives for potential and actual exporters (Serिंगhaus and Rosson, 1990). The scope of export promotion programs are also claimed to involve various facts country image, export support services, marketing, market research and publications (Lederman et al., 2010).

Turkey, as a developing country and liberalizing economy, has been conducting outward growth strategies for a number of years (Atayeter & Erol, 2011). As a result of these strategies, globalization and exporting have become crucial to the economy and support for exporters is on the government agenda. Turkey provides several different export incentives to firms. Despite the sharp increase in the number of these government assistance programs, the quantity of firms benefiting from these opportunities is relatively minor (Uner et al., 2013). This fact gives priority to reveal and understand the barriers to use of export support provided through the export assistance programs.

In this context, the purpose of this study is to examine export-promotion programs offered in Turkey and discuss the challenges faced by exporters. The remainder of this paper is organized as follows: In Section 2, export-promotion programs in Turkey are presented with a specific focus on their scope and function. Moreover, impacts, efficiency and challenges of these programs are reviewed with reference to the literature. Finally, in Section 3, an overview of the paper and final remarks is provided.

2. EXPORT-PROMOTION PROGRAMS IN TURKEY

Short History of Turkish Government Policy of International Trade and Export Promotion

Although Turkey is a developing country aiming to be one of the biggest economies in the global market in ten years, its international trade history is relatively short. After the

1980s, Turkey started to conduct outward growth strategies and started pursuing reforms to succeed in the export market (Vural, 2008). Within this scope, the government provided financial aid for exporters and some exemptions for public bodies. Moreover, replacement of fixed exchange rates with flexible rates, repealing restrictive controls on imports; the establishment of free trade zones and lessening of bureaucratic procedures are some of the cautions taken by the government to increase Turkey's export market (Durmuşoğlu et. al., 2012). However, the import rate has stayed higher than the export rate despite these efforts (Temiz, 2009). To increase the export rate and to protect trade balance, Turkey began to follow some new strategies and signed several agreements with some international organizations and unions. In 1994, Turkey became a member of the World Trade Organization (WTO) and subsequently the Turkish government implemented European Union Customs Union (EUCU) in 1996 (Atayeter and Erol, 2011). In addition to these agreements, Turkey has also started to attempt regional initiatives. The Organization of Islamic Cooperation, Organization of Black Sea Economic Cooperation, Developing 8 and Economic Cooperation are some of the significant developments among Turkey's regional integration policies (Vural, 2008).

Although all these multinational relations have vital impacts on Turkey's foreign trade, WTO membership and EUCU agreement play decisive roles in the country's economic strategies. This is because most of the international trade is regulated by these two organizations. (Oktay, 2013). As a first reflection of these commitments, Turkey abrogated all financial support programs in 1994 in relation to the agreement with WTO. In 1995, under the regulations of EUCU, all export subventions were cancelled. On the other hand, new export-promotion instruments were initiated according to the regulations of WTO and EUCU (Erol and Atayeter, 2011).

Recent export-promotion programs in Turkey are highly critical to enhance export market and competitiveness of Turkish firms in global industry. The main goal of export-promotion programs in Turkey is to contribute to the international trade operations of firms, especially operations of SMEs, both during manufacturing and marketing processes to overcome obstacles in the international arena. In other words, government assistance programs in Turkey are designed to encourage manufacturers, to contribute to foreign trade and to reinforce SMEs to internationalize (Yakal, 2002). Thus, it is vital to understand the general structure and the frame of export-promotion programs in order to reveal and discuss the general effects of these programs and the barriers that discourage the exporters from using them.

The Framework of Export-Promotion Programs in Turkey

As revealed in several academic research projects export promotion programs typically meet the motivational (ex. advertising local seminars), informational (ex. market reviews, market research), and operational (ex. trade missions, financing) needs of firms.

However, the export involvement level of the firm can diversify the way of benefiting from these services. Active exporting firms are more likely to seek for and benefit from export promotion programs offered by the governments (Ahmed et al., 2002). Besides, Lineman et al. (1987), point out that political, economic and structural drivers of countries shape government support programs in a variety of ways. Further, the drivers of these programs are very crucial since the impact of export promotion programs depends on these drivers and how they are designed. Particularly, these issues have a pivotal role to reveal whether export promotion programs contribute to the firms in three areas of export marketing; increasing the number of goods or countries exported, producing differentiated goods and dealing with information barriers in different export markets (Document of the World Bank, 2014).

In Turkey, export-promotion programs are designed broadly considering the three needs of motivation, information and operation in relation to structural features of export performance and competitiveness. According to World Bank Report 2014, Turkey's export performance has been strong since 2002. The report highlights that merchandise export increased from US\$ 36 billion in 2002 to over US\$ 150 billion in 2012. Moreover, Turkish exporters have significantly increased their destination companies and product diversity. As a result, Turkey's export competitiveness has improved. The country's market share rose from 0.55 percent of global imports in 2002 to 0.82 percent in 2012. Despite high export growth and improved competitiveness, the ratio of exports to Gross Domestic Product (GDP) is smaller than relevant competitors. Additionally, there are plenty of challenges that need to be overcome to achieve Turkey's export target. Lack of higher growth products, innovative capacity and adequate work skills are the main obstacles to export performance of the country. Moreover, poor export performance of SMEs, weak performance of the service sectors and problems in trade policy flexibilities are some core deficiencies in international trade operations of Turkey. Therefore, many of the promotion program policies are to defeat these challenges and to meet the necessities of 2023 Export Strategic Plan (Document of the World Bank, 2014).

Some of the recent Turkish export promotion programs are summarized in Table 1. After examining Turkish government export programs, a number of key characteristics can be identified. These characteristics can be summarized as stated below:

- Most of the programs are primarily designed to internationalize SMEs. This is because SMEs in Turkey are weak in export performance and they have negative effect on overall economy and export performance.
- There is not a direct link between the export activities and support programs. Most of them serve as export tools that may affect export performance in a positive way.
- They are provided for a limited number of activities for a limited time.

- All of the programs are provided under the condition that an export related operation or activity is completed. None of the firms applying for the support can get the support before fulfilling the promised activity.

Apart from these programs, there are some export insurance opportunities provided by the state-owned bank EXIM (Export-Import) Bank. The main mission of these export insurances is to protect exporters' earnings from commercial and political risks. Commercial risks are mostly related to the activities of the firms, while political risks are related to the changes in the political dynamics of the export market. The main distinguishing feature of these export insurances is that they are state supported. By the help of these insurances, several exporters' profit rates increase and a clear rise is seen on their export performance (Document of the World Bank, 2014).

The following section will present the impacts of these programs on export performance of the firms in a broader sense.

Table 1. Export-promotion programs in Turkey

Type of support	Eligible firms	Scope	Implementing institution
Improving international competitiveness	Firms practicing industrial and/or trading activities or software firms and their collaborators	Providing support for needs assessment, training, business consultancy and project expenditures.	Ministry of Economy/IGEME (International Export Development Center)
Market research and market access activities	Firms practicing industrial and/or trading activities or software firms and their collaborators	Providing support to develop systematic market research by the SMEs to penetrate into new export markets. Some activities supported in this scope are; site visits, documentation and consultancy services, advertising and expenditures of e-trade memberships.	Ministry of Economy/IGEME
Market access license	Firms practicing industrial and/or trading activities	Providing support for SMEs during the certification of their	Ministry of Economy/Exporters'

		quality assurance, environmental management systems and CE marking.	Association General Secretariat
Branding and Turquality support	Exporters unions, Manufacturers unions and associations, firms practicing industrial and/or trading activities	Providing support for all activities promoting Turkish products' brand image, and establishing a brand name abroad. Some of the activities supported are brand creating and positioning, marketing activities.	Ministry of Economy
Design Support	Design companies, design unions and associations	Providing support for marketing, advertising, employment, consultancy and new branch establishment in foreign countries activities	Ministry of Economy/Exporters Unions
Foreign branch, brand and advertising activities	Firms practicing industrial and/or trading activities or their collaborators	Providing support for marketing and advertising activities in the foreign market including brand registry and establishing foreign trade units.	Ministry of Economy/Exporters Unions
Overseas trade fair participation	Firms, corporations, and manufacturing organizations	Providing support for SMEs to increase their participation in international fairs and promoting Turkish export products in international arena.	Ministry of Economy/KOSGEP (Small and Medium Sized Enterprises Development Organization)

Export refunds in agricultural products	Firms exporting agricultural products, or in some exceptional cases firms manufacturing agricultural products	Export refunding for some specific agricultural products	Ministry of Economy
Employment support	Foreign trade firms	Providing support for hiring experienced and qualified staff responsible for export activities of firms	Ministry of Economy
Inward processing license	Export firms	Providing tax exemption for the import of raw materials, semi processed goods, packaging, operational materials	Ministry of Economy
Local sectoral international fairs support	Fair organizers	Funding some of the expenditures of advertising activities of local international fairs in foreign countries	Ministry of Economy

Adapted from: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/ihracat/ihracatDestek>

3. IMPACTS OF EXPORT-PROMOTION PROGRAMS ON EXPORT PERFORMANCE IN TURKEY

Export-promotion programs are generally conducted to enhance firm's capabilities, resources, strategies and competitiveness, and in return to promote export performance (Czinkota, 1996). There are several studies that demonstrate export-promotion programs have been applied to overcome the general export deficit and increase market share of them (Czinkota, 1996; Francis and Collins-Dodd, 2004; Martincus and Carballo, 2010; Leonidou et al., 2011; Durmuşoğlu et al., 2012; Üner et al., 2013). However, a number of leading researches claim that information about the effectiveness of these programs is limited (Kotabe and Czinkota, 1992, Serringhaus and Rosson, 1990). In the same vein, some studies state that an inadequate amount of empirical research has been conducted investigating the efficiency of export-promotion programs in developing countries (Durmuşoğlu et al., 2012). Another issue mentioned in these studies is export performance measures. Most of the studies investigating the effects of these programs on export performance depend on

financial data of these firms. However, there are multiple drivers and criteria identifying export performance (Durmuşoğlu et al., 2012). In other words, effectiveness of these government assistance programs on export performance is cloudy in the related literature. Yet, some recent empirical studies permit researchers to discuss on the contribution of these programs to the export market and barriers that the firms have encountered.

Francis and Collins-Dodd (2004) evaluated the impact of export-promotion programs on export performance in their study. They accepted previous researchers' measures of impact while conducting their own study. These measures mentioned in their study cover both economic measures such as; sales, profits, market share, and non-economic measures such as number of countries exported to or diversification of exported products. Additionally, Francis and Collins-Dodd (2004) highlight the importance of knowledge of practices and opportunities of export on the level of performance. The level of export involvement is another determiner that can vary the impact of government support. One of the most outstanding results of their study and further attested in earlier research is that the greatest impact of government assistance programs are seen on firms at the beginning or developing stages of their export activities. Another study conducted by Leonidou et al. (2011) reveals that the association between the use of these programs and export performance is not direct, but benefiting from these programs reflect firms' resources and capabilities in a positive way. Their study also suggests that if these programs are used in a proper way, they enhance firms' organizational processes like relationship building and marketing adaptation. On the other hand, Lederman et al. (2010) question whether export-promotion agencies are effective and work properly. They worked on a sample consisting 88 agencies around the world. The results show that today's export-promotion agencies are effective in terms of having an impact on national exports.

As for Turkey, there are very few studies investigating the impacts of export-promotion programs on export performance. Most of them have been carried out in specific regions and their results vary. Şimşek and Yazıcı (2004) examined the Bilecik-Eskişehir region as a case to inquire into efficiency of export-promotion programs and illustrated that awareness level of the government assistance programs is significantly high. Furthermore, their impacts are enhancing and strong. Likewise, Durman et al. (2007) worked with a sample of firms in the Kütahya region. They implied that the most significant factor that affects the frequency of use and efficiency of support programs is the firm's organizational visions. According to their study, the majority of the sampled firms do not feel themselves competent enough to be in the international market. Hence, export-promotion programs should target management and provide them with training programs to increase their export related capabilities. Two other researchers that work on a region specific sample are Ersungur and Yalman (2009). They explored the impacts of export-promotion programs on regional development. Their study highlighted that the majority of the firms have enough knowledge about assistance programs and benefits from them. Tax exemption, local sectoral

international fairs, EximBank credits and inward processing license are the most preferred programs. Başer and Tekelliğolu (2013) conducted another study focusing on a specific region. They observed that SMEs in the capital city of Turkey, Ankara, are not able to benefit from export-promotion programs due to lack of adequate work skills. Further, management of the firms in the region believe that inadequate government support is one of the causes of weak export performance.

One of the very few and outstanding studies that investigated a large and heterogeneous sample was carried out by Durmuşoğlu et. al. (2012). They investigated the effects of government-designed export-promotion programs on export performance. Unlike former studies, they focused on all of the country. Their study included not only firms from different regions of the country but also different manufacturing industries. Thus, the results of this study are very enlightening. Durmuşoğlu et al. (2012) affirm that the use of export-promotion programs significantly promote export performance in a variety of ways. Particularly, they found export-promotion programs have affirmative impacts on financial performance, stakeholder relationships, management skills and organizational learning. Durmuşoğlu et al. (2012) define these benefits as short-term, mid-term and long-term goal achievements. In addition, they underline the drivers measuring export performance. They reaffirm that export performance measures are not limited to financial goal achievement, rather some other capabilities related to internationalization. They claim that although there are challenges for exporters to benefit from these programs, the indirect or mid-term (ex. establishing good relationships) and long-term (ex. gaining new management and competitive skills) benefits of these programs should not be underestimated.

Despite the positive implications of export promotion programs in several studies, each of these studies also mention that there are barriers to using them. Since these programs are included in precaution policies to compensate the country's export deficit, it is vital to discuss these barriers to suggest alternative ways to expand export performance and increase efficiency of these supports.

4. BARRIERS TO EXPORT-PROMOTION PROGRAMS IN TURKEY

Since the 1980s export promotion policies have been applied to reinforce international trade and contribution of these policies have been vivid. Yet, the efficiency of some of these policies, particularly export-promotion programs has been subject to much debate as discussed in previous sections. This is mainly due to low level of export-promotion use. The vast bulk of the literature claims that the number of SMEs applying and benefiting from these programs are small (Şimşek and Yazıcı, 2004; Durman et al. 2007; Onaran and Öztürk, 2008; Kalkan and Başdaş, 2009; Atayeter and Erol, 2011; Durmuşoğlu et al. 2012).

Uzay and Uzay (2004) point out that majority of manufacturing firms hesitate when applying for government assistance to export since they are not functional in Kayseri. Kayseri is a notable city in export performance with a sharp rise in furniture manufacturing. According to their study, %40 of Turkish manufacturing of furniture takes place in Kayseri and %78 of these firms are active exporters. Nonetheless, the use of export promotion rate is %50. The study underlines the importance of conducting a needs analysis while designing promotion programs. Participants of the study (representatives of furniture manufacturing firms) state that their most costly expenditure is transportation activities, but there is no government assistant program that meets this need. Moreover, design and Research and Development (R&D) promotion programs are very important in this instance, however, they cannot apply for these programs due to the requirements of high quality and procedural obstacles. Similarly, Çelik (2002) notes that the export refund for agricultural products is the single export promotion program in Karaman because other incentives do not meet the needs of exporters. In addition, there are very complicated bureaucratic processes involved in this procedure. Ersungur and Yalman (2009) also imply that complicated bureaucratic processes and the need for long correspondences discourage exporters from using government assistance programs. Another study stresses the low rate of export-promotion program use was conducted by Başer and Tekelioğlu (2013). Their research restates that the mechanical industry in Ankara, holding majority of SMEs and %40 of manufacturing industry in the city, cannot practice international trade in spite of its potential due to insufficient government incentives. Consequently, the most preferred assistance program is tax refund and EXIM Bank loans. Further, executives particularly complain about insufficient market research, lack of export experience and financial sources. In a wider scope, Üner et al. (2013) reaffirm that the export involvement levels vary the barriers that firms have to overcome. This result is very important for Turkish firms because % 98.6 of industrial manufacturing firms are SMEs and their export performance is relatively low (Durman et al., 2007). Üner et al. (2013) illustrate that the major barriers faced by the exporters are bureaucratic barriers as most of the Turkish SMEs are new in the international market or they are non-exporters. Another significant finding is that as export practices increase, information barriers implying market research and knowledge about foreign markets decrease. This result proves that despite the common complaints about insufficient incentives and over bureaucratic processes, the firms' major need of the firms is training programs and informative seminars. Thus, export-promotion programs need to be rearranged by considering experiences and capabilities of the firms.

5. CONCLUSION

Most countries see exporting as an opportunity to promote socio-economic development, increase employment, and correspondingly societal prosperity and support for local industries to increase their productivity. Consequently, export policies have gained

importance and improved. Export-promotion programs have been designed and examined as a part of these policies.

There are few studies investigating the impacts and efficiency of export-promotion programs. Despite positive implications about the effects of government assistant programs, it is not possible to say that export-promotion programs represent a sufficient degree of efficiency. Many parameters have to be reconsidered varying from financial performance to managerial capabilities in order to uncover the impacts of these programs. Moreover, the challenges that the firms struggle with are also changing depending on several different factors. Export-involvement is the major factor that determines the type of barrier firms are faced with (Üner et al., 2013).

Turkey as a growing liberal economy and a developing country has seen increased attention from the global economy. The country has expanded its export performance and its export markets heterogeneity (Document of the World Bank, 2014). However, a more meticulously planned export policy agenda is necessary to pave the way for the government's ambitious 2023-export target.

Results of local studies focusing on export performance and the efficiency of export-promotion programs illustrate that main barriers in achieving this are over-bureaucratic processes and lack of information hindering exporters from using export-promotion programs. Another issue is high standard requirements to benefit from R&D assistance. Although R&D is a high priority area to develop in Turkey since most of the technology is imported, it is very challenging to invest on R&D and use export-promotion programs. At this point, collaboration between industries and universities is vital. Studies also underline that training programs need to be extended to increase the use of export-promotion programs since most of the firms are small and medium-sized enterprises and inexperienced in international trade. More important than that severe regional and industrial changes vary the needs of exporters and make the use of the export-promotion programs demanding (Ersungur and Yalman, 2009; Başer and Tekelioğlu, 2013; Durman et al., 2007; Üner et al. 2013). In conclusion, policy makers should recognize varying needs that depend on the real experiences, capabilities, and resources of the firms. To achieve this goal, empirical studies are required.

REFERENCES

- Ahmed, Z. U.; Mohamed, O.; Johnson, J.P.; Meng, L. Y. (2002). Export promotion programs of Malaysian firms: an international marketing Perspective. *Journal of Business Research* 55, 831-843.
- Atayeter, C.; Erol, A. (2011). Türkiye'de uygulanmakta olan ihracat teşvikleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi* 1, 1-26.

Uysal, F. & Uluçay, D.M. (2018) National Export-Promotion Programs in Turkey: Impacts and Challenges. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1): 30-42.

- Barros, M. J. C. (2011). Decentralization of public policies for the promotion of firms' internationalization. a proposal. *Economics and Management Research Projects: An International Journal* 1 (1), 66-78.
- Başer, H. Tekelioğlu, S. (2013). makine sektöründeki KOBİ'lerde ihracat performansına etki eden faktörler: Ankara örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 5 (2), 112-120.
- Czinkota, M. R. (1996). Why national export promotions? *International Trade Forum*. 2 (28), 10-13.
- Coughlin, C. C.; Cartwright, P. A. (1987). An examination of state foreign export promotion and manufacturing exports. *Journal of Regional Science* 27 (3), 439-449.
- Çelik, F. (2002). İhracata yönelik devlet yardımlarının Karaman gıda sektörü üzerine bir değerlendirmesi. *Dış Ticaret Dergisi* 7 (24), 77-104.
- Document of the World Bank (2014). Trading up high income: Turkey country economic memorandum, poverty reduction and economic management unit: Europe and Central Asia Region.
- Durman, M.; Koyuncu, C. & Önder, H. (2007). İhracat teşviklerinden yararlanmayı etkileyen faktörler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12(2), 121-134.
- Durmuşoğlu, S. S.; Apfelthaler, G.; Nayir, D.Z.; Alvarez, R. & Mughan, T. (2012). The Effect of Government-Designed Export Promotion Service Use on Small and Medium-Sized Enterprise Goal Achievement: A Multidimensional View of Export Performance. *Industrial Marketing Management* 41, 680-691.
- Ersungur, Ş. M.; Yalman, N. İ. (2009). Bölgesel kalkınmada ihracat teşviklerinin etkinliği: Sivas ilinde bir uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (1), 81-98.
- Francis, F.; Collins-Dodd, C. (2004). Impact of export promotion programs on firm competencies, strategies and performance. *International Marketing Review* 21 (4/5), 474-495.
- Kalkan, S., Başdaş, Ü. (2009). Türkiye'nin ihracat performansı üzerine bir değerlendirme. *TEPAV Politika Notu*, 2-9.
- Kotabe, M. & Czinkota, M.R. (1992). State government promotion of manufacturing exports: a gap analysis. *Journal of International Business Studies* 23(4), 637-658.
- Lederman, D.; Olarreaga, M. & Payton, L. (2010). Export promotion agencies: do they work? *Journal of Development Economics*, 91, 257-265.

Uysal, F. & Uluçay, D.M. (2018) National Export-Promotion Programs in Turkey: Impacts and Challenges. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1): 30-42.

- Leonidou, L.C.; Palihawadana D. & Theodosiou, M. (2011). National export-promotion programs as drivers of organizational resources and capabilities: effects on strategy. *Competitive Advantage, and Performance. Journal of International Marketing*, 19 (2), 1-29.
- Linnemann, H.; van Dick, P. & Verbruggen, H. (1987). *Export oriented industrialization in developing countries*. Manila: Council for Asian Manpower Studies.
- Martincus, C. V. & Carballo, J. (2010). *Beyond the average effects: the distributional impacts of export promotion programs in developing countries*. IDB Working Paper Series No. IDB-WP-204.
- Onaran, Z. A. & Öztürk, T. Y. (2008). Effects of economic policies and export promotion on export revenues in developing countries. *Journal of Naval Science and Engineering*, 4 (1), 60-75.
- Pinho, J. C. & Martins, L. (2010). Exporting barriers: insights from Portuguese small and medium-sized exporters and non-exporters. *Journal of International Entrepreneurship*, 8, 254-272.
- Seringhaus, F. H. R. & Rosson, P. J. (1990). *Government Export Promotion: A Global Perspective*. Routledge, London.
- Şimşek, M. & Yazıcı, R. (2004). İhracat teşviklerinin etkinliğini ölçmeye yönelik bir analiz: bilecik ve Eskişehir örneği. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 121-140.
- Temiz, D. (2009). Gümrük birliği ile Türkiye'nin dış ticaretinde yapısal değişiklikler oldu mu? *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 8 (1), 115-138.
- Uner, M. M.; Kocak, A.; Cavuşgil, E. & Cavuşgil, S.T. (2013). Do barriers to export vary born globals and across stages of internationalization? an emperical inquiry in the emerging market of Turkey. *International Business Review*, 22, 800-813.
- Vural, A. (2008). Türkiye'nin gelişen ve değişen ticari entegrasyon stratejileri, *Türkiye'nin Küreselleşmesi Fırsatlar ve Tehditler II*. Öztürk, İ. (Ed). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Yakal, A. (2002). İhracata yönelik devlet yardımları. *Dış Ticaret Dergisi*, Special Edition 24-29.

GSI JOURNALS SERIE B: ADVANCEMENTS IN BUSINESS AND ECONOMICS

Number: 1, Issue: 1, p. 43-55, 2018

SCHOOL-TO-WORK TRANSITION AND YOUTH UNEMPLOYMENT

Prof. Verda CANBEY-ÖZGÜLER¹

(Received 23.06.2018 Published 25.07.2018)

Abstract

Many employment studies refer to the period between the end of compulsory education and the transition to constant employment as the 'transition process from school to working life'. Evaluations of this time period from college graduates' points of view show that their better jobs and more money expectation levels regarding the labour market are higher than those of vocational high school/high school graduates. The transition process from school to working life—a complex period that lacks a specific beginning and end—is a time in which a young person generally encounters the labour market for the first time, evaluates his/her own abilities and qualifications and makes a realistic evaluation of the education that he/she has received as it pertains to job opportunities. While completing the transition period substantially depends on looking for a job with an awareness of one's qualifications, other important issues include both the number and qualifications of businesses in the economy. Increasing unemployment rates and changing working conditions are affecting youth as well. As a consequence, youth unemployment rates have reached high levels in general worldwide, although they vary from country to country. The lack of employment opportunities in Turkey and the resulting loss of positive motivation and hope for the future are critical challenges for the current generation of young people. Overall, 1 in every 5 Turkish youths aged 15–34 in the labour force is unable to find a job during the transition from education to work life, while only 19% had their first job (longer than 3 months) after completing 3 or more years of education.² Two surveys were conducted by the Turkish Statistical Institute (TurkStat) on the transition of young people to working life: The 2009 survey was the Transition to Young People's Labour Market and the 2016 survey was The Entry of Young People into The Labour Market. Because these surveys contained different questions, the current study was based on only the 2016 survey. In addition, this paper reviews recent policy innovations for improving youth employment prospects.

Keywords: School-to-Work Transition, Youth Unemployment, Youth Employment in Turkey, Education

1. INTRODUCTION

During the transition from school to working life, which has three aspects, including youth, schools and employers, the human capital level, the signal effect of degrees and the network effect are prominent issues. Maintaining communication between schools and graduates via graduate unions helps strengthen the signal effect. While the issue of transition from high school, including vocational schools, to working life is discussed widely in the literature, in this study, the concept is mainly discussed as the transition to working life after university education (i.e. transition to forms of work in which regular employment records are available).

¹ PhD, Anadolu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Labour Economics and Industrial Relations, vcanbey@anadolu.edu.tr

² <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21865>

The adaptation of youth to the labour market is also a factor of the transition from school to working life, which is a multidimensional and important issue. Similarly, youth unemployment and 'job/work compatibility with human dignity' as well as 'proper job/work' concepts are among prominent topics in this area of study.

While the transition from school to working life in the past mainly examined vocational high school graduates, examination of the transition after a university education has begun attracting increasing attention. One of the main reasons for this interest may be the increasing tendency of youth to participate in working life after vocational school (Richard and Baum, 2002: 3).

In addition to allowing youth to earn wages, their employment is important for socialisation and providing opportunities to contribute to society. Even if a youth has been working during his/her education period, the transition to full-time employment after graduation is a significant life step and therefore has also been evaluated within the frame of transitioning from school to working life (Mare, Winship, and Kubitschek, 1984: 327).

In labour markets, the process of finding a new job is important not only for the seeker but also for policymakers and academicians. In recent years, especially regarding individuals with a higher education degree, high unemployment rates have increased interest in this issue. Policymakers, especially in countries with high unemployment rates, support educational programmes through legal regulations that allow individuals to meet their potential employers, which assists employers in placing those individuals in jobs that match their qualifications.

The reason that some companies fail to find labour that suits their requirements may result from inadequate information in the labour market, incompatible individual knowledge and skill levels with the labour market's requirements, lack of development of optimal job seeking strategies and companies' unwillingness to provide occupational education for workers. In education activities that include a significant cost, if the information gained is oriented towards bringing skills that are valuable to not only that company but the entire market, companies are reluctant to pay education costs. Active labour market policy tools, such as occupational education, employment support and job-seeking support, have positive effects in terms of labour (Bergemann and Berg, 2006: 9).

It is difficult to obtain the expertise required by the labour market, sufficient information on employment opportunities and information on employment preferences to find employment with a satisfactory wage and to reach the carrier's goals. Therefore, labour market agents have significant responsibilities (McEwen, 1978: 250).

Difficulties that youth experience during their transition from school to working life are also related to the activities that they perform while unemployed; being committed to activities that will prepare individuals for constant employment will help them manage the transition process successfully (Ryan, 2001: 37).

2. SCHOOL-TO-WORK TRANSITION IN DIFFERENT COUNTRIES

School-to-work issues vary by country. There are two primary foci in the United States (US): structural joblessness amongst disadvantaged non-white youth, which is the traditional concern of economists, and vocational preparation for non-college-bound youth, which is the traditional concern of educationists. Although analogous issues arise in other countries, elsewhere, socio-economic disadvantage tends to be less damaging, while vocational preparation is more highly developed. Moreover, other problems are often more pressing in other countries. For example, France has mass youth unemployment, Japan suffers from defective job-worker matching and Germany struggles to sustain mass apprenticeship (Ryan, 2001: 34).

Germany, Japan, US, France, the Netherlands, Sweden, the United Kingdom (UK) and the have been the most studied countries regarding the transition from school to working life. However, recent years have seen studies on low-income countries, such as Mongolia, and other developed countries, such as Canada and Australia.

The German dual system is based on a complex system of responsibilities that are characterised by a high level of joint decision making at the federal, provincial and local levels. Furthermore, employment in occupations that are covered under the apprenticeship system in Germany requires formal credentials. Although there are no official entry requirements for the dual system, who is allowed to enter it and into which occupations they are placed are defined by Germany's heavily streamed three-tier school system (Lehmann, 2005: 326).

In addition, school-employer relations in Germany are stronger than in the US; Germany includes institutional arrangements for disadvantaged groups that are in the process of entering post-graduate labour markets, which helps young people find work (Rosenbaum et al., 1990: 281). Germany also does not assign a student status during the internship period; conversely, student status during the internship period in Canada is continued so that the schooling rate is low in an attempt to reduce market failures. Most young people in Canada work in non-standard, part-time and low-paying jobs in the sales and service sectors (Heinz and Alison, 2005: 848), but Canadian colleges provide students with traditional part-time internships in which 125 hours equal 1 school credit. Every student can earn eight credits this way during his/her period of study. At the employer's request, the internship student can also work outside of school time. Notably, it has been shown that students prefer to complete internship courses in their first years of school (Lehmann, 2005: 329).

Japan is also an example of an active model for transition from school to working life; the connections between employers and schools have a strong institutional structure. In the Japanese education system, institutional links between school and work are effectively established. In addition, job offers are assessed by the school and matched with appropriate students. Unlike the freedom afforded in the American system, Japanese students must obtain permission from the school committee before applying for jobs. Employers are not able to choose from all relevant students; rather, they must

select from students that have been approved by the school's management (Rosenbaum and Kariya, 1991: 85). The insider-outsider approach of the dual labour market theory, which influences the entry of school dropouts into the labour market, has emerged as a model that allows the transition to labour markets without ever entering the category of young people outside Japan (Marteen and Wolbers, 2007: 191).

While the transition from high school to work can be difficult for American youths and employers, single theories fail to conceptualise the reasons for these problems. Therefore, this paper reviews four theories: segmented labour market theory, human capital theory, signalling theory and network theory. In addition, this review contrasts the American transition system with the transition systems in Japan, West Germany and the UK to reveal practices and theoretical issues that are neither salient nor well studied in American literature. We extend signalling theory to examine youths' use of signals, employers' use of dubious signals (e.g. age) while ignoring promising ones (e.g. grades) and signals that are efficient in the short term only. We extend network theory to include both personal contacts and institutional linkages and note how poor signals may affect youths' plans and motivations, which then make them unresponsive to market demands. In addition, we review the ways in which institutional networks may affect schooling and work entry in the US. Implications for theory, policy and future research are also considered (Rosenbaum and Kariya, 1991: 80).

Until the late 1960s, secondary schools were more tiered than in the past, but the new regime has undergone a significant change, especially in secondary education. The British system has a structure that is more academic than its predecessor. Since World War II, vocational education has decreased in importance at the secondary level, and there has been an increase in polytechnic schools at the university level. The British system falls between the German and American systems. Depending on the education system, there is also a system based on the increase of institutional links in the transition from school to working life (Kerckhoff, 2000: 473). Educational stratification should be considered in the introduction of the labour market, and policies should be developed for the transition from school to working life that support career advancement.

In France, the education system is standardised, less rigid and less layered, yet more layered than the US system (Kerckhoff, 2000: 473). France is an example of an internal labour market. The skill requirements of the company are more preliminary, while apprenticeship training is not important. Notably, France's vocational training and apprenticeship system has been modernised in recent years (Brauns et al., 2001: 1-6).

In 2006, Mongolia began to increase its knowledge of the youth labour market. By using the transition from school to working life survey developed by the International Labour Organisation (ILO), researchers found that young people aged 15-29 received significant labour as well as labour supply. Regarding human capital accumulation and

income distribution, education, employment expectations, labour market entry barriers and support and entrepreneurial tendencies were investigated.³

Notably, Turkey lacks corporate restructuring, which is associated with the transition from school to working life. Graduate associations and schools have narrow-scale studies but no comprehensive practices. Good governance of the transition from school to working life can lead to a decrease in youth unemployment rates. In Germany, youth unemployment rates are lower because the process is effectively managed. Of course, education and employment policies are also important in this context.

3. YOUTH UNEMPLOYMENT

Youth unemployment constitutes only one aspect of the difficulties that youths encounter in the labour market. Many young people are involuntarily underemployed in part-time, temporary and/or low-wage jobs (Seçer, 2006: 80). To solve youth employment/unemployment problems, an education system that meets labour market requirements, institutional arrangements that ease the transition from school to working life and active labour market policies that support entrepreneurship policies should be applied. Applications, such as analysing the labour market properly, dialogue between social partners, including labour unions and employers, and flexicurity are considered regulations that will increase the effectiveness of youth employment policies (Seçer, 2006: 90).

In all countries, youth employment is based on two factors: an education system that produces skilled youth and a labour market that creates successful businesses (OECD, 2008: ii). Preparation of youth for the labour market, with an emphasis on the function of education during the transition from school to working life (Gündoğan, 2005: 105), and guidance regarding entrepreneurship have been principle aims of most contemporary societies.

During crisis periods, groups affected by fluctuations in the conjuncture and structural properties of the markets are mostly youths in socio-politically disadvantaged groups. Both the slowing and ceasing of employment during economic contraction periods are among the main causes of this situation. In many developed and developing countries, youth employment problems have a tendency to increase. While unemployment ranks first among these, a series of other significant problems, such as underemployment, unregistered employment and incompetence of job creation in the economy, also affect youths at the beginning of their working lives (Kabaklarlı and Gür, 2011: 5).

Per the Global Tendencies Concerning Youth Employment report published by the ILO in 2006, while the number of unemployed youth between 15 and 24 during the previous decade was 74 million in 1995, that number reached 85 million in 2005, which reflected a 14.8% increase. More than 300 million young people, which is approximately

³ http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_105100.pdf;
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/publics/ed_emp/emp_policy/documents/publication/wcms-166

25% of the world population, live below the poverty line of 2 USD/day. Per the findings of the same report, 1/3 of the 1.1 million youths between ages 15 and 24 are looking for jobs and are either unable to find one or have given up looking. Although there was a 13.2% increase in the youth population from 1995 to 2005, youth employment increased by only 3.8% during the same period and reached 548 million. In today's market, employment does not guarantee sustainable economic opportunities in the future; for example, 56% of youth work in irregular jobs for wages that place them below the poverty line and have little to no room for advancement (Aslantepe, 2007: 53).

During the globalisation process, while employment of youths in the labour market in paid positions is a preferred outcome, in developed and developing countries, this process does not occur spontaneously and smoothly. Although a youth's education level regarding employability is an important variable, many other factors, such as the presence of institutions concerning the transition, social and cultural values and businesses created in labour markets and sectors in which they are needed, also play significant roles.

4. THE LABOUR MARKET AND YOUNG PEOPLE IN TURKEY

Both unemployment and employment problems began to appear on Turkey's agenda in the 1950s. Unemployment increased along with rapid population increases, and it remains at the high level that it reached in the 1970s (Oğuzlar, 2007: 103).

Per the definition used by TurkStat, among persons unemployed during the reference period that the Household Labour Survey was conducted, individuals who had used at least one of the job-seeking channels in the past four weeks were considered unemployed. In line with this, youth unemployment was related to individuals between the ages of 15 and 24 who were not employed yet were seeking a job. In addition, the unemployment rate was 13.2% for the 15–34 age group; this ratio was 16.8% for two- and three-year graduates of higher education and 13.3% for graduates of higher education with four-year degrees. When this rate was 15.5% in high school graduates, it was 12.3% in vocational or technical high school graduates.

By referring to these numbers, it can be said that youth unemployment has decreased. However, in Turkey, dimensions of youth unemployment are so complex that it cannot be discussed merely via the unemployment rate, as it is in many parts of the world. In terms of Turkey, the complexity of the youth unemployment problem is indeed quite different from other young individuals' conditions developed countries in the world. In a general sense, in developed countries, youth unemployment seems to be an important issue among other employment problems, and policies seek to solve the complex structure of youth unemployment. Each country tries to implement many solutions, such as education, entrepreneurship and career consultancy, to actively and effectively integrate youth labour with production processes, which youth see as the most valuable human resource.

In Turkey, the education system has been insufficient in supplying the labour market's needs. In addition, the unemployment rates of educated individuals have not decreased significantly. New mechanisms that will respond to economies' and labour markets' demands as well as increase youth's employability are needed. Within the scope of relieving education programmes, in the Ninth Development Plan Period (2007-2013), studies regarding switching to a modular system were aimed at making vocational education flexible enough to respond to developments in the labour market (DPT, 2007: 39). One strategy is the evaluation of flexibility and assurance together. Many reports and studies have examined establishing the effects of supplying a strong connection between education systems and labour markets in Turkey on youth to develop opportunities for them while they transition from school to working life (UNDP, 2008). The report in question suggests that second-chance programmes, effective career consultancy, job-seeking assistance and flexicurity should be established for the country's youth (Belen, 2008: 3). Turkey's strong economic growth in the last period has not brought an employment increase that is parallel to this growth (Yeldan and Ercan, 2011: 2).

In Turkey, the advantages of having the young population in the workforce cannot be benefited from properly. According to TurkStat, the non-institutional population aged 15–34 years was 24,263,000 in 2016, 13,685,000 of whom were in the labour force in the second quarter of that year. Hence, the labour force participation rate of this age group was 56.4%, and the employment rate was realised as 48.9%. This ratio was 30.1% for those who did not complete any schooling, 42.4% for those who had less than a high school education and 73.7% for those with four or more years of higher education. By contrast, the employment rate was 43.6% for high school graduates, while it was 60.6% for vocational or technical high school graduates⁴. When the results and data of the studies performed in this area were examined, among the country's youth, which is one of the most disadvantaged groups in socio-political terms, females were found to be more disadvantaged (Canbey-Özgüler, 2007: 68). In addition, young females experience more difficulties than young males while looking for a job, and they are excluded from labour markets. In studies on disadvantaged groups, there may be confusion regarding which individuals will be included. For example, the difficulties that a young, disabled female experiences in labour markets cannot be exhibited clearly because disadvantaged groups are classified as youth, females, the elderly and the disabled. While there are extensive policies for youth and youth employment in Turkey, the Reinforcing Employment and Vocational Education Relation Action Plan (2014-2018)⁵ is a concrete sign of the importance attached to youth employment. The action in question has defined the following nine priority areas:

- Forming a National Sufficiency Frame

⁴ <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21865>

⁵ https://unevoc.unesco.org/network/up/TVET_STRATEGY_PAPER_2014-2018.pdf

- Harmonising education programmes in line with national professions' standards
 - Performing periodical analyses for the needs of the labour market
 - Enhancing vocational and technical education environments, increasing qualifications of trainers and designing a new school management system
 - Accreditation of vocational education institutions
 - Cooperation with application of the tools developed by the European Union (EU) for mobility, qualification and vocational education
 - Increasing the effectiveness of labour training classes
 - Establishing necessary promotion mechanisms for employment and entrepreneurship of vocational and technical education graduates and vocational proficiency certificate holders
 - Developing cooperation in vocational information (knowledge), guidance and consultancy services

When these priorities are examined, it is seen that, if they are applied, they establish an extensive map for youth employment in which their qualifications meet the needs of the labour market.

5. SCHOOL-TO-WORK TRANSITION RESEARCH IN TURKEY

A 2016 module survey—The Entry of Young People into The Labour Market—was applied together with the Household Labour Force Survey during the second quarter of 2016 (April, May and June). The first week of each month, starting with Monday and ending with Sunday, was used as the reference period for LFS. However, the reference period for the questions on employment asked was defined as being larger, and the respondents were asked whether they were employed in a job with a duration of more than three months after leaving formal education for the last time.

The aim of this module, which was conducted within the scope of harmonisation with the EU, was to build up a comprehensive and comparable data set on the entry of young people into the labour market to monitor progress towards the common objectives of the European Employment Strategy and of the Social Inclusion Process. This subject is fairly important for Turkey considering the high density of the young population and that population's high unemployment rate. The target population of this research was determined as 15–34 years of age, which is an increase from the previous definition of the young population (15–24 years).

The non-institutional population of Turkey was 70,435,000 in the second quarter of 2009, of which people between 15 and 34 years of age constituted 33.5% (22,627,000). In the second quarter of 2016, the non-institutional population aged 15–34 years was 24,263,000, with 13,685,000 in the labour force. Therefore, the labour force participation rate of this age group was 56.4%.

Table 1. Educational Attendance of 15-34 Age Groups, 2009

Age Group	Total	Attending School	Not Attending School	
			No School Completed	
	2009	2009	2009	
Total	23627	5428	2256	Total
15-19	6144	3507	362	15-19
20-24	5360	1277	750	20-24
25-29	6301	456	476	25-29
30-34	5822	187	398	30-34

Source: <http://www.turkstat.gov.tr>

During the period concerned, 23% of the 15–34-year-old population (5,428,000) received a formal education. The share of that population that did not receive a formal education but had at least a primary school education (which also defines the target population of this research) was 67.5% (15,943,000).

Table 2. Non-institutional Population by Education and Labour Force Status (15-34 age group) (Thousand person) (2016)

Educational attainment	Non-institutional population	Labour force	Employed	Unemployed	Labour force participation rate (%)	Employment rate (%)	Unemployment rate (%)	Not in labour force
Total	24 263	13 685	11 875	1 810	56,4	48,9	13,2	10 578
No school completed	2 019	695	608	87	34,4	30,1	12,5	1 324
Less than high school	11 765	5 676	4 986	690	48,2	42,4	12,2	6 090
High school	3 191	1 645	1 390	255	51,6	43,6	15,5	1 547
Vocational high school	2 618	1 810	1 587	223	69,1	60,6	12,3	808
Higher education 2 or 3 years	1 594	1 250	1 040	210	78,4	65,2	16,8	345
Higher education 4 years and over	3 075	2 611	2 265	346	84,9	73,7	13,3	465

Source: <http://www.tuik.gov.tr/>

In total, 35.9% of the people aged 15–34 years' old who completed at least one educational level had either paid or unpaid work experience during the highest level of education completed. For the reference week, while the rate of having work experience during the highest level of education in the labour force was 47.6%, this rate was realised as 48.2% for employed and 43.1% for unemployed persons. In addition, 19.7% of the

individuals not in the labour force had work experience during their highest level of education.

During the transition from education to work life, while 19% of the people aged 15–34 years had their first job (of more than 3 months) after completing more than 3 years of education, 14.1% of those had employment within the first 6 months after graduating. In addition, 7.4% of young people had their first job between 7 months and one year, 8.6% found employment within 1–2 years and 5.8% found it within 2–3 years.

By contrast, 16.3% of the people aged 15–34 declared that they had their first job (of more than 3 months) while continuing their education.

After leaving formal education, 23.3% of employees worked in their first job (worked more than three months) as service and sales workers, 16.9% worked in elementary occupations, 16% were in crafts and related trades and 12.2% worked in professional occupations.

These data from 2016, when taken alone, is not enough to understand working life after school. It is also necessary to compare these data with the work done by the ILO. The first SWTS questionnaires were developed by the ILO in 2003 to conduct structured surveys on the question of gender equality in youth employment. These surveys were implemented in Indonesia, Sri Lanka and Vietnam to inform the preparation of youth national action plans. In 2004, the ILO developed an analytical framework that underpinned the concept of transition to decent work and reshaped the data collection instruments. The new framework was applied between 2004 and 2006 to conduct surveys in ten countries—Azerbaijan, China, Egypt, the Islamic Republic of Iran, Jordan, Kosovo, Kyrgyzstan, Mongolia, Nepal and the Syrian Arab Republic.⁶ Implementation of the survey module instead of the school-to-work ILO survey in Turkey is important in terms of comparability of results, and the transition of young people to the labour market should be followed annually.

6. RESULTS

Today, the increasing frequency of economic crises affects macroeconomic balances as well as social problems in many developed and developing countries. Unemployment, which is among the most important of these problems, affects socio-politically disadvantaged groups, such as females, youth, the elderly and the disabled. Among these groups, youth employment is an important area to investigate because it is vital that youth integrate with society and determine their social status via their ambition, skill and effort regarding employment in real terms (i.e. employment of an individual in a job that is suited to this/her physical and mental properties and desires). However, in many countries, youths have difficulty obtaining employment. Youths are an important human resource, and their effective usage during the production process produces competitive advantages. Therefore, their skills should match the market's

⁶ http://www.ilo.org/employment/areas/youth-employment/work-for-youth/WCMS_191853/lang--en/index.htm

current requirements. For this reason, education policies are a critical dimension of youth employment. The transition to the labour market after education and the beginning of paid labour is another important step. While not thought of as apart from education, institutional cooperation and policies that both allow and support student participation in employment directly affect that transition's success. In addition, a student's graduation level affects how difficult it is to transition to working life; however, it is not the only variable. Many factors, such as the presence of institutions related to the transition, social and cultural values, businesses created in the labour market, including in which sectors they are created, are important.

REFERENCES

- Aslantepe, G. (2007). *Küresel istihdam eğilimleri ve gençlerin işsizliği (Global employment trends and youth unemployment)*. TİSK Akademi, Özel Sayı (Special Issue): 1, 53-57.
- Belen, E. (2008). Gençler: eğitimsiz, işsiz ve atıl (Youth: uneducated, unemployed, inactive). Retrived March 21, 2012 from http://tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=2089&id=100
- Bergemann, A. & Berg, G. J. (2006). Active labor market policy effects for women in Europe: a survey. Retrived August 12, 2006 from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=939501
- Brauns, H. et. all. (2001). Education and unemployment: Patterns of labor market entry in France, United Kingdom and West Germany. Retrived March 10, 2010 from <http://www.mzes.uni-mannheim.de>
- Canbey - Özgüler, V. (2007). *İş arama teorisi, sosyal ağlar ve internet (Job search theory, social networks and internet)*. Anadolu Üniversitesi Ya. No.1728, İİBF. Ya. No. 198, Eskişehir.
- DPT (2007). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013 (9th Development Plan 2007-2013)*. Retrived March 5, 2009 from <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>
- Gündoğan, N. (2005). Okuldan çalışma hayatına geçiş: örnek uygulamalar (Transition school-to-work: sample applications). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Toker Dereli' ye Armağan*, 55 (1), 105-122.
- Heinz, W.R. ve Alison, T. (2005). Learning and Work Transition Policies in A Comperative Perspective: Canada, Germany, (Ed.) Bascia, N. et. all. *International Handbook of Educational Policy*, Spinger: Great Britain, 847-864.
- Kabaklarlı, E. & Gür, M. (2011). Türkiye'de genç işsizlik sorunu ve ekonomik belirleyicilerinin uzun dönem eş bütünleşme analizi (Youth unemployment problem in turkey and analysis of economic determinants with co-entegration model). 1-16, Retrieved April 22, 2012 from, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisim/esar-kabaklarli-murat-gur.pdf>

- Kerckhoff, A. C. (2000). Transition from school-to-work in comparative perspective. In Hallinan, M. T. (Ed.) *Handbook of The Sociology of Education* (pp.453-473). New York: Kluwer Academic Plenum Publishers.
- Lehmann, W. (2005). Choosing to labor: structure and agency in school-work transition. *Canadian Journal of Sociology*, 30 (3), 325-350.
- Mare, R. D.; Winship, C. & Kubitschek, W. N. (1984). The transition from youth to employment to adult: understanding the age pattern of employment. *The American Journal of Sociology*, 90 (2), 326-358.
- Marteen, H. and Wolbers, J. (2007). Labor market entry a comparative perspective on school-to-work transitions in 11 European countries. *Acta Sociologica*, 50 (3), 189-210.
- McEwen, W. J. (1978). Bridging the information gap, *The Journal of Consumer Research*, 4 (4), 247-251.
- OECD (2008). *Türkiye' nin gelecek nesillere yatırım yapmak: okuldan işe geçiş ve Türkiye'nin kalkınması (Investigating in Turkey's next generation: school-to-work transition and development in Turkey)*. Rapor No: 44048 TU, OECD, Retrieved June 3, 2009 from http://siteresources.worldbank.org/.../Youth_Employment_Study-tr.pdf
- Oğuzlar, A. (2007). İşsizliğe etki eden değişkenlerin medyan parlatma tekniğiyle analizi (Variables affecting unemployment analysis with median polish technique). *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21 (1), 103-117.
- Richard, H. L. & Baum, C. L. (2002). An analysis of the linkages between high school allowance high school market place work and academic success in higher education. *The High School Journal*, 85 (3), 1-12.
- Rosenbaum, J. E.; Kariya, T.; Settersten, R. & Maier T. (1990). Market and network theories of the transition from high school to work: their application to industrialized societies. *Annual Review of Sociology*, 16, 263-299.
- Rosenbaum, J. E. ve Kariya T (1991). Do School Achievements Affect the Early Jobs of High School Graduates in the United States and Japan, *Sociology of Education*, 64 (2), 79-95.
- Ryan, P. (2001). The school-to-work transition: a cross-national perspective. *Journal of Economic Literature*, 39 (1), 34-92.
- Seçer, B. (2006). Uluslararası boyutuyla genç işsizliği ve gençlere yönelik istihdam politikaları (Youth unemployment with international dimension and youth employment policies). *TİSK Akademi*, 11, 79-95.
- UNDP (2008). *Türkiye'de insani gelişme raporu: Türkiye'de Gençlik (Human development report: The youth in Turkey)*. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye

Temsilciliği: Ankara, Retrieved April 3, 2012 from
http://www.undp.org.tr/publicationsdocuments/NHDR_tr.pdf

Yeldan, E. & Ercan, H. (2011). *Growth, employment policies and economic linkages: Turkey*. 1-59, ILO Employment Sector Employment Working Paper No: 84.

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/publics/ed_emp/emp_policy/documents/publication/wcms-166, (Accessed on 14.05.2017).

http://www.ilo.org/employment/areas/youth-employment/work-for-youth/WCMS_191853/lang--en/index.htm, (Accessed on 21.01.2017).

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-ed_emp/documents/publication/wcms_105100.pdf, (Accessed on 03.04.2018).

<http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21865>, (Accessed on 05.07.2018).

https://unevoc.unesco.org/network/up/TVET_STRATEGY_PAPER_2014-2018.pdf, (Accessed on 02.02.2018).

**YERLEŞİMLERİ YENİDEN DÜŞÜNMEK BAĞLAMINDA YENİ BİR KENTSEL
GELİŞİM VE YÖNETİM STRATEJİSİ**

**A NEW URBAN DEVELOPMENT AND MANAGEMENT STRATEGY IN THE
CONTEXT OF RE THINKING OF SETTLEMENTS**

Ayşecan Akşit¹

(Received 28.06.2018 Published 25.07.2018)

Özet

Tarih yazına baktığımızda teknik gelişmelere bağlı olarak kentlerin bir değişim içinde olduğunu görmekteyiz. Tarımsal üretimin başlaması, artan ürünlerle ticari hareketliliğin oluşması Sanayi Devrimi gibi teknik gelişmelere bağlı olarak ekonomik ve sosyal yapının şekillenmesi izdüşümünde kentsel yapıyı etkilemektedir. İletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişim de aynı şekilde kentlere etki etmektedir. İnternetin iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan bu gelişimin en çarpıcı örneğidir. Tarih boyunca insan yaşamı ve kentler için doğal afetler sürekli bir tehdit oluşturmuştur. Günümüz kentlerinin büyümesi, dinamiklerinin artması kırılmalıklarını artarak afetlere karşı direncini düşürmektedir. Geçmişten bugüne yaşanan savaşlar, seller, depremler, yangınlar ve diğer afetler yerleşim alanlarını ve yaşamı etkilemiş, bazı koşullarda insanların başka yerlere göç ederek, yaşadıkları yerleri terk etmelerine neden olmuştur. Bu çalışma, tüm bu gelişmelere bakıldığında tarım devriminden önce de var olan yaşam biçimi göçebelik -acil durum mimarlığının başlattığı; esnek, dayanıklı ve taşınabilir barınakların etkisiyle- yeniden göçebe yaşamın gündeme geleceğine dair ve yerleşimleri yeniden düşündüğümüz de bugün yapmış olduğumuz kent kavramı yerini ne alacak? Yerleşmelerin ana ögesinin doğal çevre ve ekolojik ilişkiler olması gerekliliği içinde kenti nasıl tanımlayacağız? sorgulamalarını içermektedir.

Anahtar sözcükler: Kent, Acil Durum Mimarlığı, Göçebelik

¹Anadolu Üniversitesi, Yer ve Uzay Bilimleri Enstitüsü, aysecanaksit@gmail.com

Abstract

When we look at the history, we can see that the cities are undergoing a change depending on the technical developments. The beginning of agricultural production affects the urbanization in the direction of the formation of commercial activity with increasing products and the shaping of economic and social structure depending on technical developments such as industrial revolution. The development in communication and information technologies also affects the cities in the same way. The Internet is the most striking example of this development in communication and information technology. Throughout history, human life and natural disasters for cities have been a constant threat. The growth of today's cities, increasing their dynamics, increases their fragility and reduces resistance to disasters. The wars, sellers, earthquakes, fires and other disasters that have taken place from the past to the present have affected settlements and life, and in some circumstances people have migrated to other places and have left places they have lived. This study examines all these developments and shows that the lifestyle that existed before the agrarian revolution was initiated by nomadic-acrimonial architecture; flexible, durable and portable shelters - will come to the agenda of the re-nomadic life and we will think of the rerations again What will the concept of the city we have today become? How would we describe the city in the necessity of the natural environment and ecological relations of the main element of settlements? they include their interrogations.

Keywords: Urban, Emergency Architecture, Nomadic

1. GİRİŞ

Yerleşimleri anlamak için yerleşim kavramının ne olduğunu, hangi formlarda bulunduğunu açıklamak gereklidir. Yerleşim kavramını yeniden sorgulamadan önce yerleşimlerin günümüzde ve tarihsel süreçte nasıl şekillendiğini, sorunlarını ve sorunlarından yola çıkılarak ortaya atılan yaklaşımları anlamak gereklidir. Çünkü yerleşmeler her farklı dönemde, farklı coğrafyalarda farklı kültürlere göre değişiklik göstermektedir. Bugün tanımlayacağımız yerleşim ile geçmiş dönemler için tanımlayacağımız kavram aynı içeriklere sahip olmayacaktır. Dünyadaki yerleşme sistemlerinde yaşanan dönüşümleri kavrayabilmek ve onun geleceğine ilişkin öngörülerde bulunabilmek için önce bu dönüşümleri yaratan süreçleri ele almak gerekir. Çevresel, sosyal, ekonomik olarak yaşanan her değişim izdüşümünde kent formunu etkilemektedir. Keleş, kentin durağan değil aksine devingen bir toplumsal olgu olduğunu vurgulamıştır (Keleş, 2010).

Tarım devriminden önce insanlar avcı-toplayıcı yaşamasalar da, ayak izleri materyal ve enerji açısından sonradan ortaya çıkan kentsel yaşam tarzıyla karşılaştırabileceğimiz referans değerleri içermektedir. Yaşamlarının büyük bölümünü doğanın sunduklarından karşılayan ve çok azını bitki ve hayvan yetiştirerek elde eden atalarımız materyal olarak çok basit yaşamlar sürseler de hayvanlardan farklı kent sakini olarak yaşamlarını sürdüreceklerinin işretlerini taşımaktaydılar. 25-50 kişilik gruplar halinde; avlanma, yemek pişirme ve korunma gibi ihtiyaçlarını iş bölümüyle idame ettirerek, toplum olmanın temellerini atıyorlardı. Kentli olmaktan çok uzak olsalar da, pasif güneş varlığından bitkilerin ve hayvanların evcilleştirmesine doğru ilerliyorlardı (Gardner, 2016).

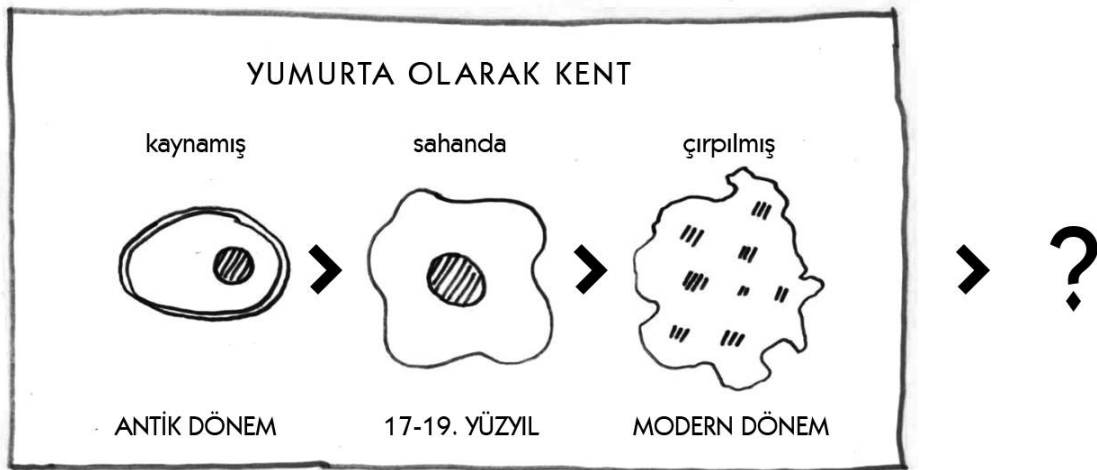
Neolitik (tarım) devrim ile bazı bitki ve hayvan türlerini evcilleştiren topluluklar, üretimin ihtiyacı aşması ile daha fazla nüfusa hizmet edebilir hale gelerek kentlerin temelini oluşturmuştur. Artık göçebe yaşamın yerini yerleşik yaşam almaya başlamıştır. İlk şehirler, toplumların kapasitesi daha çok yerleşebilecek ve kalıcı olabilecek şekilde büyüdüğü zaman oluşmaya başladı (Childe, 1982).Avcılık ve toplayıcılıktan tarımsal ürerime geçiş, fazla üretime ve nüfus içinde daha çok farklılıkta görev ve hayat tarzı olan yeni bir sınıfın ortaya çıkmasına yol açtı. Bu nedenle sosyal organizasyonun temelini oluşturan yapıları klanlara ayırmak ve aileyi tanımlamak için bir yönetim sistemine ihtiyaç vardı. Şehirler yaklaşık M.Ö. 3000-4000 yıllarında Bereketli Hilal, Mezopotamya ve Nil Vadisinde ortaya çıkmıştır (Carter, 1983).

Tarımsal üretimin başlaması, yerleşik yaşama geçişle kentlerin oluşması arasında binlerce yıl geçmiştir. Kentlerin ilk ortaya çıkışı büyük köylerden ziyade içerisinde tarımsal üretimin başka dinamikleri de barındırmasıyla gerçekleşmiştir. Zamanla yerleşik bölgeler büyüdükçe ticaret ve güvenlik amacıyla küçük yerleşmeler daha büyük politik, ekonomik ve kültürel merkezlere doğru büyüme gösterdiler. Antik kentlere baktığımızda üç büyük binaya sahiptirler. Bunlar; saray, tapınak ve tahıl ambarları ve ordu gücünün olduğu kent merkezlerinde siyasi ve ekonomik gücü temsil eden binalardır. Ulus-devletler egemen olamadan önceşehirlerin pek çoğu şehir devletti ve böylece yüzyıllar boyu büyük ekonomik ve politik güçlerini kullandılar (Weber, 1921).

Yerleşimler tarihinde yaşanan diğer bir dönüşüm ise Sanayi Devrimi'dir. Sanayi Devrimi'nde de tarımsal üretime geçişte olduğu gibi ekonomik ve sosyal değişimler yaşanmış ve bu değişimler kendini kent mekânında göstermiştir. (Giddens, 2000) Sanayi Devrimi de tarım devrimi gibi kent-yerleşim kavramlarını yeniden sorgulamamızı gerektiren durumları ortaya çıkarmıştır. Sanayi Devrimi ve 2. Dünya Savaşı sonrası kırdan kente artan göç ile eşgüdümlü giden kentleşme, kentlerin yayılıp genişlemesine neden olmuştur. Orta Çağ'da daha iç içe olan farklı işlevler Sanayi Devrimi'nden sonra konut ve çalışma alanları gibi farklı bölgelerde yer seçmeye başlamışlardır. Oluşan sağlık problemleri iç içe olan kullanımları bölgelere ayırıştırmanın, bugün bildiğimiz ve içinde yaşamlarımızı sürdürmekte olduğumuz kentlerin temellerini atmıştır. Planlama disipliniyle kentte; konut alanı, ticaret alanı, sanayi alanı gibi bölgeler oluşmuştur (Burgess, 1925; Aslanoğlu, 1998).

Bu gelişim ile yerleşimlerde üç önemli değişkenlikten bahsedilebilir. Bunlar; mekânsal, sosyal ve ekonomik değişkenlerdir. Kırsal alanda yaşayanlar kentlere göçerken yaşam tarzını ve toplumsal ilişkilerini arkada bırakarak yeni bir üretim döngüsüne girmişlerdir. Bu durumun mekâna yansımaları ise sanayi kentine geçişte kıra doğru bir form alması şeklindedir. LeFebvre'nin tabiriyle bu durum kentleşme tarihinde "The Industrial" kavramını oluşturmaktadır.

Günümüz yerleşimlerine baktığımızda ise iletişim ağlarının gelişmesinin mekânsal etkisini "akıllı uygulamalar" ile görmeye başlamaktayız. Bugün kent ve kır ayrımının yapılamadığı ve LeFebvre tarafından öngörülen (LeFebvre, 1970). Gezegenel Kentleşme (*Planetary Urbanization*) kavramının gerçekleştiği ve tüm toplumun kentleştiği kabulü ile ilgili çalışmalar yaygınlaşmaktadır. Bu yaklaşımda çağdaş kent formu parçalanmalar ve yapının yokluğuyla tanımlanmaktadır. Geleceğin kentlerine yönelik yeni bir kavram arayışı peşinde son zamanlarda ortaya atılan peyzaj şehirciliği; kent formunu belirleyen ögenin yapılı alan ya da mimariden ziyade peyzaj/açık alan olduğunu savunmaktadır. Ögeleri tam anlamıyla ortaya konulmayan hala gelişmekte olan bu kavram yerleşmeleri yeniden ele alırken mevcut yaklaşımların ne denli değiştiğini gözler önüne sermektedir (Lefebvre, 1975; Cihanger, 2014).

Resim 1: Tarihsel Süreçte Kent Modelleri

Kaynak: *Cedric Price(1934-2003)*

Sanayiden bilgi merkezli kapitalizme geçiş 20. yüzyıl sonlarına doğru önemli bir gelişme olarak tarihte yer bulmuştur. En son dönüşüm dizisi bilgi ve enformasyon çağı olarak adlandırılan yeni dönem geçiş yaşanmıştır. Yaşanan bu teknik gelişmenin yanı sıra dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamaya başlamıştır. 12.000 yıllık yolculuğumuzda yaşanan teknolojik, sosyal ve çevresel yenilikler bizi yavaş yavaş *homo urbanus*'e evrimleştirdi. Bu teknolojik yenilikler, Sanayi Devriminden çok sonra, kentleri daha çekici hale getirerek kentli nüfusunu arttırmaya devam ettirmektedir.

İnternetin (World Wide Web -www) hayatımıza girmesi hem Tarım hem de Sanayi Devrimi gibi tüm yaşamımızı etkileyen sonuçlar doğurmuştur. Dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yerleşmesi fiziksel hareket içeren kentlerde ulaşım, çevre, sağlık gibi problemleri beraberinde getirdi. İnsanları her sabah ve akşam ev ve iş arasında seyahat etmek zorunda bırakan sistem; yerini yavaş yavaş internet sayesinde home-office'e, fiziksel olarak gönderilen postalar e-postaya, toplum olmanın beraberinde getirdiği sosyalleşmek için yapılan buluşmalar yerini; internet üzerinden yapılan yazışmalara, kimlik bilinci ve toplumda aitlik hissine sahip olmamızı sağlayan kültürümüz, gelenek ve göreneklerimiz yerini sosyal medyada ki profillere, kent meydanlarında ki sosyalleşme, iletişim kurma, örgütlenme gibi toplumsal işlevler yerini dijital platformlara bırakmaya başladı. İnternet sayesinde fiziksel harekete ve mekânsal varlığa gereksinim azaldı. Kentler de insanlar gibi akıllı uygulamalar teslim olarak form değiştirmeye başladı. Kentte fiziksel hareketlilik yerini dijital hareketliliğe bırakarak mevcut gereksinimleri azaltırken aynı zaman da yeni gereksinimler ortaya çıkarmaktadır. İnternet sayesinde fiziksel olarak seyahat etme zorunluluklarımız her geçen gün azalmaktadır. Bu durumun mekânsal izdüşümü olarak artık ulaşım bağlantılarına bu denli ihtiyacımız olacak mı? sorusu akıllara gelmektedir. Geleceğin kentleri denildiğinde; zihnimizde beliren uçan arabalar ile yolculukların gerçekleştirildiği, yoğun trafiğin olduğu ütopyik sahneler gerçek mi olacak yoksa kent dediğimiz kavram bugünün dinamiklerinin genişlemiş hali yerine mekânların hareketli ve esnek olduğu, kentin sınırları belli olmayan, gün içinde kent içi seyahatlerin azaldığı bir yaşam mı oluşmaya başlayacak? Kentlerin değişerek bir başkalaşım geçirdiği pek çok araştırmacı tarafından kabul edilen bir gerçektir. Bu başkalaşım ne olursa olsun gerek tarım gerekse Sanayi Devriminin kente olan etkisinden daha az olmayacaktır.

- Tarım Devrimi > yerleşik yaşama geçiş
- Sanayi Devrimi > kır- kent kavramının değişimi
- Bilgi Çağı > ?

Resim 2: Teknik Gelişmeler ve Kentlere Etkisi

Kentlerin bu değişimlerini ekosistem döngüsüne ve ekosistem içinde canlıların varlıklarını devam ettirebilmek için çevresel koşullara adapte olmalarına benzetebiliriz. Ekosistem “belirli bir kısımda bulunan canlılar ile bunları saran cansız çevrelerinin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik arz eden ekolojik sistemlerdir. Ekosistem aynı zamanda bir besin ağı ile şekillenmektedir. Ekosistem, küresel ölçekte bir düzeni ifade etmekle beraber yerel ve korunaklı bir sistemin varlığına da atıfta bulunabilir.” şeklinde tanımlanmaktadır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Ekosistem>).

Dünya ve üzerinde ki yaşam; insanlar, hayvanlar, bitkiler ve diğer tüm canlılar için dinamiktir. Ekosistem kendi içinde dengeli ve içerisinde çevre koşullarına adaptasyonları içerir. Tüm çevre koşullarına göre kendini besler, yeniler ve değiştirir. Kentte bu noktada bir ekosistem olarak düşünülebilir. Aynı şekilde canlı ve cansız varlıkların karşılıklı ilişkilerini, çevresel koşullara ve teknik gelişmelere adapte olması beklenen ağıları içeren mekânlardır.

Günümüz kentleri fiziksel olarak; yollardan, binalardan, çimentodan, tuğladan inşa edilmiştir. Cansız ve durağan olan bu malzemeler dolayısıyla kent, her ne kadar durağan görünse de içerisindeki canlı yaşamıyla ekosistem gibi hayattadır. Kentin insanlar dışında da kediler, köpekler, güvercinler, karıncalar, sedir ağaçları, çimenler gibi kullanıcıları vardır. Tüm bu canlı varlığı, durağan kentleri hayatta ve dinamik tutar. Bu kadar hareketi barındıran durağan kentlerin, zamanla aynı mekânsal formunda kalması mümkün değildir. Bu değişim ekosistem gibi çevresel koşullara bağlı gerçekleşen başkalaşımı yerleşimler tarihini incelediğimizde görebilmekteyiz.

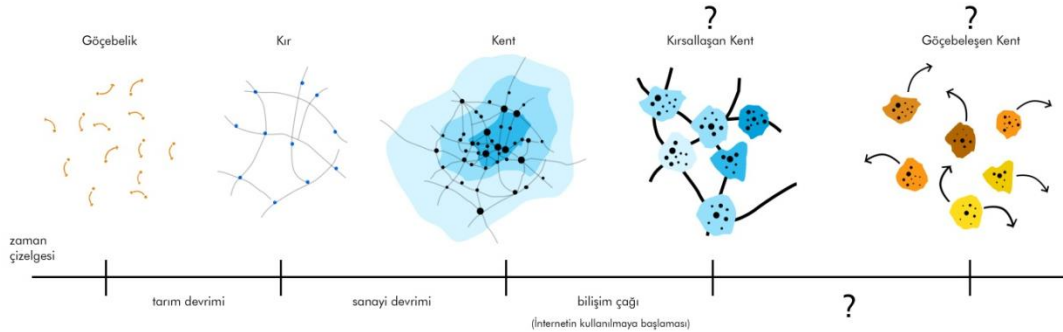
Tam olarak bu noktada kentlerin, aynı doğada ki canlılar gibi çevresel koşullara adapte olduğuna vurgu yapmak önemlidir. Ancak burada kentleri ekosistemle bir tutmak aynı zamanda bir ütopyadır. Çünkü ilerleyen teknik gelişmeler insanları doğadan uzaklaştırmaya, doğayla birlikte denge içinde hareket etmek yerine ona hükmedebilme inancına sürüklemektedir.

Kentler; yaşayan, canlı ve dinamik formlardır. Çevresel koşullara göre değişen, kendilerini yenileyen bir evrimsel süreçtedirler. Ancak bu çevresel koşullar zamanla ne yazık ki doğal olaylar yerine insan eliyle meydana gelen yapay teknik gelişmeler olmuştur. Artık bir kent; aldığı yağış miktarına, rüzgârına nem oranına, toprak tipine, deprem riskine vb. göre adapte olmak yerine; insanoğlunun yarattığı yapay çevreye göre kendini adapte etmektedir. Tüm bunların haricinde asıl korkutucu olan doğal çevreye hükmedebildiğini sanmasıdır. İşte tam olarak bu noktada yerleşimleri yeniden düşünmek ve kurgulamak; parametrelerini, önceliklerini yeniden belirlemek gereklidir. Doğaya hükmetme gayesinden çıkıp doğayı kabul ederek onunla denge içinde yerleşmeleri kurgulamak sürdürülebilir yaşam için elzemdir.

Resim 3: Barınma Şekilleri

Tüm bu değişim sürecinin içinde kentleri, kent-kır karşıtlığı ile tanımlamak mümkün değildir. Kırsal alanlar ve kentsel alanlar yaşanan gelişmelerle nitelik değiştirmektedir. İnsanlığın temel ihtiyaçlarından olan barınma ihtiyacı, Resim 4’de de görüldüğü üzere, üç temel formla karşılanmaktadır. Bu tarihsel süreçle gelişen formlar coğrafyalarda da aynı zamanda bulunmaktadır. Tarımsal üretim başlamadan önce yerleşik yaşama geçmemiş olan insanlar barınma ihtiyaçlarını göçebe olarak sağlamaktaydı. Tarımsal üretimin başlaması ve yerleşik yaşama geçilmesi ilk kırsal yerleşimleri oluşturmuş ve tarımda ki artı ürün bunların pazarlanması gibi nedenlerle ticari faaliyetler başlayarak ilk kentsel yapılar oluşmaya başlamıştır. Tüm bu kırsal ve kentsel oluşumlar yaşanırken aynı zamanda hala farklı toplumlar barınma ihtiyaçlarını göçebe olarak sağlamaktaydı. Günümüzde kentlerde dünya nüfusunun yarısından fazlası yaşamaktadır. Bu kentsel yaşamın popüler bir barınma şekli olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak değişen kentsel dinamikler bu durumun hala aynı mı kalacağı sorgulamasını yapmamıza sebep olmaktadır.

Resim 4: Tarihsel Süreçte Barınma Formları

Tarihsel süreçte sırasıyla; göçebelik, kır ve kent olarak ilerleyen yerleşim-barınma formları eklenilen dinamiklerle değişmektedir. Bugün modern kentin değişmeye başladığını, bütüncül yaklaşımlardan yavaş yavaş daha parçalı yaklaşımlara evrildiğini görmekteyiz. Bu noktada sormamız gereken soru, doğanın döngüsü gibi barınma ihtiyacının da zamanla kırsal alanların barınma ihtiyacını karşılama da daha mı popüler olacağı sorusudur. Bir sonraki adımda ise göçebelik insanlığın barınma ihtiyacı için daha çok tercih ettikleri bir form haline gelecek? Burada bahsedilen tekrar popüler mi olacak sorgulaması yapılan göçebe ve kırsal formlar günümüzde ve geçmişte tanımlanan anlamlarından farklı olarak, kentten kopmuş veya kentten evrilmiştir.

Tüm bu değişim sürecine sebep olan; teknik, sosyal ve ekonomik gelişmeler aynı zamanda İnsan eliyle hızlandırılmış iklim değişikliği, kaynakların aşırı tüketimi gibi afetlere dolayı yoldan veya doğrudan sebep olan etkenleri doğurmaktadır. Acil durum mimarlığı da tam olarak böyle bir noktada ortaya çıkmıştır. Doğal veya insan eliyle gerçekleşen afetlere karşı barınma ihtiyacını acil ve sürekli olarak sağlamak gereklidir. Bu ihtiyacı karşılamaya yönelik çözümler ararken sürekliliği sağlayabilmek için gelenekselleşmiş yaklaşımlardan çıkmak ve kent-kır kavramlarının yaşanan gelişmelerle değiştiğini anlamak gereklidir. Bu sebeple tarihsel süreçte barınma ihtiyacının nasıl karşılandığını, bu değişimlerin neden sonuçlarının iyi anlaşılıp günümüzde yaşanan değişimlerin gözlemlenip, bu değişimlerin gelecekte nasıl olacağını sorgulanması gerekmektedir. Geçmişte ve günümüzde yaşanmakta olan afetlere çözüm ararken barınma ihtiyacının; göçebe, kır ve kent olarak karşılanabileceğini ve bu kavramların bir birinden bağımsız değil de aksine bütünleşik ve zamansal olarak sürekli olabileceğini göz önünde bulundurmak gereklidir.

2. ACİL DURUM MİMARLIĞI

Acil durum mimarlığı, doğaya hükmedebildiğimizi sandığımız günümüz kentlerinin sorunlarına bir çözüm arayışında ortaya çıkmış ve yerleşmeleri kurgularken ana omurgalarını belirlemede yeni temel bir felsefe gözetmemiz gerektiği sorgusunu akıllara getiren bir olgudur. Acil durum mimarlığının ortaya çıkmasında ki temel kavram afettir. Afetin ne olduğunu ortaya koymak bu mimari yaklaşımı anlama da ve güncel şehircilik yaklaşımlarını toplumsal ve teknik gelişmelerle harmanlayarak geliştirmemize yardımcı olacaktır.

İnsanlar için; sosyal, fiziksel ve ekonomik kayıplara neden olan, gündelik yaşamdaki faaliyetlerini kesintiye uğratarak, meydana geldiği yerdeki yasayanları az ya da çok, dolaylı ya da doğrudan etkileri olan doğal veya beşeri kökenli olaylar afet olarak tanımlanmaktadır (Ergünay, 1996).

Doğal ve yapay (insan kaynaklı) olmak üzere iki grup altında sınıflandırılan afetler arasında teknik açıdan farklılıklar bulunmasına rağmen aralarında kesin bir sınır bulunmamaktadır. Afet denildiğinde akla ilk olarak deprem, yangın, sel gibi doğal afetler gelse de insan kaynaklı olayların sonuçları da afetleri kapsamaktadır. Afetler

tanım itibariyle doğal afet ve insan kaynaklı afet olarak iki grupta toplanır. Yangın, deprem, rüzgâr fırtınası, volkanik patlama, sel, tsunami, kuraklık, vb.) oluşum gerekçesi değiştirilemeyen ve zamanlaması tam kestirilemeyen etkinliği yoğun ve geniş çaplı olaylar dizisi doğal afetler kapsamında ele alınırken; mühendislik, ulaşım kazaları, savaş ayaklanma, nükleer patlama, zehirli atık sızıntıları ve zehirlenmeler gibi) teknoloji ve teknik yetersizliklerden veya ihmallerden, sosyal altyapı çarpıklıklarında, uygulama ve yönetim hatalarından ortaya çıkan olaylar dizisi veya doğal afetlerin sonucu ilişkiselsel olarak ortaya çıkan olaylar, insan ve teknoloji kaynaklı afetler grubundadır. İklim değişikliği, deprem ve savaş gibi olayların sonucu olarak yerleşmeler zarar görmekte ve zorunlu göçler yaşanmaktadır.

Anadolu coğrafyası incelendiğinde yüzyıllar boyunca pek çok afet yaşandığı görülmektedir. Yaşanan bu afetler bir afet kültürünün oluşmasına sebep olmuştur. Geçmişten bu güne kadar yaşanan savaşlar, seller, depremler, yangınlar ve diğer afetler yerleşim alanlarını ve yaşamı etkilemiş bazı koşullarda insanların başka yerlere göç ederek yaşadıkları yerleri terk etmelerine neden olmuştur. Böylece yaşamın olumlu ve olumsuz yanlarının çelişkisi günümüze kadar gelmiştir.

Köklü tarih ve kültüre sahip olan Anadolu coğrafyasının; afet kültürüne baktığımızda günümüz kentlerinin temel parametrelerini oluşturulurken, afeti öncelikli olarak gözetmesini bekleriz ancak küreselleşen sistemlerinde etkisiyle afet riskinin göz ardı edilmesi, beraberinde başka sorunları getirmektedir. Bu sorunlardan birisi temel haklardan olan barınma ihtiyacının afet sonrası gerekli önlemlerin alınmamasından dolayı sekteye uğramasıdır. Barınma, insanlığın varoluşundan beri süregelen, insanoğlu için en temel ihtiyaçlardan biridir. Bu ihtiyacın karşılanması noktasında ise *“insanı tehlikeli derecedeki soğuk ya da sıcaktan koruyan, içinde dışarıya nazaran güvenli şekilde uyuyabileceği ve bazı ihtiyaçlarına cevap verebilen, içinde yaşanan yapı veya korunaklı yer”* olarak tanımlanan *“barınak”* yapıları devreye girer (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bar%C4%B1nak>).

Acil durum mimarlığı afet sonrası özellikle barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak ortaya çıkmış ve genişleyerek hem afet öncesi önlemleri hem de afetten sonra geçici barınma ihtiyacını karşımanın yanı sıra hasar gören yapıları onarmayı da içererek *“resilience”* (dayanıklı-esnek) kavramını oluşturmaktadır. Resilience kavramı Türkçeye çevrildiğinde dayanıklı, esnek, dirençli olma anlamlarını taşımaktadır. *“Dayanıklılık”* (Resilience) kavramı fizik, psikoloji, ekoloji, mühendislik, sosyal bilimler gibi pek çok farklı disiplin tarafından kullanılmaktadır. Ekoloji biliminde dayanıklılık, bir hasara karşı direnme ve çabucak iyileşme veya rahatsızlığa tepki verme olarak tanımlanmaktadır (Folke vd. 2004)

Acil durum mimarlığına baktığımızda yapı ölçeğinde; taşınabilir, katlanabilir, eklenilebilir, ekonomik ve ergonomik olmalıdır. Bu yapılaşma; yalnızca deprem, sel gibi bölgesel bir afete çözüm olmasını yanı sıra; küreselleşen kentler ve Dünya’da yaşanan yoğun göçlere bir çözüm olması; yerleşimler tarihi ele alınarak başlanan, geleceğin yerleşmelerinin nasıl olacağı sorgulamasına da mekânsal bir çözüm olarak

karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler Afet Koordinatörü Bürosu'na göre türü ne olursa olsun afet ve acil durum, dört temel evreye ayrılmaktadır (UNDRO, 1982)

1. Afet öncesi aşaması (Pre-disaster phase)
2. Acil yardım aşaması (Immediate relief period)
3. Rehabilitasyon aşaması (Rehabilitation period)
4. Yeniden İnşa (Reconstruction period)

Bu aşamalar birbiriyle iç içe geçen evreleri açıklamaktadır. Her evre, kendi içinde detaylandırarak farklı önlemleri oluşturmakta ve afetlere karşı dayanıklılığın sağlanması için yöntem haline gelmektedir. Basit bir ifade ile bu evreler, afet öncesinde risklere dayanıklı olmayı ve önlem almayı, afet sırasında en az zarar görmeyi ve afet sonrasında denge noktasına en kısa sürede gelebilmeyi ifade etmektedir.

3. SONUÇ

Avcı-toplayıcılıkla yaşamını sürdüren göçebe topluluklar tarım devrimiyle yerleşik yaşama geçmiş ve kırsal yerleşim başlamıştır. Gelişen ve bünyesine yeni dinamikler katan yerleşimler kentleri oluşturmuştur. Barınma ihtiyacı göçebe-kır-kent olarak sağlanmaktadır. Sanayi Devrimiyle, kır ve kent dengesi değişmiş, kent nüfusu artmıştır. Yaşanan teknik gelişmelerle bu dengeler değişmeye devam etmektedir. Bilişim Çağı'nı düşündüğümüzde belki de kent-kır dengesi tamamen homojenleşip olacak ve böyle bir ayırmadan bahsedemeyeceğiz. Günümüzde kentler yerleşimlerin coğrafyası olsa da gelecekte yerleşimlerin sabit noktalar yerine hareketli olduklarına şahit olabiliriz. Gelecekte göçebelik popüler yerleşim ve yaşam biçimi olabilir. Doğada ki süreç bu şekilde işler; tohumlar filizlenir, filizler büyür ve yeşerir büyük bir ağaç olur, ağaçlar tohum üretir ve tohumlar filizlenir. Ekosistemde ki her şey bir döngüyü barındırır. İnsan barınağı olan kır ve kentlerin var olmaya devam edebilmesi bu döngüyü taklit ederek süreklilik oluşturması gereklidir.

Yeniden düşünürken hatırlamamız gereken şey her ne kadar uzak kalarak robotlaşsak bile hala köklerimiz doğaya ait olduğudur. 21. yüzyıl kentlerinde; marketlerden aldığımız endüstriyel besinler, mağazalardan aldığımız kıyafet ve mobilyalarla yaşamlarımızı sürdürmekteyiz. Marketten aldığımız paketlenmiş zeytinin nerede yetiştiğini, giydiğimiz kıyafetin kumaşının nerede üretildiğini pamuğunun nerede yetiştiğini sorgulamayız. İçerisinde bulunduğumuz kentlerin uzantılarının köklerinin nerelere dayandığını bilmeden, düşünmeden sadece mal ve hizmet satın alarak yaşamlarımızı sürdürürken yine pazarlama araçlarıyla hayatımıza giren ekolojik ürünlere değer vermeye başlarız. Marketlerden ekolojik yumurta, süt vb. besinler satın alarak sağlıklı beslendiğimizi düşünmenin yanı sıra sürdürülebilir bir çevre için bir taşa bizim koyduğumuzu zannederiz. Bir ağaç kökleriyle beslenir ağaç büyüdükçe kökleri de yer altında büyür. Bir kenti besleyen şeylerde kökleridir. Marketlere gelen besinler, mağazalara gelen kıyafet ve mobilyalar; o mobilyaların üretildiği yer, yollar ve ağaçların üretildiği yerler; kumaş fabrikaları, pamuğun yetiştiği tarlalar, tarlaları sulayan suyun

geldiği dağlar bir kentin kökleridir. Kentin kökleri çok derindir. Kent büyüdükçe kökleri de büyür ve derinleşir. Bu kökleri düşünmek, kullandığımız ürünlerin nereden geldiğini anlamaya başlamak sürdürülebilir yaşamın ilk adımlardır.

Yerleşimleri yeniden ele alırken sosyo-ekonomik boyutları yok sayarak yalnızca mekânsal öngörülerde bulunmak, yaşamla bütünleşmeden yok olacak formlar oluşturmaktan başka bir şey değildir. Kenti-kırı veya hangi biçimde olursa olsun bir yerleşimi; sosyal, ekonomik, politik, çevresel boyutlarıyla ele alıp ortaya koymalıyız ki sürekliliği olsun. Yukarı da bahsettiğim ekolojik yaşam, sürdürülebilirliğin; yerleşimleri yeniden düşünmede sosyal bilinç ve gelişme açısından çok önemlidir.

Yaşamlarımızı sürdürdüğümüz kentin köklerini görmemek, doğayı görmemek demektir. Doğayı görmemek afetleri göz ardı etmektedir. Gelişen teknolojinin biz kentli insanlara kattığı olumsuz tavır doğayla bir ve uyum içinde davranmak yerine ona hükmedebilme inancıdır. Bu noktada afetleri görmezden gelme insan yaşamını tehdit eden önemli bir olgudur. Doğaya karşı inşa ettiğimiz yapılar bize can ve mal kaybı olarak geri dönmekte, tükettiğimiz kaynaklar (enerji ve su) yaşam varlığımızı tehdit etmektedir. Bir şehir plancısının, mimarın, inşaat mühendisinin yerleşimleri afet duyarlı olarak yeniden düşünüp inşa etmesi aslında aynı düşüncenin bir parçasıdır. Bir şehir plancısı yerleşimler ile ilgili yeniden düşünüp yeni bir yaklaşım ortaya atsa bile kullanıcı aynı yerdeyse bu diktatörlük olur. Yeniden düşünürken belki de şehir plancılarında düşen yol yerleşimleri planlamaktan ziyade kullanıcıları eğiterek katılımı sağlamak ve aşağıdan yukarı doğru yeniden üretimi oluşturmaktadır. Bir plan kâğıt üzerinde yapılır. Plancı için plan bittiğinde süreç sona erer, ancak kullanıcı için yeni başlamaktadır. Plancının getirdiği yaklaşımı benimseyerek yaşatacak olan kullanıcıdır. Bu noktada yukarıda bahsettiğim kentlilerin, kentin köklerini düşünmeye başlayarak sürdürülebilirliğin sağlanmasında ilk adımları atmaya başlaması önemlidir.

Kaynakları hızla tüketildiği, tüketimin hızla artmaya devam ettiği günümüzde sosyal ve ekonomik boyutlar gözetildiğinde tüketim canavarlarına benzeyen yoğun nüfusları barındıran kentlerin gelecekte ya kendilerine yeni kaynaklar bulması gerekecektir ya da kent dediğimiz kavram tarihsel süreçte incelendiğinde ortaya çıkan sonuç gibi bambaşka dinamikleri barındıran mekânlar haline gelecektir. Sonuç ne olursa olsun insanların barınağı olan kentler doğaya karşı büyümek yerine rüzgârı dinleyip, yağmura dokunup, güneşi izleyip doğayla bir bütün halinde büyüyerek afetleri gözetip duyarlı olmak zorundadır. Bugün bahsettiğimiz acil durum mimarlığı farklı bir yaklaşımdan ziyade gerektiği gibi planlama ve mimari standartların bir parçası olmalıdır.

Tüm bu gelişmelere bakıldığında antik çağdan beri süregelen bir yaşam biçimi olan göçebelik -acil durum mimarlığının başlattığı; esnek ve taşınabilir barınakların etkisiyle- yeniden popüler olabilir mi sorusu kaçınılmaz olmaktadır. Yerleşimleri yeniden düşündüğümüz de bugün yapmış olduğumuz kent kavramı yerini çok daha esnek, mekânsal öğelere bırakacak gibi gözükmemekte. Peyzaj şehirciliği kavramıyla da

Akşit, A. (2018) A New Urban Development and Management Strategy in The Context of Re Thinking of Settlements. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1): 56-66

özdeşleşen bu yaklaşım yerleşmelerin ana öğesinin doğal çevre ve ekolojik ilişkiler olması gerektiği içinde kent kavramını farklı dinamiklerle doldurmakta.

KAYNAKÇA

- Aslanoğlu, R. (1998). *Kent, kimlik ve küreselleşme*. Bursa: Asa Kitapevi.
- Burgess, E. (1925). *The growth of the city: An introduction to a reseach project*. Chicago: University of Chicago Press.
- Carter, H. (1983). *An introduction to urban historical geography*. Londra: Edward Arnold.
- Childe, G. (1982). *Tarihte neler oldu? İstanbul: Alan Yayıncılık*.
- Cihanger, D. (2014). *Çağdaş şehircilik paradigmasında kent ve kır: Yeni bir mekânsal temsil biçimine doğru*. Geleceğin Kentleri Temalı Şehircilik Kolokyum Bildiriler Kitabı, 2014.
- Ergünay, O. (1996), *Afet yönetimi nedir? nasıl olmalıdır?* Erzincan ve Dinar Deneyimleri Işığında Türkiye'nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları, Ankara, 263-268.
- Folke, C.; Carpenter, S., Walker, B., Elmqvist, T., Gunderson, L., & Holling, C. (2004). Regime shifts, resilience, and biodiversity in ecosystem management. *Annu. Rev. Ecol. Evol. Syst.* 35, 557.
- Gardner, G. (2016). *Dünyanın durumu 2016 - bir kent sürdürülebilir olabilir mi?* Türkiye İş Bankası Yayınları
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç.
- Keleş, R. (2010). *Kentleşme politikası*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- LeFebvre, H. (1970). *The urban revolution*, USA: The University of Minnesota Press.
- LeFebvre, H. (1975). *Mekânın üretimi*. İstanbul: Sel Yayıncılık
- UNDRO (1982), *Shelter after disaster guidelines for assistance*, Office of The United Nation Disaster Relief Co-ordinator, Geneva.
- Weber, M. (1921). *The city*. New York: The FreePress.